

310.140

OSZK

4.

KORUNK MESTEREI

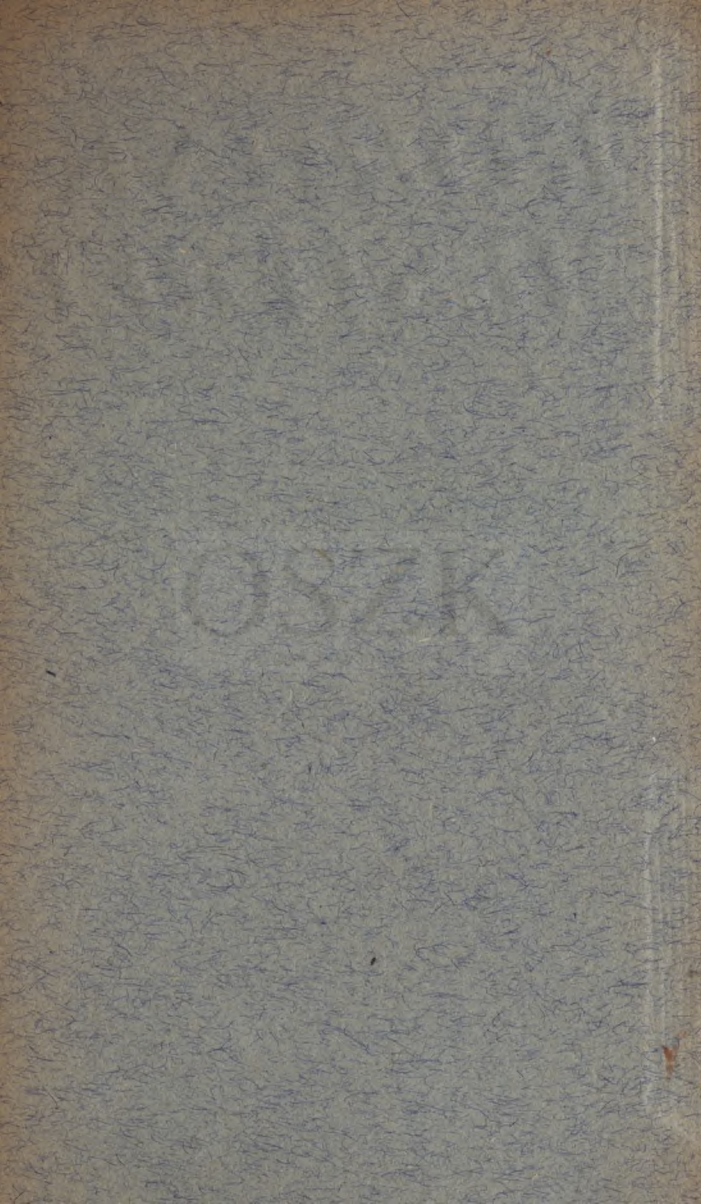
OSZK

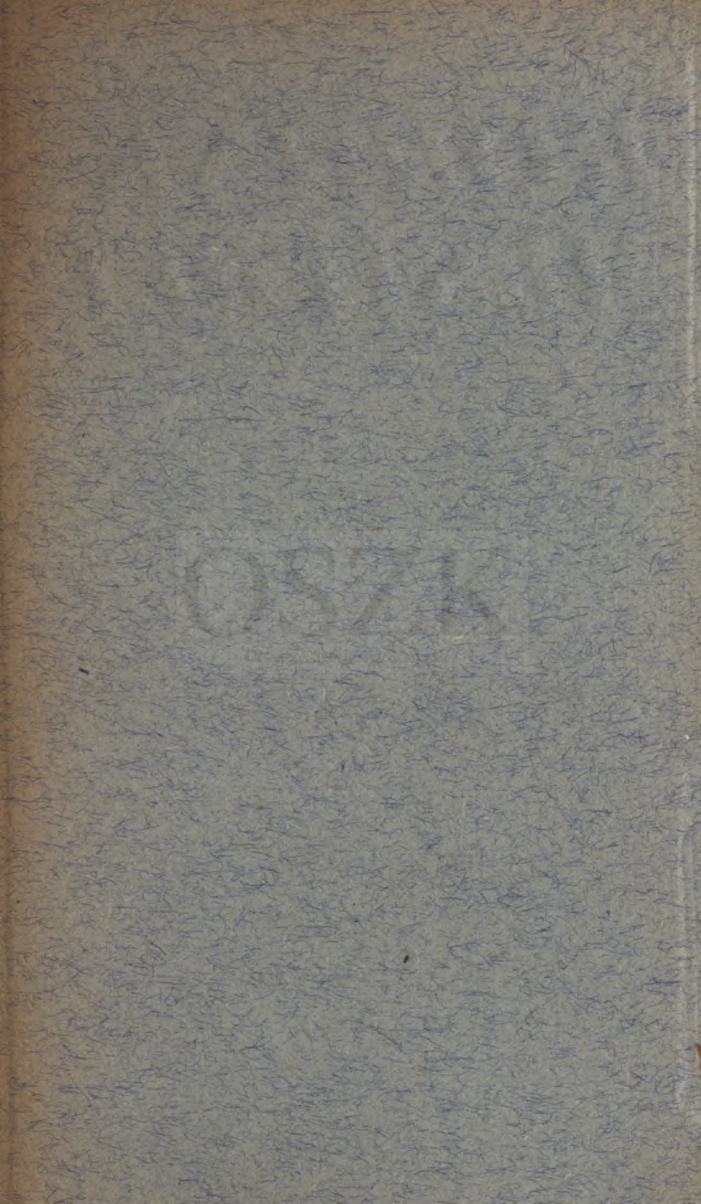
DRASCHE
LAZAR
ALFRED

2222

I.

KÖTET

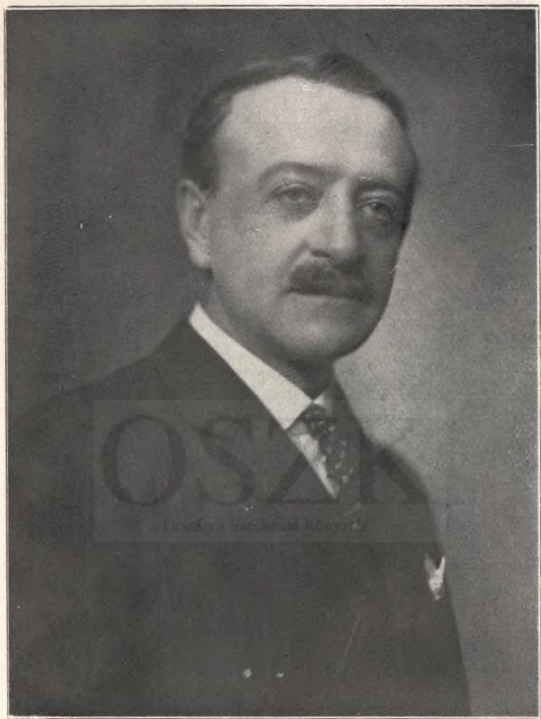
2222

WOSZK

Dr. Antoni Jędrzejewski

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Tranche-Lévy Alfred

DRASCHE-LÁZÁR ALFRÉD

2222

REGÉNY

OSZK

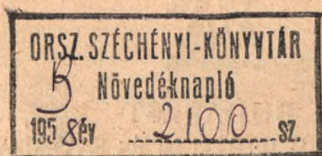
Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T.
KIADÁSA

310140

I.

Marchall kilépett a fertőtlenítóből és be akart nyitni a műtőbe. De ekkor megpillantotta a kapust, aki az előcsarnokból jövet, feléje tartott.

— Mi az, Smith? Talán bizony mégis megjött Hopkins tanár?

— Igen. Sürgősen óhajt beszélni Durgan tanárral.

— Az e pillanatban egészen lehetetlen. Hol hagytad Hopkinst?

— A váróteremben. Nagyon türelmetlen.

A tanársegéd elmosolyodott.

— Képzelem. Mondd meg neki, hogy kéretem.

Smith indult, de ekkor már feltűnt Hopkins hatalmas alakja az ajtóban. Űtiruha volt rajta, a fején bőrsisak, kesztyűs kezében csinos műszertáska bőrből, ujjnélküli kabátja könnyedén lelógott a bal válláról. Izmos lábain térdig érő finom kockás harisnyát viselt.

Marchall elébement és kedves fejbólintással üdvözölte. Így tett a másik is. De pirospozsgás arcáról lerítt a türelmetlenség és amíg rászegzte élénk, értelmes szemét a fiatal orvosra, hadarva mondta:

— Üdv doktor! Hol van Durgan, az én drága Durgan fiam? Hallatlan! Ilyesmi még nem esett meg velem: ma reggel tervszerűen elutaztam

Baltimoreból, de közvetlenül Pittsburg előtt a vezetőnk valamiképen hozzáérhetett a degravitátorhoz, elvesztette a nehézségét és, ha ruhájával meg nem akad egy forgantyún, hát még most is ott lebeg valahol, ég és föld között. Ennek félórái késés volt az eredménye és a csatlakozási expressz elrepült az orrom előtt! Így aztán kénytelen voltam a girigaré-plánnal utazni. Szívesen utazom a levegőben, de három órán át hatszáz mérföldet madártávlatból nézni Isten szép világát, kissé unalmas mulatság. Most persze lekés-tem! Úgy-e kedves...

— Marchall tanársegéd vagyok. Marchall William. Nem emlékezel már rám, tanár? A Willson-szanatóriumból...

— Természetesen! Marchall... Már hogyan emlékezném rád? Tehát mondd csak, kedves...

— Marchall...

— Marchall! Hisz tudom! Hát mi van itt nálatok?

A tanársegéd meglepődött.

— Hogyan? Nem tudod?

— Semmit sem tudok. Azaz, tegnap aerogrammot kaptam az én kedves régi tanítványomtól, amelyben felszólít, jönnék el mihamarabb Chicagóba, vagy jobban mondva ide, Lake-Forrestbe, hogy szemtanuja lehessenek egy szenzációs kísérletnek, amely nagymértékben számíthat érdeklődésemre. Most itt vagyok. Mégpedig felette kíváncsian és izgatottan. Hol van Durgan?

— A mütőben.

— Akkor mindjárt...

Hopkins a mütő irányába sietett, de Marchall elállta az útját:

— Bocsánat, tanár, előbb hadd fújjam rád a védőburkot!

— Hát még erre is szükség van?

— Durgan tanár klinikáján senki sem léphet be a műtőbe e nélkül. Rajtam is van.

— Látom, látom. Akkor gyérünk, de gyorsan.

Hopkins ledobott magáról kabátot, bőrsisakot, azután bement az öltözőbe, ahová Marchall elkalauzolta. És mialatt kezdett vetkőzni, mintegy magában mormogta:

— Ezt a komédiát már végig kell csinálni, akár hisz az ember a fertőzésben, akár nem. Öreg fickó vagyok az én százhuszonhárom esztendőmmel a hátamon és bátran állíthatom, hogy életemnek háromnegyed részét fertőtlenítéssel töltöttem el. De éppen ezért, persze, csak titokban, megsúgom neked, fiatal barátom, hogy túlzásba visszük ezeket a dolgokat...

Ezalatt fürgén levetkőzött, mire bementek a fertőtlenítőkamrába, ahol Marchall működésbe hozta a burokfűvót és rábocsátotta a langyos sugarat a testére, amelyen néhány másodperc alatt szilárd, de rugékony anyag képződött. De maradtak bizonyos nyílások is rajta, hogy egészen el ne zárja a testet a levegőtől. Hopkins báránytürelemmel elviselt mindent, sőt, még a szokásos humorú üveglemezt is kereste, hogy feltegye az arca elé, de Marchall kijelentette, hogy ez nem kell s hogy ez alkalommal senkinek sincsen.

— Vannak-e rajtam kívül más vendégek is? — érdeklődött az öreg, mialatt engedte a védőburkot magára száradni.

— Vannak. Wyman tanár, Cambridgeből.

— Régi barátom.

— Morris tanár, a Columbia-egyetemről.

— Nem ismerem személyesen. Vagy negyven évvel fiatalabb nálam.

— Azután Morse tanár, a Yale-egyetemről.

— Micsoda? Az anthropológus? Hát az mit keres itt?

— Rögtön megmagyarázom. Még csak azt akarom említeni, hogy Walker tanár Chicagóból is itt van.

— Ha nem tévedek, az is anthropológus?

— Régi barátság fűzi Durgan tanárhoz és merem állítani, hogy nélküle talán sor se került volna arra, amit a főnököm aerogrammjában »kísérletnek« minősített.

Az öreg felförmedt:

— Tehát nem kísérlet? Akkor micsoda? És egyáltalán mire való ez a titkolódzás?

— Ha megengeded, dióhéjban elmondok mindent, amit tudnod kell, tanár, — csitítgatta őt a tanársegéd mosolyogva és a másik izgatottan biztatta:

— Csak rajta, rajta, kedves...

— Marchall.

— Marchall, hogyne, hisz tudom. De nem mehetnénk ki a levegőre? Azt hiszem most már annyira fertőtlenítettük magunkat, különösen te, édes fiam, hogy testvérek között is vagyont ér!

Marchall meghajlott idősebb kartársa óhaja előtt és kilépve a kamrából, letelepedtek a műtő előtti kisteremben, amelynek széles ablaka Durgan Horatio magánklinikájának gyönyörű parkjára nyílt.

— Bizonyára hallottad már, hogy Walker tanár az európai anthropológia specialistája? — kérdezte a tanársegéd és — mivel Hopkins nem igen tájékozottnak látszott — hozzátette: — Sőt, ebben a szakmában ő ma határozottan a legnagyobb!

— Lehet. Nem értek hozzá.

— Szóval, Walker az utóbbi időben különösen

azzal az időszakkal foglalkozott, amely megelőzte a második népvándorlást, vagyis mongol néptörzseknek a XX. század végén Európába való betörését, s amelyet általánosan »bolsevista érának« nevezni szokás.

— Tudom, tudom. Ennyire még én is értek a mesterséghez!

— Így mindenekelőtt az »orosz« név alatt ismert, a mongol törzsek által azóta egész Európába kiszorított, az azelőtt ott létező nemzetekkel összekevert szláv nép az, amelynek Walker tanár egész munkáját szentelte. Bizonyára figyelemmel azoknak az Amerikában még most is szép számban élő szlávoknak az alapos tanulmányozása miatt, akik még ma is előszeretettel »oroszok«-nak, vagy »ruszkik«-nak nevezik magukat.

— Semmiképen sem látom még, hogy mindennek mi köze Durgan barátom »kísérletéhez«!...

— Bocsánat, rögtön rátérek. Walker tanár most, nyáron, kutatásainak során, egy régi város romjaihoz is eljutott, amelyet Moszkvának hívtak. Bizonyos kéziratok keresése közben Walker a sok összedőlt kolostor egyikének a pincéjében földalatti tárnára bukkant, amely rendes jégveremhez vezetett. Bizonyára valamikor élelmiszerek és italok hűtésére szolgált. Ebben a jégveremben Walker három furcsaalakú, hosszúkás tartályt talált. Teljesen be voltak ásva a jégbe. A tanárt kísérő tatár abbeli véleményének adott kifejezést, hogy alighanem annak a három orosznek a holttestét tartalmazzák, akiket, egy régi monda szerint, a bolsevisták megfagyás általi halálra ítélték s akik azóta, különösen fülledt nyári éjszakákon, kísértetként szoktak megjelenni az embereknek.

Hopkins a fejét rázta.

— Ez egészen meseszerűen hangzik, — mondta, türelmetlen szempillantásokat vetve a műtő irányába.

— Meseszerű is, — felelte Marchall — de ami valószínűtlen benne, az csak ezután következik! Walker tanár teljes eréllyel nekifeküdt a dolognak. Többheti súlyos munka után évszázados, régi jegyzőkönyvek alapján sikerült megállapítania, hogy egy bolsevista orvos, valami Boszeljevics, az akkori rezsim egyik fanatikusa és tekintélye, elkérte a vésztörvényszéktől a halálraítélt embereket, hogy azokkal kísérletezzen, sőt viviszekciókat is végezzen rajtuk, amint azt abban az időben a kultúrállamokban majmokkal, kutyákkal, patkányokkal általában megtették.

— Utálat!

— Ez a Boszeljevics többek között megkísérelte azt is, hogy szerencsétlen áldozatait, megelőző narkózis után, megfagyassza oly célból, hogy később, néhány óra eltelte után, ismét felengesztelje és újból életrekelte őket.

Hopkins felpattant:

— Ki van zárva!

— A jegyzőkönyvek azt állítják, hogy tizenkét eset közül nyolc eredménnyel járt, — felelte a tanársegéd igen komolyan, de az öreget nem lehetett meggyőzni:

— Ah mit! Csalás az egész!

— Ezt ilyen határozottan mégsem merném állítani, — folytatta Marchall. — Annyi tény, hogy Walker vizsgálatainak befejeztével, felszólította Durgan főnökömet, nézné meg a dolgot személyesen. Egyúttal azt ajánlotta neki, tenné folyamatba a háromszáz esztendő óta jégbetemetett emberi testek felengesztelését. Durgan pillanatig sem habozott és Európába utazott, de mivel

ott semmiféle segédeszköz vagy speciális műszer nem állott rendelkezésére, amelyre egy ilyen nagyfontosságú kísérletnél okvetlenül szüksége volt, elhatározta, hogy a három tartályt, külön erre a célra épített jégszekrényekben, hazahozatja, hogy itthon végezze az emberi testek felengesztelését.

— Isteni! — kiáltotta Hopkins lelkesedéssel. A dolog annyira izgatta, hogy kénytelen volt leülni. De Marchall folytatta:

— Szállítás után kiderült, hogy két tartályt az évszázados rozsva annyira megrongált, hogy tartalmuk elenyészett. Ez a folyamat bizonyára már régen záródott le. A harmadik tartály azonban kifogástalan állapotban volt és tömör, kristálytisza jégtömböt tartalmazott, amelyen át a benne levő emberi alak, egy mintegy harmincéves férfié, azonnal felismerhető volt.

Hopkins felugrott és összezsápta a kezét.

— Kedves izé...

— Marchall...

— Kedves Marchall, magamon kívül vagyok! Ez... ez... Nem bírok magammal! És elképzelni, hogy mindenről lekéstem! Letéphetném a fejemet...

— De hiszen nem késtél le semmiről sem, biztosíthatlak, tanár, — nyugtatta meg őt a másik. — Durgan az utolsó jégréteggel ma reggelig várt, hogy az egész eljárás legfontosabb részét a te, valamint a már említett többi kapacitás jelenlétében lefolytassa. Amint látod, magam is még nyugodtan itt állok...

— Ezt nem bírom felfogni, édes barátom!

Ezzel Hopkins a műtőbe akart rohanni, de Marchall még egyszer elállta az útját, mire az öreg ráförmedt:

— Mit akarsz még tőlem, szerencsétlen?

— Kell, hogy még valamit közöljek veled, tanár. A legfontosabbat.

— Halljuk, de gyorsan!

Marchall egész közelhajolt Hopkinshoz és bizalmasan, egyszersmind majdnem ünnepélyesen kijelentette:

— Durgan nem akar megelégedni azzal, hogy keresztülvezesse a felengesztelést. Ő azt reméli, hogy bizonyos feltételek fennforgása esetén, sikerül neki háromszázestendős álmából ébreszteni a beteget!

— M... M... Marchall, úgy veszem észre, hogy nem adod meg nekem azt a tiszteletet, amelyre százhuszonhárom esztendőmnél fogva igényt tarthatok! Lóvá akarsz tenni!

A tanársegéd elmosolyodott és meghajtotta magát.

— Kedves tanárom, azt magad sem hiszed el, — szólt szerényen.

— De hogyan, az Ég szerelméért, akarja ezt Durgan megcsinálni? Képtelenség!

— A szerencsétlen áldozatot minden valószínűség szerint, mielőtt megfagyasztották, magnézium-narkózisnak vetették alá. Bizonyára azért, hogy mély álomba merüljön és hogy az egész procedúra alatt mozdulatlan maradjon. Ha már most levált róla az utolsó jégréteg és ha visszaállítottuk a test rendes hőmérsékletét, Durgan egy különleges infúziót szándékozik alkalmazni. Ez egy kalciumoldatból és tavarainból, vagyis az ingervezetékrendszerből Durgan által személyesen tisztán előállított hormonból álló keverék, amely hivatva lesz újabb ingerkifejezésre ösztönözni a szervezetet. E mellett természetesen intrakardial-injekciókra — tudvalevőleg a mellékvesének egy kivonatára — is sor kerül, valamint könnyű oxi-

géninszuflációkra is. Azután — feltételezve persze a kívánt reakciók beálltát — még mesterséges lélekzésnek egy egészen különleges eljárását is fogjuk alkalmazni, amellyel Kenedy dr. kollégánóm már igen szép sikereket ért el.

Hopkins állandóan rázta nagy hatalmas fejét. Hol bólintott, hol tagadólag intett. A végén kijelentette:

— Gyerekek, az egész dolog a fejetekbe szállt. Erre már csak azt mondhatom, hogy patológikus!

— Be kell várni az eredményt, — felelte bizakodó hangon Marchall, majd megnyomott egy a műtőbe nyíló ajtó melletti gombot, mire az ajtó nesztelenül jobbra és balra visszahúzódott a falba, hogy néhány másodpercre rá a belépők mögött ismét összecsucodjon.

A kerek műtőteremnek nem volt ablaka, viszont mennyezet helyett hatalmas, gömbölyű, egy darabból álló fedele, valami kristályféléből, »difusit«-ból, amelynek az volt a sajátossága, hogy a napfényt teljesen egyenletesen osztotta fel az egész helyiségre, úgy hogy abban sem embernek, sem tárgynak árnyéka nem volt.

A terem közepén, magas műtőasztalon, feküdt a fagyasztott ember ruhátlanul. Kócos szőke haj és szakáll vette körül színtelen arcát. Csak azok, akik bíztak a kísérlet sikerében, láthattak benne halottnál mást. Közvetlenül mellette két emberi alak állt a szokásos védőburokba öltözve.

Az egyikben Hopkins azonnal fel is ismerte régi tanítványát, Durgan Horatiót, míg a másiktól Marchalltól tudta meg, hogy az Kenedy Daisy dr., a tanár első asszisztense.

A beteg fejénél transzfúziós készülék állt, balra pedig elektrokardiográf, amelynek két villanyvezetéke a beteg szíve tájékáig ért. A másik

oldalán egy teljesen újrendszerű inszuflációs készülék volt elhelyezve, de ez még nem működött, mert még nem volt rá szükség. Mindezt Hopkins szakavatott tekintete egyetlen pillantással állapította meg.

A műtőben, keresztben egymással, négy kinemafunkészülék fonofilmesítette, vagyis megörökítette a nevezetes esemény minden mozzanatát, de egyúttal minden szót is, amely a teremben elhangzott. Egyenletesen, halkan búgtak a gépek, nem kellett, aki kezelje azokat. Úgy, amint már Moszkva romjai között is hűséges társai voltak a merészvállalkozású tudósoknak, úgy most is levették a vállaikról a munkának azt a részét, amely majdan a nagy nyilvánosság elé tartozott.

Wyman és Morris tanárok közéről figyelték Durgan és Kenedy ténykedését, míg Beck asszisztens, egy nővér és egy segéd társaságában, a transzfúziós készüléket kezelte. Morse és Walker tanárok némi távolságban állottak a műtőasztaltól és amint észrevették Hopkinst, elébe mentek, hogy üdvözljék.

Amíg ezek halkan beszélgettek, Marchall nesztelenül Durgan mögé lépett és bejelentette neki volt tanárának megérkezését. Durgan látható örömmel Hopkins felé fordította a fejét:

— Köszönöm, hogy eljöttél!

Hopkins közelebb lépett.

— Lekéstem mindenről, úgy-e? — szólt félhangon.

— Dehogy! — felelte Durgan, de ekkor már ismét csakis a betegével törődött. Most Hopkins a volt tanítványához hajolt és, miután jó ideig figyelemmel kísérte a munkáját, halkan kérdezte:

— Nos?

— Fog sikerülni, — szólt Durgan röviden, majdnem nyersen és Kenedyhez fordult: — Jól fekszik a kanül?

Az illetén megszólított, miután erről meggyőződött, felelte:

— Igen.

Egy szó volt csupán, de Hopkins feltekintett. Feltűnt neki az ezüstcsengésű hang és csak most látta, mily rendkívül szép és szabályos az a finom női arc, amely éppen csak hogy kilátszott a védőburok alól. De ekkor Durgan már Beckhez fordult:

— Mennyi kubikcentiméter fogyott el eddig?

— Húsz, — felelte az asszisztens, miután leolvastott a készülékről.

— Helyes...

Hopkins elmosolyodott és, mivel ismét megszállta őt a hitetlenség, elfordult, hogy meg ne bántsa a tanítványát. Néhány lépéssel odébb állt, ahol Wymannal került szembe.

— Ha ez lehetséges, — szólt az utóbbihoz, miután ez bemutatta neki Morrist — akkor, akkor...

— Ma már semmi sem lehetetlen, — elegyedett a beszélgetésbe Morris s ezt meghallotta Durgan.

— Igazad van, Morris, semmi sem lehetetlen, csak akarni kell, — mondta a nélkül, hogy feltekintett volna a betegtől. De nyomban rá az elektrokardiográffal foglalatосkodó nővért szólította meg: — Van-e már kilengésed a galvanométeren, Maud?

A nővér határozatlanul felelte:

— Azt hiszem, hogy van, de nem merem biztosan állítani...

Marchall odasietett a készülékhez és egy ideig figyelte. Azután Durgan felé fordult:

— Valóban, úgy látszik, hogy itt-ott van már kilengés!

— Ez nekem nem elég! — jelentette ki Durgan élénken — Hopkins tanárnak még kevésbé!

— Édes jó fiam, — akart az öreg tiltakozni, de Durgan nem hagyta szóhoz jutni: — Igazad van, ez nem elég. Ez semmi! Egyelőre joggal fantasztáknak nézel bennünket!

Hopkins felelt valamit, azonban Durgan már rákiáltott Beckre:

— Hallod-e, te ott, a transzfúziós készüléknél! Minden rendben van? Hány kubikcentimétered van már?

— Huszonkettő.

— Hőmérséklet?

— Harminchét nyolc.

— Menj fel harmincnyolcra!

— Igenis...

Beck úgy tett, amint neki megparancsolták, míg Durgan és Kenedy visszafojtott lélekzettel figyelték a megfagyasztott embert.

Ezalatt Morse karonfogta Walkert és félrehúzta.

— Vajjon gondolkoztál-e már azon, tisztelt kollégám, — szólt halkán — hogy mit jelentene éppen a mi szakmánk szempontjából, ha Durgan-nak valóban sikerülne életrekelteni ezt a háromszázéves embert? Őszintén bevallom, hogy egy ilyen eseménynek a horderejét, pillanatnyilag legalább, képtelen vagyok felfogni!

— Hisz' ez a gondolat üldöz engem is attól a pillanattól fogva, hogy Durgan beavatott a tervébe, — felelte Walker. — Egy köztünk élő embert elképzelni, aki úgy gondolkozik és érez, mint ahogyan gondolkoztak és éreztek háromszáz évvel ezelőtt, aki a mi világunkat az ő háromszáz-

éves szemével nézi s aki nemcsak képes megmondani, hogy miként látja ő ezt a világot, hanem azt is, hogy milyen volt a valóságban az a világ, amelyben ő élt s amelyről a dús irodalom dacára, amely abból az időből ránk maradt, alig tudunk magunknak megfelelő képet alkotni, mert akkoriban egyetlenegy ember sem bírt tárgyilagosan gondolkozni és a létért való állandó, rettenetes küzdelmében kizárólag csak saját magával és legfeljebb még a családjával törődött: ez olyasmi volna, ami nagyszerűség tekintetében túlszárnyalna mindent, amit még a mi, felfedezésekben és találmányokban oly rendkívül gazdag századunk is termelt!

Morse néhány percig némán tekintett maga elé. Az a lehetőség, amely valamennyiüket foglalkoztatta, ezer meg ezer új gondolatot szült benne. Az egyiket azután közölte is társával:

— Van-e valami támpontod ennek a szerencsétlen embernek a voltaképeni kilétét illetőleg? — kérdezte.

Walker bólintott.

— Van, — felelte. — Sőt, ami több: a bolsevistáknak általam igen behatóan áttanulmányozott jegyzőkönyveiből kétségen kívül megállapítottam, hogy az utolsó cár egyik rokonával, Nikolájevics Iván nagyherceggel van dolgunk, akiről kortársai részben azt hitték, hogy megölték, részben, hogy eltűnt a nagy kavarodásban.

— Ez aztán mindent betetéz!

— Mindenesetre. És mégis rettenetes gondolat gyötör! Tegyük fel, hogy ez a hihetetlenül vakmerő kísérlet sikerül, amint Durgan és vele együtt mi is reméljük. De vajjon lesz-e Nikolájevics Ivánnak elég erkölcsi ereje ahhoz, hogy néhány nap leforgása alatt átessen azon a gigászi

evolúción, amelyhez az emberiségnek három évszázadra volt szüksége?

Ebben a pillanatban mozgás támadt a műtőasztal körül és mindenki odasietett. Így tettek Walker és Morse is. És ekkor látták, hogy Kenedy kezében film van, amely még nedves volt a fürdőtől.

— Látod, Walker tanár? — szólt a fiatal orvosnő ragyogó ábrázattal és megmutatta neki a kardiogrammot. — Látod itt? Ezt a görbét? Itt még alig észrevehetően, itt már tisztábban! Ez itt a pitvarműködés és itt már kamraműködés is van! Él! Él! Istenem, él! — kiáltotta azután és lelkesedése átragadt a többiekre is.

Csak Durgan maradt komoly és nem engedte át magát az általános izgalomnak. Mozdulatlanul állt, ráhajolva a megfagyasztott emberre és figyelte, nem észlel-e már lélekzetvételt? Közben állandóan kiadta az utasításokat:

— Tovább a transzfúziót, Beck! Hallasz engem?

— Igen.

— Erősebben! A szív működés még túlgyenge! Ez semmi!

Majd Kenedyhez fordult:

— Mi van a mesterséges lélekzéssel, Daisy? Már csinálod? Helyes. És az oxigéninszufláció? Szuperál?

— Kifogástalanul...

És már odaszólt a tanár Marchallnak, aki a nővérrel együtt most maga kezelte az elektrokardiográfot:

— Hogy állunk a kilengésekkel?

— Tiszták és erősek, — felelte biztos hangon, csillogó szemekkel az asszisztens.

Ekkor Kenedy, aki éppen a hallgatósóval

figyelte a beteg szívét, hátrahajolt és a csövet Durgannak nyujtotta:

— Már vannak szívhangok is, — szolt határozottan. Most Durgan is ráhajolt a betegre és hallgatódzott.

— Csakugyan, vannak izomhangok, systole és diastole...

Feltekintett és kereste Hopkinst. De ebben a pillanatban Kenedy felkiáltott:

— Ide nézzetek! A mellkas! Hogy emelkedik!...

És ez nem volt tévedés. Mindnyájan látták. Egyikük sem bírt szólni az izgalomtól, de a meghatottságtól sem. Csak az öreg Hopkins szakította meg kis idő múlva a csendet:

— Hisz ez úgy lélezkik, mint egy makkegészséges ember! — kiáltotta azzal a már közmondásos humorával, amely még a legkomolyabb percekben sem hagyta cserben. Még Durgan is elmosolyodott:

— Ne túlozz, kérelek!... — mondta, majd Kenedynek, aki halkán kérdezett tőle valamit, felelte: — Hogyne, hogyne! Már beszüntetheted a mesterséges lélekezést.

Az orvosnő leállította a készüléket és a betegre mutatott:

— Tessék. Vannak izomrángások is. Itt is... Meg itt!...

— Valóban, — hagyta rá Durgan — az izomzatnak általános extenziója. Láttátok?

— Mit?

— Ásított!

Durgan elfordult és mint amikor a tanteremben magyaráz valamit a hallgatóinak, félig becsukott szemekkel mondta:

— Amit itt látunk, többé nem egyéb annál az

egészen természetes állapotnál a magnéziumnar-kózis után, amelyet az a bolsevista bitang háromszáz évvel ezelőtt alkalmazott áldozatán. Az intrakardiális injekció továbbra is fogja teljesíteni kötelességét. A legnehezebb részén túl vagyunk.

— Gyönyörű! Isteni! — lelkesedett Hopkins, ezzel felrázva a többieket is a néma bámulatból. És mialatt Durgan Becket utasította, kapcsolná ki a transzfúziót, amelyre már nem volt szükség, a tudósok lassan magukhoz tértek.

— Ha valaki még néhány évvel ezelőtt csak mert volna ilyesmit elmesélni is, kikértük volna magunknak, ügyebár, Hopkins barátom? — fakadt ki az öreg Wyman remegő hangon. A másik felelte:

— Én arculütöttem volna, az bizonyos! — Ezzel Durganhoz sietett és megölelte. — Hallatlan dolgot műveltél, fiam, — kiáltotta. — Te épúgy tudod egyébként, mint mindenki, aki engem ismer, hogy én szókimondó, egyenes fickó vagyok. Megyek a magam útján, a nélkül, hogy vajmi nagyon törődnék embertársaim véleményével. Sok mindent lehet rámfogni, csak egyet nem: azt, hogy túlmagasán hordom az orromat! De mától kezdve ez is megváltozik. Mert ezentúl, igenis, büszke leszek, büszke a tanítványomra, a barátomra!

Lelkesen helyeselt mindenki. Durgan szerényen elhárította magától az ünneplést.

— Amit tudok és amivé lettem, azt neked köszönhetem, Hopkins és köszönhetem az amerikai tudomány szellemének, amely nem hajlik senki és semmi előtt, ha az emberiség javáról van szó, — mondta egyszerűen. — Mi amerikaiak valamikor csakis a saját zsebünknek dolgoztunk és a

magunk jólétét fölé helyeztük a világ összes érdekeinek. Azóta az idők nagyot változtak és ki-ki azt meggyőződése szerint, vagy a saját szellemünkben, a saját erőnkől való önnemesítő munka folytán végbement evolúciónak, vagy annak tudja be, hogy ismét megkönyörülván az emberiség gyarlóságán, Isten másodszor is leereszkedett a földre és egyetlenegy parancsolatra, a Szeretetre, tanítva minket, végleg rombadöntötte Sátán várait!... Ami már most azt az esetet illeti, amelyet nektek bemutatni szerencsém van, ne felejtjük el, kedves barátaim, hogy még nem vagyunk a célnál és hogy egy előre nem látott valami, akármilyen csekélynek és jelentéktelennék is bizonyulna utólag, utolsó percben is megfoszthat bennünket a sikertől, amely valamennyiünké. De akárhogy alakul is a jövő, nem mulaszthatom el ez ünnepi pillanatban, hogy meg ne emlékezzen legjobb és legodaadóbb barátomról, segítőtársamról, Kenedy Daisy dr. első asszisztenséről, aki attól a perctől kezdve, hogy európai földre tettük a lábunkat, egészen a mai napig, fáradhatatlanul és bátran, áldozatkészen és kötelességtudóan mellettem dolgozott, tettel, tanácsal támogatott, amikor már magam csüggedni kezdtem. S tette mindezt azzal a bámulatos szívéllyességgel, szerénységgel és odaadással, amelyre csak az a nem képes, amelyet a régi időkben gyengébbnek szokás volt minősíteni...

Durgan most egyenesen Kenedy felé fordult, aki, amint a tanár a nevét említette, meglepődött és azután földreszegezett tekintettel, komolyan és mozdulatlanul állt ott védőburkában, mint egy szobor.

— Köszönöm, amit velem tettél, Daisy — szólt, majd megragadta a kezét és megszorította.

A körülállók csak nehezen tudtak erőt venni megindultságukon.

— Én csak a kötelességemet teljesítettem, tanár, — felelte Kenedy egyszerűen és elfordulva a férfiaktól, ismét ráhajolt a betegre. De alig ért még a füle a beteg mellkasához, hirtelenül ki-egyenesedett és intett Durgannak. A tanár hozzá-sietett, a többiek feszült figyelemmel érdeklődtek, mi történt?

— Mi az? — kérdezte halkán Durgan, mire Kenedy ugyanígy felelte:

— Kinyitotta a szemét...

Leírhatatlan feszültséggel igyekeztek a körülállók maguk is látni valamit. De amit láttak, nem igazolta Kenedy megállapítását.

— Megint! Láttad? — szólt ismét az orvosnő Durganhoz.

— Láttam... — felelte emez visszafojtott lélekzettel. És most már a többiek is látták. Ez a tény annyira felizgatta Walkert, hogy támo-lyogva a vízvezeték csapjához sietett és gyorsan felhajtott egy pohár vizet. Úgy érezte, hogy nem bírja tovább. Amint nesztelenül visszament a helyére, látta, hogy Kenedy kissé felemeli és alá-támasztja a beteg fejét.

Ez olyan pillanatban volt, amelyhez hasonlót a jelenlevők közül addig még senki sem élt át. Idegeik a legvégsőig meg voltak feszülve és akkora volt a csend, hogy mindenki a saját szí-vének dobogását hallotta.

A beteg sokáig egyenesen maga elé tekintett, majd jobbra, azután balra fordította a fejét. Itt megakadt a szeme Kenedyn. És egyszerre, né-hány másodperc után, halkán, erőtlenül kérdezte:

— Gdje ja?... — Mire az orvosnő kedves han-gon felelte:

— U dobrych družej.

Rövid szünet.

— Mit mondott? — érdeklődött Hopkins Walkernál.

— Azt kérdezte: hol vagyok? — mire az aszsisztenszónő felelte: jó barátoknál.

A beteg ezalatt nem vette le a tekintetét Kenedyről, azután kezét keresve, suttogta:

— Nasztaszja...

És mintha egy kis fény csillogna fel a szemében. De az orvosnő, kedvesen rázva a fejét, tagadólag válaszolta:

— Ja nye Nasztja...

Soká tartott, míg a hosszú álomból magához tért egy ezt felfogta. Nyilvánvalóan valami nagy hasonlatosság befolyásolta. Egy idő múlva újabb kérdés hagyta el sápadt ajkát:

— Gdje maty moja rodnaja?

Tudni akarta, hogy hol van az édesanyja. Kenedy szeme könnybe lábadt, de a férfiaké is. S az orvosnő felelte:

— Nye znaju... Nem tudom.

Ismét eltelt egy idő, míg a beteg tisztába jött a válasz jelentőségével. De aztán egyszerre, gyorsan belekapaszkodva Kenedy kezébe és rettenetes félelemmel a vonásaiban, kérdezte:

— Gdje Boszeljevics?

Az orvosnő elmosolyodott.

— Jego dasztignula szugyba! — mondta megfelelő kézmozdulattal és Walker lefordította a szavakat a körülállóknak:

— Azt utolérte a végzete!

Ez a válasz láthatólag megnyugtatta a beteget. Becsukta a szemét és a fejét hátradüllesztette.

Néma csend. Senki sem mert mozdulni. Végül, Kenedyhez fordulva, halkán megszólalt Durgan:
— Hagyjuk aludni. Gyere, Daisy.

Az orvosnő bólított és gyengéden vissza akarta húzni a kezét a betegéből. De erre emez, összeszedve minden erejét, még jobban belékapaszkodott és szemét újból kinyitva, könnyörögve nézett fel hozzá.

— Kérlek, ne hagyj el, Nasztaszja, maradj! — suttogta. — A kezed oly meleg, oly jó!...

És Kenedy otthagytá a kezét az övében és leült. És mialatt az egybegyűlt tudósok, követve Durgant, kitódultak a műtő melletti terembe, hogy szabad folyást engedjenek már alig fékezhető gondolataiknak, a beteg, el nem engedve az orvosnő kezét, mint egy szegény, szegény kis gyermek, akit jóságos emberek dédelgetnek, hálás mosollyal oldalt fordította a fejét és elaludt.

II.

Durgan tanár csodálatos kísérletének híre futótüzként terjedt el az egész világon. Még aznap, 2222 szeptember 26-án, délután, külön riadóval jelezték az összes rádióállomások, a legelrejtettebb kunyhókban is, a szenzációs ujságot és másnap reggel a hírlapok hasáboakat hoztak róla. A farmerek pedig és a többiek mind, akiknek még az ősei elhagyták a nagyvárost s akik a saját »dominion« határai között élték le életüket, nagyon csodálkoztak, amikor a házi »teletyp« — egy kis írógéputomata, amely a többnyire sok mérföldnyi távolságban leadott híreket beérkezésük sorrendjében regisztrálta — aznap csak úgy öntötte magából a sűrűn nyomtatott oldalakat.

Az ujságcsinálásnak ez a módja, amely már régebben túlszárnyalta a régi hírlaprendszert, az utóbbival egy pontban teljesen egyezett: épp annyira túlzott és elferdített mindent, mint emez. Ez érthető is: ujságírók csinálták ezt is, azt is, és az ujságírónak sohase volt fontos, hogy az olvasó megbízható híreket vegyen kézhez, hanem az, hogy a hír új, érdekes, izgató legyen. Bizonyos igaz, hogy egy embernek háromszázéves álomból való ébresztése egymagában is új, érdekes és fellette izgató tény volt, úgyhogy annak minden hozzáadás nélkül való közlése méltán kielégítette volna a sajtó és a teletyp olvasóközönségét egyaránt. De mivel minden hír jóformán keletkezése pillanatában máris közkinccsé vált, azt hitték az ujságírók, hogy kötelességet mulasztának, ha nem engednének szabad teret egész képzelőtehetségüknek s hogy a legkisebb részletekig is számoljanak be mindenről, ami Nikolájevics Iván újjászületésekor kellett hogy végbemenjen, amiről azonban pontos információkat beszerezni lehetetlen volt.

Durgan Horatio ugyanis abban állapotodott meg úgy munkatársaival, mint illusztris vendégeivel, hogy egyelőre nem közölnek egyebet a nagy nyilvánosság számára, mint a pusztá tény és hogy ezentúl is — a legközelebbi napokban legalább — nem adnak ki mást, mint naponként egészen rövid kommunikét az újjászületett ember hogylétéről. Hiszen még egyáltalában nem lehetett biztosra venni, hogy ez az új életre keltett lény meg is marad-e az élők között! És ezenkívül érthető volt az is, hogy az egész ügyben leginkább érdekelt tudósok, Durgan, Walker és Kenedy, súlyt helyeztek rá, hogy annak idején ők ismertessék hosszú és fáradságos munkájuk hal-

latlanul nagyjelentőségű eredményét. Ez dicsőséget és jövedelmet jelentett számukra és ezekről mások javára lemondani nem állt érdekükben és nem is volt a szándékuk.

Így tehát egyiküket sem érintette valami kellemesen, amikor maguk is tudomást szereztek a nyilvánosságra jutott sok kósza, néha teljesen képtelen hírről, amely alkalmasnak látszott arra, hogy a becsületesen elvégzett munkájuk komolyságát veszélyeztesse. Másrészt annyira lekötötte őket maga a beteg és állapotának megfigyelése, hogy kénytelenül-keletlenül beletörődtek a helyzetbe és azzal vigasztalódtak, hogy majd, ha lecsillapultak az első izgalom hullámai és ha kifogytak a valótlanságokból a felelőtlen hírforrások, előállanak ők a hamisítatlan tényállással, amely amúgyis elhagyott minden fantáziát.

Ugyanakkor valóságos ostrom alá vették Durgan lake-foresti dominionát a riporterek ezrei és repülői alig értek el a »spot«-on, vagyis a minden nagyobb lakott helyen található térségen. A szárny nélküli, halalakú, többnyire fényes anyagból készült kisebb-nagyobb gépek oly sűrűn álltak egymás mellett, hogy nehéz volt köztük még csak mozogni is, míg az égen állandóan keringtek olyanok, akik azt remélték, hogy dectylkészülékeikkel, amelyek segítségével száz méternyi távolságban levő tárgyakat néhány lépésnyire lehetett megközelíteni, megrögzíthetnek valamit abból, ami Durgan klinikáján végbe megy.

De állandóan érkeztek aerogramok is a világ minden részéből, fizetett válasszal, amelyek információkat kértek Durganéktól, éppúgy, amint ugyanezen okból szünet nélkül szólt a radiofon,

úgyhogy külön be kellett állítani embereket, akik ezt a szolgálatot elvégezték, persze csak addig, amíg az agyonzaklatott tanár meg nem únta a dolgot és ki nem kapcsolódott a világforgalomból.

Erre különösen az készítette, hogy az érdeklődők tömegében, a hírszolgálatokon kívül nemcsak tudományos tényezők, orvosok, történészek, eugenetikai állomások és a többi szerepeltek, hanem még államfők is, akiknek a kormányzás nem okozván vajmi sok gondot, örömmel ragadták meg az alkalmat, hogy szórakozzanak.

Igy, az említett előkelőségek között, akik vagy légitratilag, vagy sugárbeszélőn érdeklődtek a régi Európa egyik kihaltnak vélt dinasztijának ily csodálatos módon feltámadt sarja iránt, ott voltak III. Manon, Új-Franciaország nagymesternője, Lehmann, a centropai államok elnöke, I. Leonor, monakói császár, II. Skanger Beg, Albánia uralkodója, de érdeklődött még Auregzil, szibériai nagymogul és Tung-Oki, a Keleti Államszövetség vezérigazgatója is. Valamennyien, akik radiofonon hívták fel a lake-foresti klinikát, személyesen óhajtottak beszélni Durgannal és mivel a nagynevű tanár, »individ« világnézetének épségbentartása mellett, mindenkor megadta a tekintélynek, ami annak kijárt, hát most is meghajolt egyszer-kétszer az ilyen magas helyekről megnyilvánuló kívánság előtt, de azután felhatalmazta Woodville kamarását, akinek nemcsak az orgánuma, de még a külseje is hasonlított az övéhez, felelne helyette a hozzáintézett kérdésekre.

De Woodville, aki rendes foglalkozására nézve ujságíró volt, a gazdájától vett szigorú utasításoknak dacára is — nem rosszindulatból, csak engedve a veleszületett ösztönnek — egyik alka-

lommal többet mondott, mint amennyit Durgan megengedett. S így került sor azután arra a radikális intézkedésre, amely egy egyszerű kikapcsolással egyszersmindenkorra elvágta a Lake-Forest-tel való érintkezés lehetőségét. Woodville indiszkréciója különben sem okozott valami nagy kárt, mert az a szibériai nagymogullal szemben történt, Argenzil pedig nem tudott amerikaiul és Woodville hiába magyarázott neki franciául, mely nyelvet fiatalabb éveiben félig-meddig megtanulta, mert a nagymogul egész idő alatt abban a hiszemben volt, hogy munda nyelven szólnak hozzá. S ezen a nyelven ő egyáltalában nem értett.

Azalatt, hogy a különböző híradóvállalatok illetén telekürtölték a világot a legképtelenebb hírekkel, továbbra is serény és komoly munka folyt Durgan klinikáján. A tanár, első munkatársával vállalva, éjjel-nappal azon fáradozott, hogy az újra kigyulladt életláng ismét ki ne aludjon. Az első napokban megesett nem egyszer, hogy akkora szívgyengeség vett erőt a betegen, hogy már-már úgy látszott, hogy összeomlik a gyönyörű alkotás, mint a kártyaház. De a két ember lelkes hite s az orvosi tudomány leküzdötte ezeket a nehézségeket is, úgyhogy tizennégy nap elteltével Nikolájevics Iván el is hagyhatta a klinikát és átköltözött a szomszédba, Durgan házába.

Ez az átköltözés is csak a sötétség beálltával történt azért, hogy elrejtessék a külvilág előtt. Durgan végzetesnek tartott minden izgalmat a beteg számára, akit csak lépésről-lépésre volt szabad megismertetni a valósággal. Hisz' Nikolájevics még most is abban a hiszemben volt, hogy a XX. században él és hogy súlyos betegségből tért

magához valami Vöröskereszt-misszió jóvoltából, amely őt kiragadta a bolsevisták karmaiból.

Legalább így gondolta Durgan is, Kenedy is, akik nem akarták megbolygatni a szegény orosz eme vélekedését. A valóságban azonban többet sejtett Nikolájevics, mint amennyit elárult a környezetének. Keveset beszélt, többnyire részvét nélkül feküdt csukott szemekkel és csak a táplálkozás iránt mutatott nagyobb érdeklődést. Ebben a tekintetben is bizonyos nehézségekkel kellett megküzdeni a környezetének.

A mostani életmódja az embereknek olyannyira eltért a háromszáz év előttitől, hogy Durgan konyhafőnökének külön tanulmányokat kellett végezni oly célból, hogy gazdája utasításait pontosan végrehajthassa. A tanár ugyanis abból indult ki, hogy Nikolájevicsnek lehetőleg ugyanott kell folytatnia az életét, ahol és amint 1922-ben abbahagyta. Az átmenetnek semmiképpen sem volt szabad hirtelenül végbemennie. Nemcsak a lelkének, a testének is csak fokozatosan lehetett hozzáidomulni a legújabb korhoz.

E tekintetben az étrend összeállítása annyiban okozott nehézséget, hogy az emberek 300 évvel ezelőtt majdnem kizárólag húsevők voltak, míg ezidőszerint, immár mintegy másfél évszázad óta, a kultúrnépek perhorreszkáltak a húsfogyasztást. Ennek még a gondolatától is megundorodott mindenki és így könnyen érthető, hogy Kramarz, a konyhafőnök, első percben hevesen ellenkezett, amikor azt az utasítást kapta, hogy tyúklevest készítsen a furcsa páciens számára. Kellett, hogy Durgan személyesen megmagyarázza neki intézkedésének fontosságát és csak akkor nyugodott bele a dologba, amikor a tanár ünnepélyesen kijelentette előtte, hogy csakis átme-

neti helyzetről van szó és hogy eszeágában sincsen senkinek sem, hogy a feltámadt orosz kedvéért felelevenítsék az állati táplálkozást.

A konyhafőnök megadta magát, de már a következő pillanatban újabb nehézség merült fel. Ki öli majd meg azt a szerencsétlen tyúkot? Nem akadt senki, aki vállalkozott volna, hogy kimenjen a baromfiudvarba és kitekerje annak a sok kedves és gyönyörű állat egyikének a nyakát.

Ezt nem lehetett követelni senkitől sem. Maga Durgan is belátta. Arra viszont, hogy valami barbárországból, ahol itt-ott, sajnos, még mindig előfordult, hogy embert vagy állatot öltek, hozassanak valakit, bizonyára valami erkölcsileg teljesen lezüllött egyént, hiányzott az idő. Így tehát ismét csak Durgan találékonyságának kellett segíteni a bajon. Átment a műszertárba és ott, Beck segítségével, néhány régi, használaton kívül helyezett tárgyat választott ki, amelyekből azután a műszerüzemben hamarjában külön készüléket kovácsoltatott össze. Kisebb tartály volt, amelyben elhelyezték a tyúkot. A tartályba bocsátott megfelelő feszültségű villamosáram pedig pillanat alatt és minden fájdalom nélkül végzett az áldozattal.

Hátra volt még a tollfosztás és a megfőtt tyúk feldarabolása. Az előbbi ténykedésre sikerült — magas díjazás ellenében — egy hosszú évekkal ezelőtt tönkrement és most a közelben letelepedett bankigazgatót szerződtetni, míg a transzírozásra egyik fiatalabb asszisztensnek kellett vállalkozni, aki sebésznek készült és így voltaképpen nem is utasíthatott vissza olyasmit, ami a szakmájába vágott...

Végeredményben Nikolájevics Iván megkapta a tyúklevesét, amely nagyon ízlett neki, néhány

napra rá pedig valóságos csibesültet is tálaltak be, ami az első mosolyt csalta komor, halovány arcára. És mialatt jóízűen elfogyasztotta a pecsenyét, észre sem vette, hogy Kenedy Daisynek a legnagyobb önuralomra volt szüksége, hogy el ne árulja a beteg előtt azt az irtózatot, amely elfogta a húsevő ember láttára.

Ital dolgában könnyebb volt a helyzet. A ki-tünő pezsgő és a mesés vörösbor, amely felváltva fűszerezte Nikolájevics étkezéseit, nagyon megnyerték a tetszését. Csak az adag nagyságával nem volt megelégedve és egyszer, amikor már kissé több erőre kapott, még pálinkát is kért. Daisynek fogalma sem volt róla, hogy az micsoda és majdnem elárulta magát. Kitérőleg válaszolt és Iván belenyugodott. Olyan volt, mint egy szegény, beteg, szótfogadó gyermek, aki akarat nélkül alkalmazkodik szeretett dadájához.

Kétségtelen, hogy az orosz, ébredő érzelmeinek egész erejével, ahhoz az emberhez vonzódott, akit elsőnek pillantott meg a hosszú, hosszú éjszaka után s aki beszélte az ő nyelvét is. Ehhez hozzájárult, hogy egy meglehetősen nagy hasonlatosság homályosan a szeme elé varázsolta azt a nőt, akit a sok közül nagyon szeretett valamikor: Nasztaszját... De amint napról-napra fokozódott benne az életerő, ez a hasonlatosság mindjobban elhomályosodott a lelkében s amint visszatértek az összes ingerek az agyába, újabb benyomások keletkeztek, amelyek elnyomták a multat. Kezdett ismét ítéletet alkotni magának a külvilágról. Így egy napon egyszerre csak észrevette Daisy csodálatos szépségét is, amely felülmult mindent, amire az első életéből emlékezett.

Ettől a perctől kezdve mintha még jobban ragaszkodott volna hozzá. Ha az orvosnő egy pil-

lanatra is elhagyta a szobát, már kérdezősködött utána és látszott rajta belső nyugtalansága. És amikor belépett Daisy, a beteg szemében felragyogott valami titokzatos tűz. De ez nyomban ismét elaludt és Iván némán tekintett maga elé.

Nem lehetett tudni, hogy voltaképpen min jár az esze, bár bizonyosnak látszott, hogy még akkor is gondolkozik, amikor csukott szemekkel fekszik, vagy amikor a környezet azt hiszi, hogy alszik. Erről többször győződtek meg ápolói.

Egyszer, amikor ismét úgy látszott, hogy álomba merült, Kenedy doktor megkérdezte Walker tanártól, aki szintén a szobában tartózkodott, hogy voltaképpen mi is az a pálinka, amit Nikolájevics már több alkalommal kért?

Walker, aki naponta érdeklődött a beteg hogyléte iránt és aki alig várta, hogy végre felvehesse vele a szellemi érintkezést, amelytől annyi érdekeset és újat várt, felelte:

— Képzelem, hogy pálinkára fáj a foga! Olyan mértékben fogyasztották ezt a mérget az oroszok, hogy arról mi még halvány fogalmat sem alkothatunk magunknak. Egyenesen érthetetlen előttünk, hogy az emberi szervezet mennyi mérget volt képes elbírní! Végeredményben persze katasztrofális volt a hatása, hisz' egész nemzedékek pusztultak el tőle, éppúgy, mint a morfium, az arzén élvezetétől...

— Mégis, mi volt a pálinka?

— Erjedésbe ment folyadékából desztillálás útján nyert ital, mely gyakran még 50%-nál is több alkoholt tartalmazott. Gondolhatod, hogyan festett egy olyan ember gyomra, aki naponta megitta a fél liter pálinkáját!

Daisy elszörnyűködött, de ebben a pillanatban megszólalt Nikolájevics:

— Én megittam egy egész litert is...

Walker és Daisy meglepődve néztek a kerevet irányába: az orosz csukott szemekkel feküdt és mosolygott. A tanár azt hitte, hogy Nikolájevics talán csak álmában beszélt, de Daisy tagadólag rázta a fejét és értésére adta Walkernek, hogy jobb volna, ha ismét magára hagyná őt betegével. És miután Walker nesztelenül elhagyta a szobát, az ágy végéhez ült és szeretetteljesen figyelte Ivánt.

Néhány perc múlva a beteg, anélkül, hogy kinyitotta volna a szemét, feléje nyujtotta sovány kezét. Daisy ismerte már ezt: így jelezte Nikolájevics, hogy van valami óhaja. Az orvosnő felállt és föléhajolt.

— Mi az, Iván Nikolájevics? — kérdezte kedvesen. De az orosz nem felelt, hanem megfogta a kezét és megsimogatta. Azután kinyitotta a szemét és ránézett. S a tekintetében egyszermind kérdés és szemrehányás is volt.

— Talán éhes, fenség? — szólt Daisy, akinek még minden alkalommal kissé nehezebbre esett ez a szokatlan megszólítás. De Durgan még ragaszkodott hozzá, éppúgy, mint a többihez is, amit a beteg kedvéért a multból át kellett venni.

Nikolájevics csendesen rázta a fejét.

— Meddig tart még ez a komédia? — kérdezte halkán.

— Miféle komédia?

— Ne tettesse magát, édes Daisy — felelte Iván alig észrevehető mosollyal és csak szorosabban fogta a kezét. — Ön egy angyal, már százszor mondtam. De kimondhatatlanul rossz színésznő!...

Az orvosnő határozottan zavarba jött. Hisz valamennyien el voltak készülve arra, hogy előbbutóbb változtatni kell az eddigi magatartásukon

és meg kell kezdeni Nikolájevics felvilágosítását, de mindnyájan féltek ettől a pillanattól. És most itt volt. Daisy érezte, amint egyszerre ránehezedik az egész felelősség. Viselkedésétől függött a beteg sorsa, talán az élete.

— Pedig eredetileg színésznőnek készültem — mondta tehát és erőltetve nevetett. — Ha valaha is sajnáltam volna, hogy mégis az orvosi pályára léptem: fenséged őszinte ítélete bizonyára kigyógyított volna ebből is!

— Csak nem sértettem meg, Daisy? — aggódott Nikolájevics és hirtelenül elszomorodott.

— Dehogy, Iván Nikolájevics. Sőt, nagyon jól esett ezt hallanom. Mert amilyen szép dolog, ha valaki jó színész, annyira megvetendő, ha az életben is az. Nem találja, fenség?

— Nem. A gondolatok arravalók, hogy elrejtsek őket, mondta valami nagyon okosfejű ember. Már nem tudom, hogy kicsoda. És igaza volt. Mennyi bajt kerülhettem volna el életemben, ha követem ezt a bölcs mondást!... Ha például nem vallom be őszintén, férfiasan kiléteimet és elhitem a bolsevistákkal, hogy magam is az vagyok, akkor...

— Akkor most alig volna itt fenséged — vágott a szavába tréfásan Daisy, mert észrevette azt a nagy izgalmat, amely elfogta a beteget, amint a bolsevistákat emlegette. Mint már máskor is. — Örüljünk, hogy már nincs bolsevizmus és beszéljünk kedélyesebb dolgokról, Iván Nikolájevics! Feltéve persze, hogy egyáltalában van kedve beszélgetni s ha gondolja, hogy nem erőlteti magát túlságosan...

Az orosz legyintett a szabad kezével. Néhány másodpercig mereven nézett maga elé, azután kérdezte:

— Igazán nincs már bolsevizmus? Igazán nincs?

— Nincs, Iván Nikolájevics. Nyugodt lehet. Oly örület volt ez, hogy nem tarthatta magát sokáig. Kijózanodtak az emberek. Ez az egész.

— Meddig tartott mégis? — kérdezte a beteg hitetlenül.

— Amint vesszük — felelte kitérőleg Daisy. — Azoknak, akik közvetlenül szenvedtek alatta, persze, végnélkülinek tűnt. A többiek...

— Daisy! — mondta az orosz élénkebben, de jóságosan. — Maga egy angyal, de nagyon rossz színésznő!

— Ezt egyszer már leszegeztük, fenség...

— És maga mindig megfélemedezik róla. Nem baj. Egészen úgy lesz, amint maga akarja. Ha úgy óhajtja, hogy továbbra is elhigyjem maguknak azt a kis komédiát, amit az én kedvemért, csupa kíméletből játszanak: tessék. Nem fogok fellázadni ellene. Hisz maguk olyan jók hozzám, oly kedvesek, különösen maga, Daisy, hogy egyáltalában nincsen kívánságom. Nem is lehet. Hát el tudnék-e képzelni mindazok után, amelyeken átestem, szeb, jobb, kellemesebb életet, mint amilyenben jelenleg van részem? Úgy érzem magam, mint a Nirvanában. Talán az is. Tudom is én? Ne higgye, hogy egy cseppet is izgatna az a gondolat, hogy régen meghaltam és hogy az, ami körülvesz, a túlvilág. Ha az: akkor mondja meg nyugodtan, Daisy. Vallja be, hogy csakugyan angyal, árulja el nekem, hogy Durgan tanár Szent Péter apostol, vagy valami más szent és hogy egészen rendjén van, hogy itt gyógyítják ki a lelket abból a nagy betegségből, amit ott lent életnek szokás nevezni. Valóban úgy érzem,

hogy a gyógyulás útján vagyok. Mondja, Daisy, így van-e, vagy sem?

Nikolájevics nyugodtan mondta ezeket, meglepően erős hangon. És amint ránézett Daisyre, valami átszellemült volt a tekintetében. Olyasféle, mint egy nagy boldogságba vetett hit. Az orvosnő felelni akart, de Nikolájevics folytatta:

— Ne higyje, Daisy, hogy lázas vagyok, vagy hogy félrebeszélek. A fejemben minden rendben van. Ha nem is szóltam eddig, mégis gondolkoztam. És eszembe jutott sok minden, amiről már teljesen megfeledkeztem. De ugyanakkor láttam azt is, hogy minden máskép van, mint ahogy volt. Minden. Maguk, ez a szoba, a képek ott a falon, az étel, a bor, a levegő, minden... Ez nem az a világ, amelyben én éltem, Daisy!

— Nem is, Iván Nikolájevics — mondta most egyszerűen Daisy, bár rettenetesen dobogott a szíve. — Ez csakugyan más világ, mint az, amelyet ön ismert. Jobb. Szebb!

— Tudtam... — hagyta rá halkan, de a meggyőződés hangján az orosz és mélyen fellélekzett. Az orvosnő, aki még mindig fogta a kezét, aggódva figyelte az érverését. De a pulzus nyugodt és a körülményekhez képest erős is volt. Daisy úgy érezte, hogy a legnagyobb veszélyen túl vannak.

Nikolájevics félig felült a kereveten és körülnézett. A tágas, nyitott ablakon át látszott a gyönyörű park tele virággal, ritka növényekkel, tarka madarakkal.

— Tehát ilyen a másvilág! — mondta aztán és csendes mosollyal rászegezte szürke szemét Daisyre.

— Más világ, Iván Nikolájevics, de nem a másvilág — felelte az orvosnő most már sokkal

biztosabban. — Ez a régi világ, amelyet, mint első emberek, Ádám és Éva laktak s amelyen most mi járunk: ön, fenség, éppúgy, mint én és a többi ember mind. És mégsem a régi világ, mert nagyot változott azóta, hogy ön mély álomba merült, amelyből csak nem régen ébredt ismét. Ez az álom soká tartott, nagyon soká. Ma ne is kérdezze, hogy meddig. Talán el sem hinné, ha megmondanám. Elégedjék meg azzal, hogy mindennek dacára ifjú élete elején áll és hogy gyönyörű mindaz, amit még meg fog ismerni!

Az orosz arcán boldog mosoly futott végig.

— Lehetséges ez, Daisy? — kérdezte és újból szorosabban fogta a kezét. — Nem álmodom mindezt?

— Nem. Mindez igaz, élő valóság. De mára elég volt.

— Még, még!... — könnyöngött Nikolájevics.

— Csend legyen! — mondotta tréfásan fenyegetve Daisy. — Holnap folytatom. De csak akkor, ha jól viseli magát és szót fogad!

— Mindent, mindent megteszek, amit maga kíván tőlem, Daisy — felelte boldogan Iván és az ajkához emelte a fiatal nő kezét. De az elhúzta.

— Mi jut eszébe, — szólott élénken, de egyúttal tréfásan is — ez már régen nem szokás...

Nikolájevics lassan hátrahanyatlott és becsukta a szemét. Végtelen nyugalom és megelégedés látszott vonásain. Még most is fogta Daisy kezét, mintha félne, hogy magára hagyhatná. Az orvosnő meleg szeretettel nézett rá. Így maradtak néhány percig.

— De hiszen ez az egész mégis csak csoda? — mondotta az orosz egyszerre halkán és a szemét pillanatra kinyitva, kutató szempillantást vetett Daisyre.

— Körülbelül az — felelte a nő kedvesen.
Nikolájevics ismét fellélekzett.

— Látja, Daisy — szólt kis idő múlva — mégsem tévedés, amikor azt mondják az emberek, hogy mi, akiknek uralkodók vére folyik az ereinkben, Isten kegyelméből valók vagyunk...

III.

Kettőezerkettőszázhuszonkettő november hó másodikán történt, hogy Nikolájevics először hagyta el Durgan tanár házát és egyik kezével sétapálcára, másik kezével Kenedy karjára támaszkodva, néhány lépést tett a parkban. Igaz, csak a legközelebbi padig, ahonnan pompás kilátás nyílt a Michigan-tóra.

Délelőtt volt és minden ragyogott a tiszta napfényben, üdén terült el előttük a sötétzöld pázsit, csillogott a fehér kavics a szépen gondozott sétautakon és amerre a szem látott, csupa virág volt minden. Maga a ház rózsákkal volt befutva és a legkülönbözőbb fenyőfajták között pálmák és egyéb déli növények tarkították buján a kertet. Emellett olyan volt az időjárás, mint egy szép májusi napon a Fekete-tenger mellett, ahol a nagyherceg valamikor minden esztendőben megfordult.

Mindezt Nikolájevics élvezte ugyan, de csak csendesen, magában. Nem csodálkozott azon, hogy miként lehetséges ez, vagy hogy Chicago vidékének északi fekvése dacára az ember azt hihetné, hogy valami déli éghajlat alatt tartózkodik.

Amióta megtudta, hogy kegyetlen megfagyasztatása és feléledése között háromszáz esztendő telt el, — a most már rendszeresen folyta-

tott felvilágosítás során ezt is elmondták neki — látszólag bizonyos közönnyel viseltetett még olyan dolgok iránt is, amelyek feltétlenül újak voltak előtte. De ez a közöny az ő részéről csak erőltetett volt. Érezte, ha átengedné magát annak a sok új és első pillanatra néha felfoghatatlan benyomásnak, amelyet minden szó, minden kérdés, minden szempillantás lelkében kiváltott, akkor felborulhatna amúgyis még meg nem állapodott egyensúlya. Ezért csak ritkán kérdezett és ahányszor mégis megtudott valami újat, iparkodott azon nem sokat gondolkozni. Sőt azon volt, hogy ismét el is felejtse. Egyelőre legalább. Ösztönszerűleg érezte, hogy ő ezekről a dolgokról még hallani fog s akkor már kevésbé fogják éreztetni izgató hatásukat.

Így a novemberi csodálatosan szép idő és a park déli növényzetének magyarázata iránt sem érdeklődött külön. Megelégedett azzal, hogy van és élvezte. Egyébként még háromszáz évvel azelőtt sem izgatta az a kérdés, hogy Chicago milyen szélesség alatt fekszik és bizonyára még akkoriban sem lepődött volna meg túlságosan, ha valaki megmondja neki, hogy Newyork és Nápoly szélességi fekvése ugyanaz. A földrajz iránt sohasem tudott vajmi nagyon lelkesedni és amikor egyszer, tanuló korában, egyik vizsga alkalmával a tanár ama kérdésére, hogy mi a neve annak a nagy víznek, amely Amerika és Ázsia között elterül, mélységesen hallgatott, a vizsgálóbiztos nyájasan így szólt hozzá:

— Fenséged egészen helyesen méltóztatik jelezni: az a nagy víz a »Csendes«-oceán...

Ilyen előzmények után csoda volt-e, ha Nikolájevics nagyherceg földrajzi ismeretei nem álltak a helyzet magaslatán és ha nem nagyon törte

az eszét azon, hogy a fennforgó kellemes éghajlati viszonyok miként egyeztethetők össze Illinois állam északi fekvésével?

Így érthető az is, ha a környezete nem tartotta okvetlenül szükségesnek, hogy máris megtudja, miként terelte el hatvan évvel ezelőtt a svéd származású Christiansen az arktikus hideget Amerika északi államaitól, vagy hogy még ötven évvel előbb hogy s mint változtatta meg a zseniális Scott az egyenlítői áramlat irányát, — alkotások, amelyek egész Észak-Amerika nem csupán éghajlati viszonyaiban, de egyúttal gazdasági és még inkább kulturális téren idéztek elő még a legvérmesebb reményeket is messze túlhaladó evolúciót.

Mindennek dacára Nikolájevicsnek az új körülményekhez való átsajátítása rohamlépésben ment végbe és aki jelen volt a feltámadásnál, az alig ismert volna rá abban az elég csinos, bajusz- és szakáll nélküli, ápoltkülsejű fiatalemberben, aki most Kenedy doktor társaságában ott ült a Durgan-parkban, arra a vízözönelőtti, még meztelenségében is lerongyolt benyomású emberi alakra, amely élettelenül és hullaszínűen feküdt a klinika műtőasztalán.

Most már nem volt szükség arra a tarka, történelmi egyenruhafélére sem, amelyet a körültekintő tanár régi reprodukciók nyomán készített a beteg számára s amelyet ez mindössze egyszer öltött magára, amikor egy félórára először hagyta el az ágyat. De sem ezzel a ruhadarabbal, sem a hasonló módon külön varratott fehérneművel, sem pedig a rendelkezésre bocsátott csizmával nem volt megelégedve az orosz. Szerinte az egyenruha nem tapadt eléggé a testhez, olyan volt, mint a zsák, a fehérnemű szabása

kritikán aluli volt, a csizma alakja meg olyan, hogy — mint később bevallotta — még a legényével sem merte volna hordatni.

Mindezt persze csak igen kíméletesen adta tudtára Daisynek és csakis az orvosnő megható, aggodalomteljes érdeklődésére. Csekélységek voltak, amiket kifogásolt és aki ismerte a helyzetet, talált is mentséget az illető iparosok számára. Nem lehetett egyáltalán meglepődni azon, ha minden igyekezetük dacára sem sikerült olyan portékát elkészíteni hiba nélkül, mint amilyenhez még hasonlót sem hordtak már emberemlékezet óta.

Ilyen körülmények között Nikolájevicsnek sem esett túlságosan nehezere felcsereálni ezt a legfeljebb csak színházi jelmeztárba való lim-lomot a jelenkornak sokkal szebb és megfelelőbb viseletével, amely őt első percre az ókori görög viseletre emlékeztette, míg később megállapította, hogy felületesen szemlélve a dolgot, alig volt különbség férfi- és nőruházat között. És etekintetben — úgy látta — az ő korszakához viszonyítva, a közeledés a két nem részéről körülbelül egyforma lépésben történt.

A nők öltözködése a gyakorlati élet szempontjából talán valamivel egyszerűbb, de mindenestre sokkal célszerűbb is lett, míg a férfiakról letűnt a minden alakjában esztétikanélküli nadrág, éppúgy, mint a kikeményített fehérnemű és a sablonos öltöny. Helyükbe léptek a meleg, élő színek és az egyéni ízlés.

És amint a feltámadt ember megszokta és meg is kedvelte új külsejét, ugyanebben a mértékben elszomorította az a meggyőződés, hogy a felcsereált ruházattal még korántsem érte utol környezetét. A sok nemzedéken át űzött testápo-

lás hatása például oly szembeszökő volt, hogy a saját személyét illetőleg eleinte le is mondott minden illuzióról. Míg az ő bőre ripacsos volt és durva, addig a többi férfi bőre bársonyos volt és a szőrnek még a nyoma sem látszott a testükön. Hiába kezelték őt a kozmetika legújabb vivmányaival, arcán, mellén, karján, lábán mindig ismét előjött a szőr. S Daisynek egy véletlenül el ejtett szavából tudta, hogy ezt az alacsonyabb fokú emberfajok jellegzetes tünetének tekintik.

A szűk csizma és cipő állandó viselésétől megnyomorított lábait pedig mindig maga alá húzta, mert elszégyelte magát, ha összehasonlításokat tett például Durganéval, vagy Woodvillével, akiknek a lábai szandálszerű lábbelijükben nagyszerűen juttatták érvényre a klasszikus vonalakat, de az egyenes, el nem görbített ujjakat is, kézszerűen ápolt körmeikkel.

De megírigyelte, más vonatkozásban Daisyt is, akinek a teste, anélkül, hogy bármit is vesztett volna nőies finomságából, tele volt arányos izmokkal. A fölösleges hájképződésnek még a nyoma sem látszott sehol és csodálattal nézte a fürtös, rövidre vágott haját, ami szintén újdonság volt számára, annak dacára, hogy a nők hosszú hajzata majdnem ugyanakkor tűnt le a kultúrnő fejről, mint amikor ő maga háromszáz éves álmába merült. Igaz, hogy azóta, különösen Amerikában, még egyszer felütötte a fejét a kínai fonatnak ez az édestestvére, de csak rövid időre, mert nem tarthatta magát. Épp annyira nem, mint az a sok, az emberi barbárság korszakából fennmaradt egyéb minden, ami a két nem közötti természetes biológiai különbségeken túlmenőleg mesterségesen állított, mintegy már messziről felismerhető válaszfalat, nő és férfi közé.

Amint valamikor meghalt a fűző és a magas női sarok, a háremekben oly nagyrabecsült kövérség, az arc- és ajkpirosító, meg a szoknya, éppúgy kimultak a fülbevalók és az aranykari-kák is, amelyeket a nők ajkukban és orrcimpájukban viseltek valamikor.

Ezekről beszélgettek éppen Nikolájevics és a doktornő, amikor a parkban a napon sütkeztek.

— Napról-napra jobban látom, milyen óriás különbség választ el engem tőletek — szólt Nikolájevics és szomorúan sóhajtott. — Hiába minden igyekezetetek, hogy belőlem modern embert neveljetek, nem tudlak benneteket utolérni. Amit háromszáz esztendő alatt elmulasztottam, azt ilyen rövid idő alatt nem lehet pótolni...

— Néhány nap alatt nem is, — hagyta rá Daisy, — de hiszen még egy hosszú emberélet áll előtted!

— Hosszú emberélet! — ismételte a férfi lemondóan. — Ha nem számítom azt a végnélküli éjszakát, akkor harmincéves vagyok. És ha még harminc évig élnék is, akkor se érnélek utól benneteket.

— Ki mondja ezt? — tiltakozott az orvosnő. — Miért élnél még csak harminc évet? — Ha egyszer egészen átestél azon az átszajátítási folyamaton, amelynek, igaz, még csak az elején tartunk s amely meghozza számodra új létednek alapját, akkor emberi számítás szerint semmi sem állja útját annak, hogy még hetven, nyolcvan, sőt száz évig is ne élj! Ez is egyike azoknak a nagyszerű vívmányoknak, amelyeket az emberi kultúra békés fejlődésének köszönhetünk és ahhoz sem fér kétség, hogy további néhány száz esztendő múlva az emberek el fogják érni még Matuzsálem korát is!

— Hogyan lehetséges ez? — kérdezte színlelt közönnyel Nikolájevics. Pedig érezte, hogy az, amit az imént hallott, ismét bódító hullámként csap fel egészen az agyáig.

— Kétféleképpen, Iván. Részben az elhasznált testnek bizonyos mesterséges regenerációja, amint ezt, ha jól tudom, már a te idődben is elkezdte Voronoff honfitársad és mások. Részben, azaz túlnyomó részben pedig olyan életmód segítségével, amely kizár, vagy legalább minimumra apasztani igyekszik mindent, ami a halált elősegíti. Elvben ezt is már évszázadok előtt hirdette néhány nyiltfejű ember, köztük éppen az amerikai Prentice Mulford. S amit ő csak sejtett, az ma már megtámadhatatlan valósággá vált. Meghalni ma már éppenséggel nem elkerülhetetlen valami és a halál — ez ma már egészen bizonyos — még csak azért szokott bekövetkezni, mert az emberek bebizonyíthatólag egyik vagy másik, pontosan megállapítható hibát követnek el.

— És miért követik el ezeket a hibákat, ha ismerik a következményt? — kérdezte hitetlenül az orosz.

— Mert még nem érték el a kultúrának azt a fokát, hogy lemondjanak ezekről is, éppúgy, amint már lemondtak sok mindenről, amiről azt hitték, hogy nélküle élni lehetetlenség.

— Például?

— Például arról, hogy kifáradjanak, hogy bosszankodjanak, vagy bánkódjanak. Mindezek rossz szokások, amelyekkel tudatosan elkészítünk egy-egy szöveget a koporsónkhoz. A multban így volt a húsevással, a dohányzással, a morfium- és kokainélvezettel. Az emberek azt hitték, hogy

nem bírnak élni nélkülük. Pedig éppen ellenkezőleg: ezektől haltak meg.

— Örömmel tapasztaltam, hogy a szeszélvezetről még nem mondtak le egészen az emberek — mondta Nikolájevics fáradt mosollyal. — Vagy talán ninesen szesz abban a kitünő vörös borban, meg a pezsgőben, amellyel engem tartanak?

— De van. Csakhogy olyan kismértékben, amely nem árt az emberi szervezetnek. Azonkívül inkább csak orvosság gyanánt élünk vele. Egészséged helyreálltával a borról, mint rendes italról, le kell mondanod, ha lépést akarsz tartani a mai nemzedékkel!

— Inkább nem tartok lépést, kedves Daisy — felelte Iván határozottan. — Inkább megelégszem harminc esztendővel, de megalkuszom olcsóbban is, ha nem kell lemondanom arról a néhány apró örömről, amit ez az élet nyújt...

Az orvosnő elszörnyülködött.

— Micsoda gyengesége ez a jellemnek — gondolta magában, hangosan azonban így szólt:

— Most még a régi ember beszél belőled, Iván. Még nem ismered eléggé az ellenértékét annak, amit lemondásnak tartol. Mennyi, de mennyi örömet nyújt ez az élet a rossz szokások nélkül, amelyek valamikor rabságban tartották az embereket!

Nicolájevics rázta a fejét.

— Lehet, hogy egyszer én is fel fogom fedezni ezeket az örömeket, — mondta — de ma még alig látom őket. Minden Isten kegyelméből való származásom mellett mégis csak ember vagyok, nem Isten. Már pedig ez az élet, amit te festel le előttem, Istennek való, nem embernek. Vagy Istenek vagytok talán? — tette hozzá.

— Mindenesetre egy részét alkotjuk az Isten-ségnek — felelte Daisy. — A régi Istenek is csak magasabb kultúrlények voltak, úgy, mint ma mi...

Nikolájevics nem felelt. Úgy érezte, hogy ez olyan tér, amelyre még nem követhette Daisyt, de a tárgy fárasztotta is. Az orvosnő észrevette ezt és feltűnés nélkül másra terelte a gondjára bízott férfi figyelmét.

Ugyanakkor a kertnek egy másik részében, többszázéves Sequoia-fa árnyékában egy kis társaság ült együtt kedélyes hangulatban, néhányan Durgan cselédjei közül: Woodville kamarás kerekded fehér asztalkánál, előtte csomó arany- és platinapénzzel és elszakíthatatlan bankjegyekkel, amelyek papírvékonyaságúak voltak ugyan, de mintegy száz év óta mégis más anyagból készültek; egy gumifélébe mártott, rendkívül finom szövényből, amelynek az volt a nagy előnye, hogy akár-hogyan is összegyűrték, nyomban ismét kiegyenesedett. Woodvillevel szemben ült Kirke, egy kornélküli, igen jó megjelenésű nő, aki különben is a nagyherceget egy szentpétervári arisztokrata hölgyre emlékeztette, akivel jóban volt. Ez a Kirke özvegyasszony volt és Durgan házában a »first lady« állását töltötte be, vagyis a nőcseléd-ek között az első volt. Ma talán házvezetónőnek, komornának neveznök. A kettő között egy alig húszévesnek látszó fiú állt és határozottan nagy érdeklődéssel nézte a Woodville előtt felhalmozott pénzt, amelynek azért tulajdonított különösen nagy súlyt, mert ő eddig még keveset gyűjtött belőle. Ez Intosh volt, az egyik apród.

Woodville összeszámolta a pénzt, majd osztotta tizenhárommal. Annyian voltak a cseléd-ek. Az összeg pedig, amely előtte feküdt, az elmúlt hónapi »lolot« volt, vagyis a rendes fizetésen felül

a cselédséget a tanár jövedelméből megillető közös részesedés.

— Mennyi ez összesen? — kérdezte végre Intosh, amikor látta, hogy Woodville egyáltalában nem szándékozik nyilatkozni magától.

— Hatszáznyolecvankilenc dollár, — felelte a kamarás, majd, befejezve az osztást, hozzátette: — Ez fejenként annyi, mint ötvenhárom, vagyis tizenegy dollárral több, mint a múlt hónapban...

— No hát, ez nagyszerű! — kiáltotta Intosh és elkezdett örömeiben ugrándozni. A másik kettő mosolyogva nézte.

— Mit fogsz kezdeni ennyi pénzzel? — érdeklődött Kirke. — Remélem, takarédba teszed, Dicky?

— Erre még ráérek, — felelte a fiú és egy ugrással Kirke lábánál termett, ahol leült a pázsitra, az út szélén. — A felét, mint rendesen, beteszem anyám boltjába. Virágkereskedése van a Randolph-Streeten. A nővérem is így tesz. Kéthárom év múlva a nővéremmel együtt felerészben társtulajdonosai leszünk az üzletnek. A másik felével pedig...

— Nos?

— Azzal szombaton Newyorkba repülök. Talán elviszem Mariont is...

— Mariont? És elmegy veled Marion?

— Miért ne jönne? Még sohasem voltam Newyorkban. Azt mondják, érdekes ott az az utolsó felhőkarcoló is. Különben a világ legszebb városa. Csupa kert, csupa virág s minden ház egy kis ékszer. De akkor már megnézzük az új Embertörténelmi Múzeumot is.

— Mit érdekel az téged, Dicky? — vágott közbe Woodville.

— Csak úgy. Szeretnék meggyőződni, hogy

valamikor az emberek valóban olyan bolondos ruhákban jártak-e, mint amilyent ezzel a szegény crosszal vetettek fel először, hogy túlságosan meg ne ijedjen a mai világtól. Walker tanár azt mondta, látni ott még ennél is cifrábbat!

Ebben a pillanatban fiatal nő közeledett feléjük. A ház irányából jött. Berthion Marion volt, az egyik szobaleány, vagy amint akkoriban nevezték őket: missy.

— Halló, Marion! — kiáltotta Intosh, amikor megpillantotta és felugrott. Elébesietve, rögtön közölte vele a jó hírt: — Képzeld csak, a havi lolot fejenként ötvenhárom dollár. Nem nagyszerű ez?

— Mindenesetre — felelte a missy és nevető szemekkel odalépett az asztalkához, ahol Woodville tizenhárom apró csomóra osztotta fel a pénzt s ezek közül az egyiket elébe tolt. Berthier Marion átvette a pénzt és mialatt ezt az övéről majdnem térdig lelógó erszényébe csúsztatta, kijelentette: — Azt hiszem, nemsokára megkérhetem a tanárt, adná ki a bizonyítványomat. Háromezer dollárral már el lehet valamit kezdeni. Mi a véleményed, Francis barátom?

— Hogyne lehetne, — felelte a pénzt rakosgatva Woodville. — Persze, te is boltot veszel magadnak? Avagy irodát akarsz nyitni?

— Eszem ágában sincsen. Mindenekelőtt nagybátyám farmjára megyek és vezetem a háztartását. Amióta Pearl férjhezment, nagyon unatkozik szegény. Nincsen senkije, akivel esténként kissé ide-odarepülhetne, szín- vagy táncházba. A táv-előadásokra pedig azt mondja, hogy, hiába, nincsen bennük vér. Látni, hallani, neki nem elég. Szagolni is akar.

— Olyan finom az orra az öregnek?

— De milyen! Mikor még Philadelphiában laktak, ő és a nagynéném, majd minden nap elmentek az illatversenyre s a nagybátyám több díjat is nyert. Egyszer háromszázhatvan különféle virágillat közül kiszagolta az *Abutilon striatum*-ot!

— Ez egy mályvaféle, nemde, Marion?

— Az. Ebből látom, hogy kicsit te is értesz a virágokhoz, Francis.

— Egy keveset igen. De, mivel már erről beszélünk: észrevettétek azt a furcsa szagot, amely az orosz testéből árad?

— De mennyire! — kiáltották a többiek és Kirke hozzátette — különösen az első napokban. Ma már tűrhető...

— El is fog mulni egészen, — hagyta rá Marion. — Kenedy azt mondta, hogy ez még a húsevés következménye. Ha majd egészen kicserélődtek az anyagok a testben, akkor nyomát se érezzük többé ennek a kellemetlen jelenségnek.

— Nem bírom felfogni, hogy az emberek valamikor húsevők voltak! — méltatlankodott Kirke. — És még ők szörnyűködtek az emberevők felett! Nem látok semmi különbséget.

— Sőt! — jelentette ki Inkosh. — Az ember-evők, éppúgy, mint a vadállatok, felfalták az ellenséget, miután legyőzték. De a kultúrember? Hát mivel bántotta őt az a szegény tehén, csirke vagy nyúl? Éppen tegnap hallottam, amint Walker azt mondta a gazdánknek, hogy az emberek rendszerint még szerették is azokat az állatokat, amelyeket aztán kegyetlenül legyilkoltak és felfaltak!

— Természetesen. Ez is élénken bizonyítja a letűnt kornak a hihetetlen képmutatását, — tette hozzá Marion.

— Mi van a konyhafőnökkel? És a többiekkel? Nem jönnek? — kérdezte ekkor Woodville és felkelt.

— Kramarznak rengeteg a dolga, — felelte a missy — a herceg számára még mindig külön kell főzni mindenféle undorító dolgokat s a lányok állandóan ájuldoznak. Kitty egyébként már fel is mondott.

— Nem csoda, — helyeselte Kirke — én sem bírnám ki a konyhában. Szerencsére, már nem tart soká, mondja a doktornő.

— Én pedig feléje se nézek a konyhának — szólt Woodville. — Ha Kramarz és a hölgyek nem érnek rá idefáradni, akkor majd megkérjük Dicky barátunkat, vigye el nekik a lolotot.

Intosh az orrát fintorgatta, de nem mert ellenkezni. Az asztalkához lépett és átvette a pénzt a távollevők részére.

Kirke is felkelt és valamennyien a ház irányába indultak.

Útközben Marion megérintette Woodville vállát.

— Voltaképpen zszurnalizta vagy, Francis, úgy-e? — kérdezte.

— Az vagyok, missy és nemsokára vissza is térek a rendes foglalkozásomhoz. Nem is mondhatom, mennyire megszerettem Durganékat ez alatt az öt esztendő alatt, amióta itt vagyok Lake-Foresten, de egy belső hang visszaszólít a szerkesztőségbe. A magas fizetésem sem csábít többé. Igényeim nincsenek, a gyermekeim mind el vannak látva, mit kezdjek a sok pénzzel? Miért kérded egyébként, Marion?

A missy elnevette magát.

— Mert éppen az imént meginterjúoltattam

magam egy féltucat kollégád által — felelte pajkosan.

— No hallod?

— Az ám. A kapu előtt ólálkodtak és mivel a tanár még most sem enged be idegent a házba, hát megkönyörültem rajtuk és elmondtam nekik egyet-mást az oroszról. Fejenként három dollárért! Nem jól tettem talán?

— Bizony nem — felelte Woodville és rázta a fejét. — Először is nagyon megharagudna érte a tanár...

— Miért? — vágott a szavába Marion. — Így legalább egyszer olyasmiről írhatnak, ami igaz és nincsenek ráutalva a képzeletükre! És másodszor?

— Másodszor pedig belekontárkodnál az én mesterségembe, Marion — felelte Woodville és közelebb hajolva a fiatal lányhoz, a fülébe súgta: — Azt a sok számárságot, amit a kollégáim eddig írtak, amúgyis tőlem hallották...

— Micsoda? — kiáltotta Marion, majd csintalanul összecsapta rózsás kezét és halkán kacagva elkezdett forgolódni, mint a fáról hulló levél. Azután eltűnt a ház kapujában.

A többiek mosolyogva követték.

IV.

— Csak most látom, hogy mekkora az az anyag, amellyel meg kell küzdenünk — mondta Walker Durgannek, miután már vagy egy hétig maga is foglalkozott Nikolájevics Ivánnal, akit most már naponta meglátogatott.

— Ehez nem fér kétség, — helyeselt a másik tudós bólogatva. — Ezt magam is tapasztalom. A fő, hogy lassan haladjunk és kerüljünk min-

dent, ami az oktatás látszatával bírna. Nem szabad kifárasztani a beteget. És amit még mindig nélkülözök nála, az a tudnivágyás, a spontán érdeklődés.

— Minden szavadat aláírom én is. Mindazonáltal azt hiszem, hogy kár volna, ha változtatnánk az eddigi módszeren.

— Hogyan érted ezt?

— Úgy, hogy esetleg a természetre kívánnók bízni a kellő érdeklődés ébresztését...

— Szó sincs róla. Tovább kell haladnunk az egyszer megkezdett úton, amely feltétlenül célhoz is fog vezetni. Miről beszélgettetek eddig a herceggel?

— Felvilágosítottam, hogy korunk egyetlen célja minden egyes ember életét lehetőleg kellemessé, jóvá és széppé tenni és hogy gondnélküli lét, egészség és saját otthon az a három tényező, amely tökéletessé teszi a mi életünket. Beszéltem neki a felebarátunk iránti tiszteletről, mint a legfőbb parancsolatról, amelyet ismerünk, valamint az államnak ama egyetlen feladatáról, hogy minden hozzátartozója, még a legértéktelebbit is, emberhez méltó léthez jusson. Elmondtam neki...

— És hogyan fogadta ezeket a dolgokat? — vágott a szavába Durgan.

— Korántsem azzal a lelkesedéssel, amelyre számítottam.

— Látod? Ez bizonyítja legjobban, hogy akkoriban hogyan gondolkoztak az emberek. S ez a másik oka annak, hogy még nincsen meg benne a kellő érdeklődés a jelen dolgai iránt.

— Az egyetlen, ami határozottan megnyerte a tetszését, az, hogy mindenütt a világon eltöröl-

ték a parlament intézményét, amely, véleménye szerint, mindig fölösleges valami volt...

— Értem — jegyezte meg mosolyogva a másik, majd kérdezte: — Megmondtad neki, Walker, hogy 2114 óta nincsen háború?

— Ezt eddig szándékkal hallgattam el előtte, Durgan, mert szigorúan alkalmazkodni kívántam utasításaidhoz. Ezek pedig odaszóltak, hogy mindent kerüljek, ami felizgathatná a beteget. Már pedig egészen bizonyos, hogy ez az ujság kihozta volna a sodrából.

— Nagyon helyes. Erre még ráérünk. Hiszen akkoriban voltaképen minden ezen a világon kizárólag az erősebbnek a jogán alapult és általános igazság, az emberi törvények ezrekre menő köteteknek dacára, sehol sem létezett, de nem is létezhetett addig, amíg a háború, mint olyan, lehetséges volt. Arra pedig, hogy Nikolájevics Iván ezt megértse, szükséges, hogy legalább még néhány nappal idősebb legyen!

Egy ideig elgondolkozva hallgattak, azután ismét Walker szólalt meg:

— Nem tudom, az az érdeklődéshiány, amelyet mindketten tapasztalunk a hercegnél, őszinte-e, — mondta és hirtelenül nagyon elkomolyodott. — Azt hiszem, van egy kérdés, amely titokban meglehetősen izgatja, de igyekeznek ezt lepelni. Hazájának a sorsát értem. . .

— Miből gondolod?

— Abból, hogy eddig még egyetlen szóval sem említette, valamint hogy ahányszor még csak messziről is érintettem olyasmit, aminek folytán ez a kérdés is felvetődhetett volna, azonnal elvágta a beszélgetés fonalát. Vagy másra terelte azt, vagy kimerülésre hivatkozva, pihenésre vágyódott.

— Ez lélektanilag talán érthető is — jegyezte meg Durgan, újabb rövid gondolkozás után. — Még nem érzi magát eléggé erősnek arra, hogy megtudja azt, amit e tekintetben sejt s amitől bizonyára irtózatosan fél. Pedig ezt sem hallgathatjuk el előtte örökké!

— Nem is. Egyébként el tudnék képzelni más okot is arra, hogy miért idegenkedik ennyire mindannak az érintésétől, ami a saját multjával összefügg...

— Még pedig?

— Megállapítottam a bolsevista korabeli jegyzőkönyvekből, hogy Nikolájevics tudott a cári családnak állatias kegyetlenséggel végrehajtott kivégzéséről. A rokonság Nikolájevics és az uralkodó között nem volt nagyon közeli, hanem csak közös dédszülőkön alapult, úgy hogy az említett kivégzés az évek óta fogságban synylődő Nikolájevicsre nem igen hathatott másként, mint ahogyan hatott mindenkire, aki a cári rezsím híve volt s akinek a saját léte ehhez a rezsimhez volt láncolva. Kell tehát, hogy olyan hozzátartozói is lettek légyen, akiknek a sorsa bizonyára közelebb érdekelte. Erre összpontosítottam a figyelmemet és sikerült is egy-két körülményt tisztáznom. Emlékszel, ugyebár, Durgan, hogy nemsokára, amikor Nikolájevics magához tért hosszú álmából, — ha álomnak szabad neveznem azt az állapotot, amelyben bizonyára még az agybeli funkciók is teljesen szüneteltek — első kérdéseinek egyike az édesanyjának szólt?

— Hogyne! Mélységesen meg is hatott engem a gyermeki érzésnek ily spontán megnyilatkozása és önkéntelenül arra kellett gondolnom abban a pillanatban, hogy mily igazuk volt azoknak, akik bár hosszú és szenvedélyes küzdelmek árán

csak, de mégis diadalra tudták vinni a családi jognak azt a sarkalatos tételét, hogy az anya és gyermek közti vérköteléken épül fel az egész családi intézmény és annak jogrendje! De félbeszakítottalak...

— Kutatásaim megállapították, hogy Nikolájevics édesanyja, Mária Pavlovna litváni hercegnő, jóval a bolsevista forradalom előtt húnyt el, úgy hogy a betegünk, amikor az anyját emlegette, kizárólag csak ösztönszerűleg, mintegy valami gyermekkori emléknek a hatása alatt cselekedett. Édesapja vagy még tíz évvel előbb halt el... De Nikolájevics Iván még valakit említett feléledésekor...

— Nasztaszját!

— Azt. Megkíséreltem, hogy e nő kilétéről tudjak meg valamit.

— Nos és sikerült?

— Azt hiszem, igen. Átolvastam az akkori memoárirodalom rengeteg nagy tömegét. Mellesleg említem, hogy soha semmiféle hasonló olvasmány nem bizonyította be nekem ennél világosabban, hogy mennyire nem voltak képesek akkoriban az emberek tárgyilagosan ítélni és hogy még borzalmas közös sorsuk leírásánál is valóságos kéjjel ragadtak meg minden alkalmat, hogy legalább nyomtatott betűvel üssenek egyet azokon, akikkel valamikor személyes ellentétben állottak. A dolog érdekét illetőleg pedig arra a következtetésre kellett jutnom, hogy az a bizonyos Nasztaszja egy a császári testőrséghez tartozó magasabbrangú katonatisztnek, valami Grumkov Fedornak volt a nálánál vagy húsz évvel fiatalabb, feltűnő szépségnek mondott felesége, akivel Nikolájevicsnek, köztudomás szerint, viszonya volt.

— Mit értesz viszony alatt?

— E kifejezést szándékkal az akkori ideológia értelmében használtam. Értendő pedig ez alatt, hogy a mi oroszunk Grumkovnéval úgy élt, akárcsak férj és feleség volnának, ami az asszonyt egyáltalában nem feszélyezte abban, hogy ugyanígy ne éljen a törvényes férjével is, illetve, hogy a férj nevével, állásával, tekintélyével járó társadalmi előjogokat ne vegye igénybe a maga számára.

— És mit szolt ehhez a társadalom? Persze, elítélte s ez az, amint mondtad, köztudomású bűne Nikolájevicsnek még most is ránehezedik a lelkiismeretére!

— Dehogy! Látszik, hogy sohasem foglalkoztál a letűnt századok erkölceivel, Durgan. Az akkori társadalom nemcsak hogy nem botránkozott meg az ilyesmin, hanem még érdekesnek is tartotta és az asszonyt mindenütt a legnagyobb tisztelettel vették körül.

— De hiszen közönségesen meglopta a férjét!

— A mai felfogások szerint kétségtelenül.

— És a férj? Ő tűrte ezt? Vagy nem is tudta? Walker vállalt vont.

— A memoárok egyike szerint tudta és tűrte. A szerző azt állítja, hogy Grumkov megtiszteltetésnek vette a nagyhercegnek a feleségével való bizalmas viszonyát.

Durgan felugrott a helyéről, pillanatig kinézett az ablakon, majd hirtelenül hátrafordulva, kérdezte:

— Nikolájevics nyilvánvalóan szerette azt az asszonyt?

— Minden bizonnyal. Mert ellenkező esetben nem tartott volna évekig a viszonyuk.

— Ez valószínű. És mégis: miért nem vonta

Is nagy szerelméből az egyetlen helyes következtetést? Miért nem mondta meg férfiasan és nyíltan a férjnek, hogy hányadán van az asszonnyal? A férj — különösen, ha tudta a dolgot — ebbe belenyugodott volna, a szerelmesek viszont jóvátehetnék volna erkölcsi bukásukat! Például utólagos házassággal.

— Abban a világban, amelyben a szerelmesek éltek, az ilyen házasság lehetősége úgyszólván ki volt zárva. Mindenekelőtt már azért is, mert a nagyherceg, származásánál fogva, csak egyenrangúval köthetett házasságot. De azután nem vehetett el elvált asszonyt sem.

— Hát I. Napoleon? Elvált az első feleségétől és megkapta az osztrák császár leányát. Itt nemcsak a megtörtént válás, de az alacsonyabb származású deszpota második házasságának előkelő volta is bizonyítja, hogy...

— Hogy mindig voltak kivételek a világon, — vágott a szavába Walker — de bizonyítja az is, hogy akkoriban azé volt a jog és az igazság, akié a hatalom volt. A hatalom adott törvényeket, a hatalom alkotta a szokásokat és meg is változtatta azokat, aszerint, amint jónak látta, vagy amint érdekei megkívánták.

— Lehet, hogy igazad van, — folytatta Durgan — de még egy kérdést intézek hozzád: Ha Nikolájevics csakugyan olyan nagyon szerelmes volt abba az asszonyba és ha csakugyan leküzdhetetlen akadályok állották útját annak, hogy elvegye feleségül, miért nem választotta el Grumkovtól és miért nem folytatta vele azt az életet — amit viszonyinak neveztél — éppúgy, mint azelőtt, de anélkül, hogy állandóan lábbal kellett tipornia a házasság intézményét? Avagy nem tekintették szentségnek már akkor is?

— Egyes vallásfelekezetek feltétlenül annak tekintették — elméletben. És elméletben általánosságban is éppúgy tiszteletben álló intézmény volt, mint ma, de azzal a nagy különbséggel, hogy érthetetlen könnyelműséggel kötöttek akkoriban házasságot az emberek és ennek folytán oly tömegesen is, hogy erről ma nehéz fogalmat alkotni. Azt kérdezted az imént, hogy miért nem szüntették meg a szerelmesek a fennálló és minden erkölcsi alapot nélkülöző házasságot Grumkovval és miért nem éltek tovább a már amúgyis fennálló tényleges alapon?

— Ezt kérdezem. Hisz' ha a társadalom nem talált kifogásolnivalót az asszony magatartásában, amíg Grumkov felesége volt, csak nem akadhatott volna meg ugyanazon a magaviseleten, amikor megszűnt férjes asszonynak lenni?

— De igen. Hihetetlenül hangzik, de mégis úgy van. Az a társadalom ezen megakadt volna és kitalált volna a kebléből azt a nőt, aki nem csalta volna meg többé a férjét. Ugyanaz a társadalom cselekedett volna így, amely, forrásaim szerint, kitűnően mulatott a megcsalt férj szálnalmas szerepén!

— Ezt értse meg, aki bírja — kiáltott Durgan és visszaült a nemesvonalú fekete karoszékre az íróasztala előtt. — Én nem bírom megérteni. Csak az az egy bizonyos előttem, hogy annak a világnak össze kellett dőlnie, hogy ujja-szülessék!

— Az egészen bizonyos. Amint jog és igazság a letűnt korszakban kizárólag csak hazugságokon alapultak, amelyek állandóan személyes harcokat, pártok veszekedését és végeredményben háborút idéztek elő, úgy az emberek szerelmi életéből is hiányzott minden őszinteség. Sőt: a két

nemnek egymáshoz való viszonya volt talán a legnagyobb hazugság. A régi zsidó vallásból átvett eredendő büntől kezdve, az egy időben elválaszthatatlan házasságokon keresztül, egészen a XX. század végén őrzöngő szabad szerelemig, egyebet sem látunk hol nyílt, hol burkolt harcnál egy probléma körül, amelynek a megoldását az emberek megtalálták volna már régebben is, ha lerázva magukról az előítéletek bilincseit és összetépve a sokmillió kötetre rúgó írott és nyomtatott hazugságok kódexeit, egyszerűen hallgatnak a velük született s ennél fogva Istentől származó erkölcsérzet hangjaira! Ma a mi életünk voltaképpen csakis ezen az ösztönszerű, természetes erkölcsérzeten alapszik, amely viszont szükségképpen, de minden kényszer nélkül, kultúránk következményeihez idomult. Mert a szerelmi életünk — ellentétben az állatokéval — nemcsak biológiai folyamat, hanem lényünk immateriális alkatrészének, szellemünknek más szellemmel való egybeforrása, azok egyarámmúvá válása rövidebb vagy hosszabb időre, sőt élethossziglan is, de mindig egyetlen dolognak a kizárásával: a hazugságnak. Mi nem csaljuk meg egymást, mint Nikolájevics idejében az emberek kilencvenkilenc százaléka tette. S ezt szem előtt kell tartanunk, ha helyesen akarjuk megítélni az ő korszakát.

Durgan elgondolkozott, azután félhangon kérdezte:

— Vajjon mi lett Grumkovnéval?

— Lehet, hogy idejekorán külföldre menekült. A férjét a bolsevisták meggyilkolták...

— Nem hiszed, hogy bizonyos hasonlatosság Grumkovné és Kenedy dr. között váltotta ki Nikolájevicsben azt az emléket?

— Valószínűnek tartom.

Újabb szünet után Durgan kijelentette:

— Egy gondolat nyugtalanít, amellyel eddig még nem foglalkoztam. Őszintén szólva, félek. Ha elképzelem, hogy Nikolájevics erkölcei nem lehetnek mások, mint az akkori erkölcsök általában, akkor kell, hogy komoly aggodalmaim támadjanak. Képesek leszünk-e megváltoztatni nézeteit? És nem jelentenek-e azok veszélyt a környezetre, a házamra, a barátaimra, esetleg az egész emberiségre is?

— Nem, Durgan. Eleinte én is ettől tartottam. De ettől nem kell félnünk. Mindenekelőtt oly szellemi túlsúlyban vagyunk vele szemben valamennyien, hogy ő áll az akaratunk hatalmi körében és nem megfordítva. Nagy szerencsének tekintem, hogy éppen nő, mégpedig oly kiváló nő, mint Kenedy dr., az, aki állandóan körülveszi és észrevétlenül, a mindennapi élet ezer meg ezer apróságaiban irányítja szellemi és lelki fejlődését.

— Miért gondolod, hogy éppen nő...

— Azért, mert Nikolájevics korszakában kizárólag nők irányították a férfiakat. A két nem közötti egyenlőség elismerése előtt korántsem a férfi volt az erősebb, — amint általában hitték — hanem az úgynevezett gyengébb nem, amely ha nem is nyíltan és elismerten, de a valóságban egyenesen uralkodott a férfiakon, amennyiben az utóbbiak féktelen szexuális hajlamait igen ügyesen, de többnyire öntudatlanul használta ki a maga akaratának érvényesülésére. Érezni azért érezték ugyan ezt már akkoriban is, mert ha küttették egy férfi cselekedetének rúgóit, első gondolatuk volt: *cherchez la femme!* Kenedy dr. a maga bájos szeretetreméltóságával, a maga ki-

mondott nőiességével azt fogja tenni a lábadozóval, amit akar. És hogy csak jót fog akarni, azt talán éppen Neked bővebben magyaráznom fölösleges is.

— Igazad van — felelte Durgan, de a hangja elfogódott volt. Kissé el is pirult és Walker ezt észrevette. De nem tett semmit, hogy leplezze. Hisz oly természetes valami volt és nem volt ok emiatt szégyenkezni.

— Csodálom Durgan, hogy még nem valósítottad meg azt, amit mi, a barátaid oly régen várunk — szólt Walker most, minden átmenet nélkül, igen melegen. — Miért nem lépsz házasságra Kenedy Daisyvel? Ha van a világon emberpár, amely egymáshoz való, akkor ti vagytok azok. Vagy talán fiatalságtok miatt halasztjátok el évről-évre ezt a lépést, amelynek előbb-utóbb mégis csak be kell következnie?

— Igaz, hogy fiatalok vagyunk, — felelte Durgan elgondolkozva — én ötven vagyok, Daisy meg negyven. Sőt: Daisy még csak nem is olyan régen szűnt meg gyermeknek lenni. Igen jól emlékszem, a moszkvai romokhoz tett kirándulásunkon következett be ez. Hisz a korunkban nem is látok akadályt...

— Hanem miben?

— Abban, hogy Daisy még nem ismeri eléggé a férfit, mint olyant. Felnőtt az oldalamon, kizárólag a tudományos kutatásoknak, a hivatásának él. Bennem is, másokban is csak az orvost látta, nem a férfit. Azt hiszem legalább. Már pedig nem szeretném, ha csalódás érné...

— Bocsáss meg, — kiáltott fel Walker — szép erény a szerénység, de ez nem lehet a meggyőződésed!

— De, ez a meggyőződésem. Nagyon jól ismer-

rem a saját értékemet és most nem az orvosra, hanem az emberre gondolok. Másrészt ismerem Kenedy Daisy kimondhatatlanul nagy értékét is, talán még jobban, mint a magamét... Éppen ezért tudatosan és szándékosan válaszfalat állítottam, egészen a legutóbbi időig, magam, a férfi és Kenedy, a nő közé, amelyet csak akkor tennék félre, ha bizonyosságot szereznek afelől, hogy a két külön egyéniségünk egybeolvadásából feltétlenül hasonértékű egyéniség keletkeznék, amelyet fenntartani tudnánk gyermekeinkben is.

— E pillanatban a tudós szól hozzám, nem az ember. Pedig, hiába, szerelmes vagy Kenedybe.

— Nem tagadom, Walker. Sőt, azt hiszem, hogy amit Daisy iránt érzek, még a szerelemnél is több. És ha nem volna ostobaság, amit mondok, azt állítanám, hogy soha férfi még nem érzett hasonlót nő iránt...

Walker elnevette magát.

— Ezt már szívesen hallom — mondta jókedvűen. — Ez egyszer alaposan elhallgattattad a tudóst! De ha így áll a dolog, — tette hozzá ismét komolyan — akkor valóban nem értem, hogy miért nem követed sokezer embertársad példáját, aki hasonló helyzetben egyszerűen átengedi magát az érzelmeinek és e tapasztalattól teszi függővé végleges elhatározását? Szép, egészséges, kiváló emberek vagytok mind a ketten: élvezétek ki fiatalságtokat, szerelmeteket és pillanatig sem kételkedem benne, hogy végleg egymásra fogtok találni!

— Lehet, hogy igazad van, Walker, — felelte Durgan mély sóhajtással — de vannak esetek, amelyek nem bírják el a kísérletezést. Az én esetem Daisyvel ezek közül való: én belepusztulnék Daisy csalódásába, de magammal rántanám ma-

gát Daisyt is. Magammal nem törődöm, de ővele igen. Ő lehet boldog, nélkülem, mással. De ha énbennem csalódna, akkor kettétörne az élete!...

— Ilyen körülmények között persze csak házasságra szabad gondolnod — jegyezte meg kis szünet után Walker. — Csakhogy a két nem közötti azon kapcsolatot, amely hivatva van, hogy fenntartsa az emberi fajt, még ma is ismeretlen tényezők alkotják és hiába töri ezen a fejt a tudomány, erre esetről-esetre csak az élet adja meg a választ. Ez az egyéni kiválasztás titka. S ennek minden fenntartás nélkül való elismerése a mi korszakunk vivmánya.

— Most belőled is a tudós beszél, nem az ember!

— Kétségtelenül. S mint ilyen, igen bölcsnek kell minősítenem azt a törvényt is, amely a válást, bizonyos esetekben, egyenesen megköveteli. Tévedni emberi!

— Sajnos. De tévedni csak az tud, aki hisz. Aki nem hisz, nem tud tévedni! Aki pedig hit nélkül házasodik, balga, vagy gazember. Sem az egyik, sem a másik nem vagyok.

— Mi az, amiben nem hiszel?

— Abban, hogy Kenedy Daisy nem tévedett akkor, mikor az említett kirándulásunkról hazatérve, felajánlotta nekem kezét.

— Micsoda? — kiáltott fel Walker és a szeme felragyogott. — Ezt nem tudtam!

— Pedig a te jelenlétedben történt. Kenedy és én a megfagyasztott embert tartalmazó szekrény felállításával voltunk elfoglalva, te szüette könyveket böngésztél. Ha jól emlékszem, Paléologue-ot olvastad...

— Lám, lám — csodálkozott Walker moso-

lyogva, majd ismét élénken kérdezte: — És te visszautasítottad Daisy kezét? Hogyan tehetted ezt, drága barátom!

— Nem tehettem meggyőződéselem ellen. Meggyőződéselem pedig az volt és ma is az, hogy eléggé meg nem érett érzelmek, a körülmények, bizonyos idegizgatottság, a közösen végzett munka — tudom is én? — a sikerben való remény váltották ki Daisyben e megnyilatkozást.

— Attól tartok, hogy rosszul cselekedtél, barátom — felelte Walker és rázta a fejét. — Azt hiszem, hogy ha spontán is volt talán ez a megnyilatkozás, az alapját mégis hosszú évek alatt szerzett meggyőződésben kellene keresned. Nemcsak te, ő is komolyan és mélyen szeret!

— Adná Isten — hagyta rá Durgan. — De adná azt is, hogy valamikor nyugodt lelkiismerettel tehessem jóvá az én tévedésemet...

— Ezt szívből kívánom én is. De fogadj meg egy tanácsot: tedd jóvá mielőbb a tévedésedet. Még mielőtt késő.

— Ez most lehetetlen. Kenedy dr. ma annyira és oly kizárólagosan szenteli magát nagy feladatának, hogy bűnt követnék el Nikolájevicszel szemben, ha ebben zavarnám.

— Ezt a bűnt nem Nikolájevicszel szemben, hanem saját magad ellen követnéd el — jelentette ki nagy nyomatékkal Walker és felkelt.

A rádióóra Durgan asztalán tizenegy órát jelzett és ilyenkor már az egyetemen kellett volna lennie, Chicagóban, ahol előadása volt. Búcsúzott és indult. De az ajtóban még egyszer megállt és jóságos szemét Durganre szegezvén, mondta:

— Hallgass rám, Durgan és fogadj szót. Tedd jóvá a tévedésedet!...

V.

Durgan visszatért az íróasztalhoz és ismét működésbe hozta a dictatort, hogy befejezze a kinemafon felvételeit mintegy kiegészítő nagy előadását, amelyen immár hetek óta dolgozott. Az orvosi fakultás állandó nyomásának engedve, már hozzájárult az időponthoz is, amelyben meg kellett tartania előadását s ettől már csak rövid idő választotta el. Abban is történt megállapodás, hogy Walker megelőzi a maga referációjával — hisz így kívánta az események sorrendje is.

Az előadásra kiszemelt teremben ugyan elért vagy hétezer ember, de akkora volt az általános érdeklődés, hogy a jelentkezőknek több mint kilenctizedrészét el kellett utasítani. Ezeknek azzal kellett beérniök, hogy Walker és Durgan előadásait az Alpha-sugarak segítségével otthon élvezzék végig, amelyek nemcsak az élő szót, hanem a látható eseményeket is közvetítették. Csakhogy az emberek, ezen távelőadások tökélyének dacára is, ebben az esetben, előnyben részesítették a valóságot és örömmel fizették meg a legmagasabb belépődíjakat is.

A dictator már régen működött, de Durgan még mindig hallgatott. Szórakozott volt, nem tudta összpontosítani a gondolatait és önkéntelenül is a gép halk, majdnem dallamos bűgását figyelte. Annyira megszokta már, hogy minden eseményt, minden tárgyat, amely körülvette, az általa új életre ébresztett ember szemével nézze és mérlegelje, vajjon milyen benyomást válthatnának ki az orosz agyában, úgy hogy most is ez foglalkoztatta és nem a tudományos anyag, amely feldolgozásra várt. És egyszerre ő is csodálattal, szeretettel nézte a csinoskölsejű kis szekrényt,

amely előtte állt és bámulattal adózott a feltaláló zsenijének. A gépbe mondott szót egy igen érzékeny membránhoz erősített kar rezgései hengerre továbbították, amelyen megfelelő benyomatok keletkeztek, ezek viszont, a henger fordultával, bonyolult és filigrán billentyűzetet hoztak működésbe, amely egy tekercsről fokozatosan leváló széles papírszalagra vetette rá az írott betűt.

És amint nézte és hallgatta a dictatort — amely mintha halk és változatos bűgásával biztatná, hogy szóljon — az az érzése támadt, hogy ez az emberalkotta szerkezet valamiképpen rokona, barátja, aki méltó arra, hogy rábízza még a legtitkosabb gondolatait is. Mert hiszen alighogy továbbadta a henger a szót a billentyűzetnek, máris finom acélléc tette ismét egyenletessé a henger felületét, a papirosra vetett betűt viszont bármikor módjában állott megsemmisíteni.

De miért semmisítené meg az írott betűt egyáltalában? Vagy nem tarthatna-e igényt az ő érdeklődésére ez a megrögzített gondolat talán még évek multán is, amikor emlékezőtehetsége esetleg cserbenhagyja?

És íme, kezdett hangosan gondolkodni.

— Azt hiszem, Walkernek igaza van. Tévedtem és jóvá kell tennem a tévedésemet. Nagyon szeretem Daisyt és úgy érzem, hogy valóban egymásnak teremtett bennünket az Úristen! Amikor nem fogadtam el az ajánlatát, a tudós rideg megfontolása elhallgattatta bennem az embert, már pedig olyan kérdés ez, amelyben a szívnek és nem az észnek kell döntenie... És a szív azt mondja: Szeress, mert szeretnek! Nem mulandó szerelem ez, nem pillanatnyi vágy szülöttje, amelynek életét a szenvedélyek kiolthatják egyetlen éjszakában. Ez a halhatatlan lelkeiteknek

nagy találkozása, amely magából merítve élet-erőt, naponta megifjodik és az enyészettől távol visz benneteket az örökkévalóság felé!

— Hogyan szól a tudós rideg okoskodása? »Nem ismered még eléggé a férfiakat, Daisy! Azért, mert én neveltelek s mert elzártalak a világtól, eléggé önzően talán, minden idődet közös nagy hivatásunknak lekötve? Vajjon nem-e éppen ez a legnagyobb tévedés? Önteltségemben, elfoglaltságomban nem is gondoltam arra a lehetőségre, hogy észrevehettél más férfit is. Hát törődtem-e egyáltalában azzal, hogy mi megy végbe a te nemes szívedben? Szégyenemre bevallom, hogy nem törődtem veled, mert amikor rám mosolyogtál, vagy amikor egy-egy tekinteted ért, még álmomban sem jutott volna eszembe, hogy rá tudnál mosolyogni másra is, vagy azzal a kedves, cirógató tekintetteddel másnak is a szemébe nézni!...«

— Nem, nem, ez nincs jól így, Horatio, és fogadd meg derék barátod tanácsát! Tedd jóvá a tévedésedet és siess! Ki tudja, nem-e máris helyrehozhatatlan a hibád és nem vágtad-e el mindörökre mindkettőtök előtt a boldogság útját...

Durgan elhallgatott és ismét csak a csodálatos kis gép telítette meg a szobát dallamos bűgásával. És mintha ő is azt súgná:

— Siess!

Durgan felállt. Habozott...

— És mi lesz az előadásommal?

— Azt hagyd máskorra — felelt a gép.

A tanár még egy pillanatig mozdulatlanul állt, azután leállította a dictatort, majd kinézett az ablakon. Az őszi napfényben már nem úgy ragyogott a kert, mint ahogyan a buja déli növényzethez illenék. Bár nyitva volt az ablak,

mégis olyannak látott mindent, mintha fátyolon keresztül nézné a világot odakünn. Valami mélabús hangulat lengett bokron, virágon. Avagy csak az ő szeme látta így?

Hirtelenül elhatározásra jutott és kiment a szobából.

Beszélnie kellett Daisyel.

De vajjon lehetséges volt-e ez ebben a pillanatban? Hiszen egész idejét Nikolájevics társaságában töltötte és csak nem beszélhet vele az orosz előtt?

Akkor legalább látni kívánta.

Kilépett a ház oszlopos tornácára és szemlélte a parkot. Szemben, a fehér pad, amelyen többször látta Daisyt és az orosz, üres volt. A tóra nyíló kilátásnál sem volt senki. Bizonyára a grotta előtt ültek, a kis vízesés közelében, amelyet Nikolájevics nagyon megkedvelt.

Durgan lassú léptekkel lement a kertbe vezető néhány lépcsőn és a park sűrűje felé vette irányát, amikor két óriási pille hívta magára figyelmét. Egy gyönyörű krizantémról szálltak fel közvetlenül előtte a levegőbe, kergetődztek, majd ismét leszálltak egy virágra. Kékesen fénylő szárnyaikat kinyújtva, egymással szemben pihentek. Durgan önkéntelenül közelebb ment. És ekkor látta, amint az egyik kinyújtotta két első lábát és azzal finoman, de mintegy félősen és reszketve megcirógatta a másiknak a fejét, tétét. Ez nem ellenkezett, de éppúgy reszketett, mint a másik, majd hirtelenül felemelkedett a levegőbe, mintha menekülni akarna. A másik is elszakította magát a virágtól és utánavetette magát. Szenvedélyes táncra perdültek a magasban, mire ismét leszállt az egyik nyílsebes repüléssel

a földre, a másik követte és újból megkezdte az ostromlást...

A tanár elmosolyodott. Nem kellett volna így tennie neki is, ahelyett, hogy a klinikán, a tanteremben, az íróasztal előtt élje le napjait?

Ebben a pillanatban közelgő lépésekre lett figyelmessé. Feltekintett: Daisy volt, aki az egyik sétaút felől jöve, a ház felé tartott. Aranysárga haja úgy ragyogott a napon, mintha dicsfény venné körül a fejét és, amint arányos léptekkel végigment a ház előtti térségen, a tó felől fúvó lágy szellőtől, körüllebegte a testét puha, finomszövésű ruhája.

Durgannek a fejébe szállt a vér. Elkábult.

— Különös — gondolta magában. — Mi az? Hát ma látom-e először életemben?

Kenedy már-már a lépcsőhöz ért, amikor Durgan felocsudva merengéséből, utánakiáltott:

— Halló, Daisy!

A leány hátrafordította a fejét és amint megpillantotta Durgant, örömtől kipirulva feléje sietett.

— Halló, tanár! Mit látnak szemeim? Valóság-e ez, vagy hallucináció? Durgan Horatio, a nagy tudós, akit még soha senki napközben nem látott máshol, mint a klinikán, vagy a tanteremben — sétál? Valóban, jelek és csodák történnek!

A tanár elragadtatással nézte az előtte álló bájos teremtet, akit eddig jóformán csak ápolónői ruhában, vagy védőburokban látott. Avagy mégis már látta volna másképp is, csak nem vette észre?

— Egyenesen a dolgozószobámból jövök, Daisy — felelte mosolyogva, de nem minden zavar nélkül. — És nem is azért jöttem a kertbe, hogy sétáljak...

— Már pedig nagyon rosszul teszed, ha nem

azért jöttél — tiltakozott Kenedy. — Megfosztottál egy kedves illuziótól! Mert nem okozhattál volna nekem nagyobb örömet, minthogy végre-valahára a saját személyeddel is törődöl.

— Ezzel törődöm is, Daisy, — mondta Durgan — talán többet, mint gondolod. De miért kerteljek? Azért jöttem a kertbe, hogy veled találkozzam. Szeretnék veled négyszemközt beszélni, de a szolgálatod Nikolájevics oldalán teljesen lefoglal, engem pedig a nyilvános előadásomra való készülődés...

— Erre a beszélgetésre már én is régen vágyódom — vágott a szavába Daisy.

Durgan szeme felragyogott.

— Igazán?

— Igazán. Egyébként éppen egy meleg kendőért mentem, mert ahol ülünk, kissé hűvös a szél és Iván igen jól érzi magát ott. Én pedig mindenben csak engedek neki. Nem is tudom, jól teszem-e?...

— Ma még igen, Daisy. De miért mondod, hogy te is vágyódtál arra, hogy velem négyszemközt beszélj?

— Azért, mert már régebben bizonyos részletekről szerettem volna tájékoztatni, amelyeket a mi betegünkön megfigyeltem. Csekélységek, de mégis szükségesnek tartom, hogy...

— Természetesen — szakította félbe meglehetősen csalódottan Durgan. — Ezekről legközelebb kimerítően fogunk tanácskozni. Az, amiről veled beszélni óhajtanék, nem a hercegre vonatkozik...

— Hanem?

— Énreám.

— Hogyan? — szólt Kenedy élénken, nagy érdeklődéssel.

— Az egész ügy természetesen nagyon elővett téged, tanár és most, hogy túl vagy rajta, fenyeget a collapsus! Ó, nagyon meg tudom érteni és az igazat megvallva, meg is látszik rajtad!

Ezalatt néhány lépést tettek együtt és most a fehér padhoz értek, szemközt a házzal. Az orvosnő leült és Durgan karját érintve, magához vonzotta.

A tanárt meglepte, amit Daisytől hallott.

— Azt találsz? — kérdezte, de azután rögtön hozzátette: — Hisz talán nem is volna csoda, ha meglátszanék rajtam az utolsó hetek sok izgalma. De nem az a bajom, amire te most célzol, Daisy. Az én bajom mélyebben fészkel, itt-e — mondta és a szíve irányába mutatott.

— Istenem, megijesztesz! — szólt Daisy. Most már végképen elborultak a derűs vonásai. — Mit észlelsz? Arythmiát? Tachycardiát talán?

Durgan elmosolyodott.

— Egészen mást — felelte. — Szerelmes vagyok...

Kenedy meghökkent és csodálkozó nagy szemekkel nézett rá a férfira. De amikor látta, hogy az nem űz tréfát, halkán felkacagott.

— Hál' Istennek, hogy nem komolyabb a baj — mondta. — De nagyon megijesztettél, tanár, az bizonyos!

Ezzel fel is akart kelni, de Durgan visszatartotta.

— Te most kinevetsz, Daisy, — szólt a szemrehányásnak egy árnyékával a hangjában, — pedig ez komoly dolog, hidd el nekem! Emlékszel-e arra a bizonyos délutánra, odaát a klinikán, nemso-kára rá, hogy visszaérkeztünk Európából? Együtt dolgoztunk a kísérletünk előkészületein — Wal-

ker is ott ült a műtőben és böngészte a könyveit — jókedvűek voltunk mind a ketten, tele reményekkel — arról beszéltünk, hogy ha sikerül a vakmerő vállalkozásunk, akkor az új életre fel-támasztott ember voltaképen a közös alkotásunk gyümölcse lesz — a mi gyermekünk. Emlékszel-e erre, Daisy?

— Emlékszem — felelte Kenedy alig hallhatóan és a földre szegezte tekintetét.

— És ekkor egyszerre azon vettük észre magunkat, hogy ott állunk tétlenül és hogy keresik egymást a kezeink — folytatta Durgan — és amint egymás szemébe néztünk, egy-egy néma kérdéssel ajkainkon, — hirtelenül megszólaltál... — A legboldogabb lénye volnék a világnak — mondtad, — ha megajándékoznál egy gyermekkel, de olyannal, amely valóban a mienk volna és örökre szeretném hozzád kötni az életemet!... — Úgy-e ezt mondtad, Daisy?

— Ezt mondtam — felelte az orvosnő hangtalanul. Az arca olyan fehér lett, mint a lába alatt a kavics.

— Látod, Daisy, ily gyönyörűen, istenien beszéltél hozzám, de én, ahelyett, hogy két kézzel kaptam volna a váratlanul az ölembe hulló nagy boldogság után, irgalmatlanul magamba fojtottam a saját érzelmeim szavát és gyáván meghunyászkodtam a rideg ész hitnélküli erőszaka előtt, amely rámparancsolt, hallgattassam el a szívemet! Nem ismered a férfit, nem tudod, mi a szerelem, nem gondoltad meg, hogy mire vállalkozol — ezt a meggyőződést erőszakolta rám az ész és halálos félelem fogott el attól a gondlattól, hogy ajánlatodat elfogadva, megerősíthetnék esetleges tévedésedben és ezzel magam fektetném le az alapját a boldogtalanságodnak... És

ezért, csakis ezért, arra kértelek Daisy, hogy, pillanatnyilag legalább, ne beszéljünk többé erről a dologról, amely nem érlelődhetett meg benned eléggé... Te pedig, szó nélkül és kedvesen, mint mindig, minden harag nélkül a szívedben, visszatértél a földre azokból a mennyekből, amelyeket lelki szemeim elé varázsoltál és újból nekiálltál a munkának, mintha semmi sem történt volna és még engemet is serkentettél!

— Mi egyebet tehettem volna? — jegyezte meg Kenedy és pillanatra feltekintett a tanárra. — Egy percig sem kételkedtem abban, hogy csakis a meggyőződésedhez híven cselekszel, amikor elhárítod magadtól az ajánlatomat. A hála, amellyel neked tartozom, kizárta számomra azt, hogy meg is szomorítsalak a saját bánatommal. Pedig ma már megmondhatom, hogy nagy volt a bánatom. Azt hittem, nem bírom elviselni. Hiszen pillanat alatt omlott össze számomra egy egész világ! Amelyet lassan-lassan, évek óta, talán azóta, amióta érzek és gondolkozok, építettem magamnak... És kiderült, hogy csupán légvár volt!

— Nem volt légvár! — felelte Durgan szenvedélyesen. — Neked volt igazad és nem nekem. Irtózatos harcra kelt azóta bennem a jobbik meggyőződésem, a tudós ész paradox okoskodásával és ma, amikor a véletlen segítségemre jött és lerántotta a bennem dúló harcról a leplet, máris diadalmasan ott állt előttem a győző, a hozzád való határnélküli szerelmem! Nem bűnbánatosan, — hiszen akkor is jót akartam — hanem egyszerűen és őszintén kérlek: fogadd el most te éntőlem azt, amit akkor te ajánlottál fel énnekem! Légy a társam ne csak a munkában, hanem az életben is!

Kenedy üveges szemekkel tekintett maga elé. Durgan már régen elhallgatott és ő még mindig ott ült mozdulatlanul. Végre rászegezte tekintetét. Végtelen nagy szeretet, de egyszersmind kimondhatatlan nagy szomorúság is szólt belőle.

— Attól félek, Durgan, hogy elkéstünk . . .
— mondta vontatott hangon. — Attól félek, hogy az, amit ma paradox okoskodásnak minősítesz, az volt az igazság. Attól félek, hogy akkor győztél meg, Durgan, nem ma . . .

Daisy lehajtotta a fejét. De amikor a tekintete önkéntelenül is ismét ráesett Durganre, látta, hogy a vonásai pillanat alatt annyira megváltoztak, hogy alig bírt ráismerni. Ha nem tudja, hogy ő ül mellette, azt hihette volna, hogy idegen.

— Durgan! — kiáltotta és megragadta a kezét. — Mi az? Megbántottalak, úgy-e?

A férfi fáradt mosollyal rázta a fejét.

— Megbántani, te? — szólt elalélt melegséggel. — Te nem tudsz engem bántani, Daisy. És még ha kivágnád a szívemet a testemből, akkor is csak az édes kezed jóságát érezném, amelynek annyit köszönhetek . . .

— Mégis fáj, amit mondtam, Durgan, látom. Nem is fejeztem ki jól magamat. Azt akartam mondani . . .

— Hagyd, hagyd, Daisy — szakította félbe a tanár. — Végtelenül szenvednék, ha látnám, hogy miattam még le is térnél a tisztesség útjáról, hazudnál! Ne tedd, Daisy!

— Nem hazudok, Isten a tanum! — kiáltotta Kenedy és felállt. És hirtelenül visszatért az arcába rendes rózsás színe. — Amikor azt mondtam, hogy attól félek, hogy akkor győztél meg és nem ma, azzal csak le akartam szögezni azt

a tényt, hogy akkor valóban még csak *egy* férfit ismertem, téged Durgan! Mintha te lettél volna csak a világon. És azt hittem, hogy soha életemben észre sem venném, hogy vannak rajtad kívül még más férfiak is. Ma látom, hogy tévedtem. Ma egyetlenegy nagy feladat emészti fel minden érzésemet, minden erőmet, minden gondolatomat. Ezt a feladatot is te tűzted elém és úgy érzem, hogy mindent, ami távol esik ettől a feladattól, ki kell tiltanom lelki világom köréből. És ez a feladat, amellyel megbíztál, számomra ma életcél! Megértesz Durgan?

— Meg — felelte a tanár alig hallhatóan. Ő is felkelt. — Furcsa — szólt aztán, — hogy éppen most jut eszembe a dédatyám, Hennings...

— Aki felfedezte az öregség csiráját?

— Az. Millió embernek hosszabbította meg az életét és ő belepusztult abba a fertőzésbe, amelyet szérumának előállításánál szerzett...

— Tudom, tudom! De nem értem, hogy miért említéd ezt...

— Hennings úgy járt, — folytatta, mintegy magában Durgan — mint az a szerencsétlen középkori barát, aki a lőport feltalálta... Volt azért köztük egy kis különbség!

A tanár röviden felkacagott. Daisy értelmetlenül nézett rá.

— Miért jutott eszedbe a dédatyád? — kérdezte.

— Ha nem tudod, Daisy, ne is kutasd, — mondta Durgan — nincsen semmi célja. Bocsáss meg, hogy ily soká feltartóztattalak. A herceg bizonyára már nyugtalankodik is. Menj vissza hozzá, a kendőt majd leküldöm.

Daisy habozott.

— Haragszol rám — szólt szomorúan.

— Nem haragszom, Daisy. Ehhez nincs jogom. De nem is volna értelme. Úgy kell venni az életet, amilyen. És tudnók-e megbecsülni a napot, ha nem volnának éjjelek is?

— Igaz — hagyta rá egyszerűen az orvosnő, majd, rövid tünődés után, hozzátette: — Amint volt eddig hajnalhasadás, a jövőben is lesz.

— Annak, aki be tudja várni. De önzőknek sem szabad lennünk. Már pedig az volnék, önző, ha megfeledkezném róla, hogy antipodusaink is vannak, akiknek el kellene epedni örök éjszakában, ha minekünk időnként hátat nem fordítana a nap. És most menj, Daisy. Annak ott — Durgan a grotta irányába mutatott — nálamnál nagyobb szüksége van terád...

Még egy pillanatig az orvosnő szemébe nézett, aztán elfordult és a ház irányába távozott. A »missy«-vel leküldte a meleg kendőt a kertbe, maga pedig visszament a dolgozószobába. Kivette a gépből azt a harminc sort, ami nem tartozott a munkájához és elzárta a fiókjába. És amint halkan, dallamosan búgott a dictator, teljes erővel az előadásra összpontosította a gondolatait és elkezdett beszélni. És ismét maga is olyan volt, mint egy gép.

VI.

Besötétedett odakünn és az ebéd ideje közeledett. Durgan még mindig dolgozott. Egyhangúan mondta be a gondolatait a dictatorba.

Ajtó nyílt mögötte. Nem vette észre.

Lábujjhegyen eredeti lény lopódzott a közelébe. Ember volt, az bizonyos, fiatal is, de hogy férfi volt-e, avagy nő, azt egyszerű látásból nem

lehetett megállapítani. A XXIII. században ez így volt rendjén. A nem, bizonyos korig, egyáltalán nem jött figyelembe. A gyermek, épúgy, mint a serdülő ifjúság, nemre való különbség nélkül egy és ugyanazon módszer szerint nevelődött. Fölöslegesnek látszott a nembeli különbségre külön is felhívni a figyelmet még külsőségekkel is.

Minél tovább marad gyermek az ember, annál boldogabb és annál hosszabb az élete — így tartották akkoriban, mert tudták, hogy semmi sem könnyebb, de egyúttal semmi sem ártalmasabb, mint elébevágni a természetnek.

Ilyen lény volt az is, amely most belopódzott a nagynevű tanár szobájába. Drop, a kis húga, mindössze tizenhétéves, azért máris félfejjel nagyobb volt a bátyjánál. Hosszú volt rajta minden. A lába, a nyaka, a karja. Csak nemrégiben indult igazán fejlődésnek és az izomzata nem tudott lépést tartani hirtelen növéseivel. Ennek dacára az arca fölötte csinos és szabályos volt. Pompás színe bizonyította, hogy többet van a levegőn, mint a szobában és számtalan karmolás meg zöld- és kékszínű foltok a lábszárán és a karján arról tanuskodtak, hogy szívesebben mászik fákra, mintsem hogy követné a rendes gyalogjárót, valamint hogy vasárnap nem ül otthon, hanem lovagol, vagy kortársaival abban versenyez, hogy ki képes rövidebb idő alatt gépekével megszántani néhány hold földet, vagy felaprítani egy nyolc-tíz méter hosszú fatörzset. Ezzel aztán szép díjakat is lehetett nyerni, nem is beszélve arról, hogy a sportnak ezirányban való gyakorlása, arányban a felhasznált energiákkal, értékeket is teremtett.

Drop egy ideig huncut mosollyal figyelte a bátyját, azután két kezével hirtelen befogta a

szemét és groteszkül utánozva a férfi hangját, ismételte az éppen elhangzott utolsó mondatot:

— Ez is bizonyítja, hogy a cytocentrum a sejtek kinetikai központja!... — majd ugyanazzal a hanggal kérdezte: — Vajjon sejted-e, oh Horatio, hogy ki vagyok?

Durgan egyáltalában nem ijedt meg, hanem erősen megfogta orvtámadójának két csuklóját.

— Ez csak te lehetsz Drop! — szólt nyugodtan, de kissé bosszúsan is, és, miután szembe került a hűgával, mondta: — Tudtam. Nagy kópé vészelt el benned, Drop! Miért nem születnél inkább fiúnak?

— Szent Isten! — kiáltott Drop tréfásan. — Még képes volnál a mütöbe cipelni és fiút csinálni belőlem!

Ezzel kiszabadította magát és nevetve menekült. De amikor Durgan felugrott, hogy utolérje, ügyesen elkerült és egyszerre csak, amilyen hosszú volt, rajt' állt az íróasztalon, ahonnan felkapott egy papírvágókést.

— Gyere le és ne bolondozz már, — szólt rá, csak nehezen őrizve meg komolyságát, Durgan. — Szeretem a tréfát, de ez már mégis túlmegegy a határon. Nem jössz le azonnal?

— Ezer örömmel, bátyuskám, de csak akkor, ha ünnepélyesen megígéred, hogy tiszteletben fogod tartani a nememet! Rém büszke vagyok rá, hogy nő vagyok!

— Haszontalan kölyök vagy, nem nő! Es most gyere le tüstént, mert komolyan megharagszom.

— Udvariatlan vagy, Horatio, — jelentette ki orrolva Drop és lemászott az íróasztalról. Majd, mialatt Durgan leállította a dictatort, megjegyezte: — Szerencse, hogy vannak még emberek

ezen a világon, akik más véleményen vannak felőlem...

Durgan elmosolyodott.

— Dicky például, — mondta gúnyosan.

— Dicky is, természetesen, — felelte Drop és letelepedve bátyja karosszékébe, messzire kinyújtotta hosszú lábait. — Imádom Dickyt, aranyos kedves fiú. De vannak mások is. Egészen mások!...

— Értem. Nikolájevics Iván orosz nagyherceg őfensége! — mondta Durgan nevetve. — Még nem akarta megcsókolni a kezedet?

— Meg is tette! — jelentette ki határozottan és igen komolyan Drop.

— Ugyan!

Ez alkalommal csakugyan megbotránkozott, de Drop folytatta:

— Hogyne! Azt mondja a herceg, hogy ez hajdanában így volt szokás az udvarnál.

— Rossz szokás, igen, — heveskedett a tanár. — Majd lesz gondom rá, hogy el ne harapódzzék a házamban!

Drop csak most vette észre, hogy bátyja komolyan beszél. Felkelt és hozzásímult:

— Ne légy oly szigorú ezzel a szegény emberrel, — szólt hízelgően. — Hisz oly rém szerencsétlen lehet, nyomorult!...

— Szerencsétlen? Miért gondolod?

— Hisz oly rém sokat kell tanulnia, szegénynek!

— Vagy úgy...

— De úgy van, ahogyan mondom! Rém mód sajnálom és úgy szeretném vigasztalni!

— Ezt már másvalaki vállalta, — jegyezte meg, nem minden keserűség nélkül, a férfi. Kiszabadította magát Drop karjaiból és az ablak-

hoz lépett. Odakünn már egészen besötétedett és sűrű köd szállt fel a tó irányából.

— Kenedy, úgy-e, — hagyta rá Drop és utána ment fivérének. — Tudtam, — tette hozzá azután, majdnem szomorúan. — Bizonyára ma is egész nap együtt lebzseltek valahol a parkban. A grotta előtt!...

Durgan meglepődött. Mi volt ez? Mi ment végbe ebben az éretlen gyerekekben? De ekkor Drop rátette a karját a vállára.

— Te, Horatio?

— Mi az?

— Tudod-e, hogy nekem ez az egész história nem tetszik? — mondta nagy fontoskodással.

— Miféle história?

— Hogy ezek mindig együtt lebzselnek ...

— Nevetséges! Hát nem valóban szép és nemes Kenedy részéről, hogy teljesen Nikolajevics ápolásának szenteli magát? Én igen nagyra veszem ezt az áldozatot!

Drop felkacagott.

— Áldozat? — kiáltotta. — Nagyon tévedsz. Ellenkezőleg, rém mód élvezi a mulatságot!

— Milyen csacsi vagy, mégis — felelte Durgan, most már egészen megnyugodva. — Ha ez is mulatság...

— Már hogyné volna mulatság! Rögtön cserélnék Daisyvel, bevallom. Ha az ember a herceggel diskurál, mindig az az érzése, hogy élő mesekönyv áll előtte!

Durgan kedvesen megveregette az orcáját.

— Csacsi vagy, mondom, — szólt sok melegséggel és homlokon csókolta.

Ebben a pillanatban szólalt meg egy kis harang a szoba egyik sarkában. Néhány harmonikus

hang egymásután, mint valami ó-olaszországi harangjáték.

— Tálalva van! — kiáltotta Drop és Durganbe karolva, erőszakkal az ajtóhoz vezette. — Rém éhes vagyok! Te is? Megsúgom neked, hogy ma a kedvenc ételed lesz: japán gombaszeletek, paradicsommártással, utána pedig eperfánk! Örülsz? No, mondd, hogy örülsz!

— Örülök, Drop — felelte Durgan kedvesen és hűgával együtt elhagyta a szobát.

Néhány nap óta Nikolájevics már nem étkezett külön, hanem Kenedy dr.-ral együtt résztvett Durgan tanár családi ebédjén, ahol a házigazdán és Dropon kívül a tanár édesatyjával, Durgan John államtanácsossal és anyai ágon való nagyanyjával, özv. Brook Charlesné szül. Monk Mabellel találkozott. Kissé furcsán hatott rá ezen idősebb emberek társasága, akik közül — bár egyikükön sem látszott meg — az egyik, az államtanácsos, kilencvenötéves, a másik, a nagymama, száztizenhétéves volt. De azután eszébe jutott, hogy hiszen jómaga mindkettőjüknek dédükapja is lehetne s ettől a pillanattól kezdve nem is foglalkozott többé ezzel a kérdéssel. Nem volt jó ezekre a dolgokra még csak gondolni is. El kellett fogadni mindent úgy, amint volt. Mert különben legfeljebb csak belezavarodhatott volna az ember...

Ezen alkalommal azonban még valakivel találkozott Nikolájevics, mégpedig egy feltűnően szép és szellemes asszonnyal, akiről önkénytelenül rámondta magában, hogy elegáns. Nem tudta ugyan megmagyarázni, hogy abban a korszakban, amelybe oly csodálatos módon esett bele, mint idegen égi testről levált meteor a föld tengerébe, mi képezi az elegancia kritériumát és le-

het, hogy még mindig csak a saját társasága mértékével mérve, jutott el ehhez az ítélethez. Mert hiszen az őt most körülvevő világban — külsőleg legalább — oly édeskevés különböztette meg egymástól az embereket, oly általános volt a műveltségük, a jólétük, a modoruk, hogy valóban már górcső alá kellett volna venni őket, hogy felfedezze bennük azt, aminek segítségével megkonstruálhatja magának mindegyiknek az individualitását. Nikolájevics szerint ebben a világban egyforma volt mindenki, úr, cseléd, nő, férfi és hogy össze nem tévesztette őket, azt kizárólag annak vélte köszönhetni, hogy a velük való érintkezés révén ismerte őket. Úgy, mint az iker-testvérek édesanyja, aki még a legnagyobb hasonlatosság dacára is habozás nélkül tudja megmondani, hogy melyik az egyik és melyik a másik.

Ez az idegen szép asszony, akiről Kenedy dr. már előre megmondta neki, hogy vele találkozni fog, Easterhouse Gladys volt, egy — még Nikolájevics fogalmai szerint is — fiatal özvegy, mindössze harmincéves, aki csak néhány évvel ezelőtt vesztette el az urát. Easterhouse Nicholas emberbaráti hivatásának esett áldozatul Afrikában, ahol, mint a lomei eugenetikai állomás vezetője, egyik hivatalos útja alkalmából, mégpedig oly helyen, ahol orvos nem volt lelhető, az állomkórság áldozata lett. Az özvegy viszont ezidőszerint állami individ tanítónő volt, azaz oklevele alapján jogosítva volt, hogy magánoktatással foglalkozzon. Abban az időben, aki csak tehette, ehhez a módszerhez folyamodott, mert a nyilvános iskolában természetszerűleg nem fektethettek akkora súlyt az individ, vagyis az egyéni nevelésre, mint az egyenkénti oktatásnál, már pedig az volt a köz-

felfogás, hogy minden egyes emberben vannak bizonyos sajátos tulajdonságok, amelyeket egyénileg fejleszteni és ápolni kell, mert csak így válhat az illető az emberi társadalom hasznavehető tagjává.

Ebéd alatt Nikolájevics Kenedy dr. és Easterhouse között ült. Az utóbbit, aki két év óta Durganékhoz járt és Drop oktatását végezte, persze szintén előkészítették a feltámadt emberrel való találkozásra. Nem kellett egyébként külön a lelkére kötni, hogy mindent kerüljön, ami izgathatná a lábadozó beteget. Ezt megtette volna magától is, szem előtt tartva az elvet, hogy csak arról fog beszélni, amit a többiektől is hall. Így eleinte nagyon óvatos volt, de azután igen kellemesen érintette az a tapasztalat, hogy Nikolájevics voltaképpen egészen rendesen viselkedik és szépen, nyugodtan beszél. Legfeljebb az tűnt fel neki különösebben, hogy változatlanul nyomott a kedélye és hogy bármiről is volt szó, bizonyos keserűség és pesszimizmus nyilvánul meg a szavában.

Nicolájevics feltűnés nélkül, de érdeklődéssel figyelte az asszonyt. Időnként lopva nézett rá, azután ismét maga elé tekintett, mintha keresne valamit az emlékezetében. Később meg is találta.

— Egész idő alatt azon töröm az eszemet, hogy honnan ismerem a nevedet, Gladys — szólt, leküzdve elfogódottságát, a szomszédjához. — Most eszembe jutott. A nagybátyám udvaránál akkreditálva volt egy igen kedves, szeretetreméltó diplomata, akinek nagyon hasonló hangzású neve volt: Esterházy gróf...

— Hogyne. A megboldogult férjem is ebből a családból származik — felelte az asszony élén-

ken. — A család egyik ága kivándorolt Magyarországból, amikor a sárga áradat...

Hirtelenül megakadt és ijedten kereste Kenedy dr. tekintetét. Attól félt, hogy akaratlanul is olyasmit érintett, ami még ismeretlen volt az orosz előtt. De az orvosnő legott megnyugtatta:

— Beszélhetsz bátran, Gladys. Iván már régen tudja, hogy milyen változásokon esett át az öreg Európa. Az a tény viszont, hogy Magyarország ma egyike Európa leghatalmasabb államainak, Ivánt nem érdekli közelebbről, hiszen ő orosz...

— Tudom, tudom — vágott a szavába az asszony. — Ez csak téged érdekel közelebbről, Daisy. Nemde?

— Mindenesetre. A dédatyám magyar volt. Még pedig fajmagyar.

— Hogy érted ezt?

— A családom egyike azon kevésnek, amely nem keveredett össze az Ázsiából beözönlő elemekkel. Ez egyébként nem érdem. Hisz a magyarok valamennyien Ázsiából származnak és csak nagyobb időközben telepedtek le a későbbi hazájuk területén. Aránylag mindig kevesen voltak és mégis ők nyomták rá fajuk bélyegét a velük érintkezésbe kerülő többi népfajra... De a férjed családjáról beszéltél az imént, Gladys, folytasd, kérlek...

— Voltaképpen nincs is hozzátennivalóm. Csak azt akartam leszögezni, hogy a férjem is Esterházy volt, vagy, amint e név évszázadok folyamán amerikanizálódott: Easterhouse. Az én ereimben nincs magyar vér.

— Sajnálom, hogy nincs orosz vér az ereidben, Gladys — szólalt meg egyszerre Nikoláje-

vics fáradt mosollyal és az asszonyhoz fordult. — Úgy érezném, hogy van egy rokonom a világon. Egyetlenegy rokonom! Hisz oly idegen vagyok mindnyájatoknak!...

— Mindig a régi panasz! — jegyezte meg Kenedy tréfásan, de látszott rajta, hogy Nikolájevics szavai nehezeére estek. Az orosz ezt észre is vette és gyorsan hozzáhajolt:

— Bocsáss meg, Daisy! — szólt. — Nagyon ügyetlen vagyok. Ezt nem volna szabad mondanom, tudom. Nem is szemrehányás ez, csak — csak... Hisz annyi hálával tartozom nektek mind, hogy soha, de sohasem fogom leróhatni!...

Szokatlan izgalommal mondta ezt és a szeme könnyes lett. Az egész társaság kezdte magát kényelmetlenül érezni. Különösen Easterhouse. Miért sajnálta Nikolájevics, hogy éppen az ő ereiben nincsen orosz vér?

— Micsoda beszéd ez, Iván! — mondta igen erélyes hangon Durgan. — Háláról egyáltalán szó sem lehet! De még ha lehetne is, akkor is már ezerszer leróttad azzal, hogy létezel! Mekkora nevetett volna rajtam, meg Kenedyn a világ, ha cserbenhagyol bennünket és nem teszed meg nekünk azt a szívességet, hogy felébredj!

A tanár, aki nagyszerűen uralkodott magán és semmivel sem árulta el nagy fájdalmát, amelyet a Daisyvel folytatott beszélgetés óta érzett, elnevette magát. A többiek is így tettek és a helyzet meg volt mentve. Nikolájevics elmosolyodott.

— Én határozottan sajnálom, hogy nincs orosz vér az ereimben — mondta most Drop és mivel látta, hogy váratlan felszólalása nagy meglepetést keltett, elpirult.

— Köszönöm, Drop — felelte Nikolájevics és átintett a kezével. — Látod, ez jól esett...

— Kérlek, — szerénykedett Drop, — úgy mondom, amint van. Sőt! Én még azt is sajnálom, hogy nem éltem a te korodban és hogy nem fagyasztottak össze bennünket egy dobozba! Képzeld el, milyen mulatságos lett volna, ha felébredünk és ismét egymásra találunk!

Drop csintalanul kacagott, Nikolájevics is halkán nevetett, de ekkor megszólalt a száztizenhétéves nagymama, özv. Brookné:

— Ez a kotnyeleskedés felháborító, Drop! A te korodban engem az ilyen viselkedés miatt egyszerűen kiküldtek volna a szobából!

— Az könnyen meglehet, — felelte Drop — csak hogy te éppen száz évvel ezelőtt voltál az én koromban, drága jó nagymama! És ez olyan régen volt, hogy talán már nem is igaz!

— Elég volt! — szólt most bele John Durgan is, de igen nyugodtan és előkelően. Nem hiába volt államtanácsos. — Engem sokkal jobban érdekelne megtudni, hogy a mi kedves Gladysünk férje talán bizony egyenes leszármazottja volt annak a diplomatának, akit Nikolájevics barátunk személyesen ismert?

— Ez nincs kizárva — felelte Easterhouse, de nem folytathatta, mert ismét beleszólt Drop:

— Mi az: diplomata? — kérdezte.

Kínos csend követte a kérdést. Felvetése egyáltalában nem volt időszerű. Hisz maga az a tény, hogy mintegy száz év óta nem létezett többé diplomácia, oly szoros összefüggésben volt egy másik kérdéssel, amelynek fessegetését még féltve kerülték a feltámadt ember előtt, hogy valóban kritikussá vált ismét a helyzet. De Kenedy ezen is átsegített.

— Csodálom, hogy ezt még nem tanultad, Drop, — szólt a fiatal leányhoz. — Gladys bizo-

nyára örömmel megmagyarázza neked, hogy mi az: diplomata, ha leckeóra alatt megkérdezed tőle.

— Úgy van — helyeselt Horatio. — Az ilyesmi az általános műveltséghez tartozik!

Dropot bosszantotta, hogy ennyire rápirítottak s ezért mindenképen azon volt, hogy ne szoruljon ki a beszélgetésből. Ha nem is tudta, hogy milyen fajtához tartoznak a diplomaták, hát meg akarta mutatni, hogy általános műveltsége mégsem olyan kezdetleges, mint amilyennek odaállította a bátyja.

— Rendben van, majd művelődöm Gladys segítségével — szólt tehát. — De egy bizonyos: Iván világa sokkal érdekesebb lehetett, mint a mienk. De sokkal!

— Már megint kezded? — méltatlankodott a nagymama. De az államtanácsos kérdezte:

— Hogy érted ezt, Drop? Az ilyen állítást meg kell magyarázni.

— Meg is magyarázom — felelte Drop tudákosan. — Azt hiszem, hogy minekünk túlságosan jó dolgunk van. Azt hiszem, hogy az emberiség ma túlboldog és éppen ezért nem is tudja kellőképpen megbecsülni ezt a boldogságot. Azt hiszem, gyönyörű dolog lehet, ha az emberek olyannyira érzik, hogy milyen boldogok, hogy elkezdenek ujjongani! Ezt pedig mi sohasem tesszük.

— Ki gátol meg ebben? — kérdezte John Durgan.

— Senki, papa, az bizonyos. Csakhogy mindenki kinevetne. Akkoriban azonban, amikor még voltak sárkányok és kísértetek, boszorkányok és lovagok, szóval létezett rémület és veszedelem, akkor még volt értéke a boldogságnak és a világ érdekes volt!

Nikolájevics csodálattal nézte a vele szemközt

ülő fiatal teremtetést, mialatt Brookné a vejéhez fordult:

— Miért tűröd ezt? — súgta.

— Jobb szeretem, ha megmondja, amit gondol, legalább rögtön helyreigazíthatjuk a tévedéseit — felelte az államtanácsos halkán, de Drop, felbuzgatva Nikolájevics tekintete által, folytatta:

— Mi nem igen ismerjük a veszedelmeket és azt hiszem, hogy éppen ezek teszik értékessé az életünket.

— No hallod? — fakadt ki a bátyja. — És különben: tudod-e egyáltalában, hogy mi a veszedelem?

— Hogyne tudnám. A minap Dickyvel, az ő gépén, felemelkedtünk háromezer méter magasságba. Egyszerre, hogy, hogy nem, megállt a degravitator. Kezdtünk alázuhanni. De úgy, hogy elállt a lélekzetünk. Önkéntelenül eszembe jutott, hogy most vége mindennek. Szerencsére elkapunk egy alacsonyabb réteget, belekapaszzkodunk és a degravitator ismét elkezdett működni. Nem tudom leírni azt a mesés érzést, ami elfogott, amikor túl voltunk a veszedelmen. Mert az volt, veszedelem. Nem hiszem, hogy létezne szebb érzés.

— Bravó, Drop! — szólta Nikolájevics szokatlan élénkséggel. — Azt hiszem, igazad van...

Az államtanácsos és a fia tiltakozni akartak, de ekkor Easterhouse már az oroszhoz fordult:

— Ne engedd magad félrevezettetni, herceg — mondta határozottan. — A gyermek felfogása — és Drop még az, gyermek — valamint az ősszállapotban levő emberé fedik egymást. Mindketőjünkben egyenlő mértékben megtaláljuk a jó és a rossz elvet. Csak kultúra vési tökéllé az egyi-

ket és szorítja vissza a másikat. A veszedelemben való kedvtelés, a saját étellel való játék nagyon közel esik a mások életével való játékkal, ehhez pedig nincsen jogunk.

— Úgy van — hagyta rá Horatio Durgan és most ő fordult Nikolájevicshez: — Dropon még sok vésni- és csiszolnivaló van és ezt a munkát nem bízhattuk volna jobb és értelmesebb kezekre, mint a mi kitűnő Gladysünkre! Egyébként azt ajánlom neked kedves hercegem, hogy egyszer hallgass végig egy ilyen órát. Legalább megismered az oktatásunk rendszerét. De meg fogsz győződni arról is, hogy a húgom sok csintalansága mellett, nyilteszű gyermek és eléggé szorgalmas is.

— Köszönöm a bókot — mondta Drop vállvonogatva, de meglátszott rajta, hogy jól esik neki a dicséret.

— Nagy örömmel lennék vendég egy ilyen órán — szólott Nikolájevics bizonyos érdeklődéssel, amely nem volt csupán udvariasság. Igaz, hogy inkább az érdekes asszonynak szólott, mint az oktatási rendszernek. — Azt hiszem különben, — tette még hozzá — hogy ez a látogatás nekem sem fog ártani és szívesen szegődném Drop mellé iskolatársnak.

— Jaj, be kedves tőled, Iván! — kiáltotta Drop és Easterhouse mondta:

— Nagyon szívesen látlak vendégül, herceg, az órákon és azon leszünk Droppal, hogy szégyent ne valljunk. De ami a saját ismereteid kibővítését illeti, e tekintetben már nem vállalkozhatom arra, hogy versenyre keljek azokkal, akik ezt nemcsak sokkal jobban végzik már amúgyis, hanem erre nálamnál jóval hivatottabbak is.

Az asszony ezt igen kedvesen, majdnem tré-

fásan mondta és mégis volt valami a szavában, ami bántotta az orosz önérzetét. Az volt az érzése, hogy ez a nő nem veszi őt komolyan. És ekkor történt meg vele először, feléledése óta, hogy megszólalt benne a férfibüszkeség. Szembe kívánt kerülni ezzel az asszonnyal, összemérni vele az erejét és a végén legyőzni őt is, amint már sokszáz nőt győzött le. Soha ő még nem vesztett csatát.

— Kénytelen vagyok meghajolni a döntésed előtt, Gladys, — felelte kissé hidegen — bár senki sincs a világon, akitől tanulni nem lehetne...

— Feltétlenül, — hagyta rá az asszony — és bizonyos, hogy én talán többet tanulhatnék tőled, mint tőlem te. Csak az a kérdés, nyereség volna-e számomra, vagy veszteség?

Nikolájevics meghajtotta magát.

— Ezt meg kellene kísérelni — mondta különös mosollyal. Mivel pedig özv. Brookné úgy látta, hogy a tárgy eléggé ki van merítve, vagy jobban mondva, olyan mederbe terelődik a beszélgetés, amely egészen szokatlan volt, asztalt bontott.

Az egész társaság bevonult a szomszéd terembe, ahol Woodwille és a »missy« csodálatosan szép és ízletes gyümölcskrémet kínáltak.

Még egy ideig elbeszélgettek, de azután Kennedy, mivel Nikolájevicsen bizonyos bágyadtságot észlelt, hozzáhajolt és azt ajánlotta, vonuljanak vissza szobáikba, amit a herceg látható örömmel el is fogadott. Csakugyan úgy volt: a társalgás hirtelenül elfárasztotta, de maga a társaság is. Oly idegennek érezte magát, mint eddig talán még egyszer sem. És nem is a társaság volt számára idegen, hanem ez az egész világ, amelyet olykor sehogy sem bírt megérteni.

VII.

Ha Drop nem tartja nyilván Horatióinak az orosz herceghez intézett felszólítását, az utóbbi alkalmasint sohasem jelenik meg Easterhouse magánóráján. A tanítónő — Nikolájevics véleménye szerint — eléggé világosan adta értésére, hogy erre nem helyez különösebb súlyt, az orosz viszont nem tartotta összeegyeztethetőnek önérzetével, hogy ezek után maga térjen rá ismét a tárgyra. Pedig sajnálta, mert akármilyen idegennek is érezte magát ebben az új világban: a nők érdekelték s ezek között ez a kettő is, akik közül az idősebbik bizonyos régóta nem észlelt érzelmeket ébresztett benne és — ellentétben a többiekkel — nem kezelte őt beteg gyanánt, hanem úgy viselkedett, mint ahogy előző életében szokva volt; igaz, csak egyenrangúak részéről. Drop felé viszont azért vitte a rokonszenve, mert, mint már több ízben, így legutóbb is, ebéd alatt oly nyíltan mert szembehelyezkedni az általános felfogásokkal és mert síkraszállani amellett a világ mellett, amely, ha az emberiség számára talán régen el is pusztult, mégis tovább élt az ő szívében. Nikolájevics ezt egy iránta megnyilvánuló leányrajongásnak tudta be s ez igen jól esett e tekintetben valamikor nagyon is elkényeztetett férfihiúságának.

Pedig mindkét vonatkozásban tévedett és a tévedés csupán onnan eredt, hogy háromszáz év előtti szemmel látta ezt a két embert is. Easterhouse valóban nem látott benne beteget, ellenkezőleg: valakit, akivel szemben jó lesz vigyázni. Egy belső hang óvatosságra intette. Dropot pedig egyedül a rendkívüli, a meseszerű érdekelte és vonzotta benne. Ez a gyermek az oroszban csak

olyan valakit látott, akivel érdemes volna jó pajtásnak lenni, akárcsak Dickyvel, az apródjukkal, vagy Daisyvel, a fivére első asszisztensével.

Csakis ezek az érzelmek bírták rá Dropot, hogy kierőszakolja Nikolájevics jelenlétét legközelebbi órájánál. Nem kerülte el figyelmét, hogy az orosz bizonyos érdeklődéssel viseltetik iránta és majdnem úgy kezeli őt, mint egy felnőttest, amihez éppenséggel nem volt hozzászokva. De ez jól esett neki és feltette magában, hogy ápolni fogja ezt a barátságot. Hátha egyszer megteszi a herceg és ő tart neki külön előadást arról a gyönyörű régi világról, amelyben még sárkányok és boszorkányok is voltak?

Easterhouse nem ellenezte, Kenedy pedig készséggel vállalkozott, hogy eszébe juttatja a dolgot Nikolájevicsnek és így másnap délelőtt a herceg meg is jelent a ház tetőtornácán, ahol az órát tartani szokták, szabad ég alatt, pompás nap-sütésben.

Drop óriási léptekkel sietett elébe, Easterhouse barátságosan nyújtotta a kezét.

— Voltaképen tolakodás, ha tegnap elhangzott véleményed dacára eljöttem benneteket háborgatni, — szólt Iván az asszonyhoz — de Drop oly kedvesen hívott, hogy túltettem magam az aggodalmaimon.

Easterhouse meglepődött.

— Egyáltalában nem értelek, Iván herceg — mondta — és csak ismétélhetem, amit már tegnap mondtam: a vendéget mindig nagy örömmel látom, de arra nem vállalkoznám, hogy belekonfárokodjam mások hivatásába, amint Durgan ajánlotta, bizonyára anélkül, hogy sokat gondolkozott volna a dolgon.

— Kijelentésed első része nagyon megtisztel, a

másik része előtt meghajlok, bár nem tudom elképzelni, hogy miért idegenkedel ennyire valamitől, amire egyébként magam amúgysem kértelek volna fel — mondta Nikolájevics, aki éppen le akart ülni, de azután másként határozott, bár ez alkalommal sem tudta legyőzni az oly hamar jelentkező fáradtságot. — Az az érzésem, hogy itt a vendég is fölösleges...

— Csodálatos emberek lehettetek ti, háromszáz év előttiek! — kiáltott fel Easterhouse. — Miért tulajdonítasz a szavaimnak olyan értelmet, amilyen nincsen? Azt hiszem, eléggé világosan fejezem ki magamat és biztosítalak, hogy habozás nélkül megmondanám azt is, ha nem tartanám kívántosnak a jelenlétedet. Drop oktatásáért egyedül én vagyok a felelős. Ha tehát az volna a nézetem, hogy ez a vendéglátás ránézve káros, tiltakoznám is ellene. De így? Ismereteid bővítésére pedig, azonkívül, hogy erre nincs időm, egyszerűen már azért sem vállalkoznám, mert ehhez nem értek. Amilyen könnyű nekem Drop lelkébe elültetni mindazt, amit tudnia kell, oly nehéz feladat volna számomra átídomítani egy letűnt világnak benned meggyökerezett nézeteit. Drop agya fehér papírlap, a tied sűrűn telenyomtatott könyv. Csak olyasmire vállalkozhatom, aminek eredményeért szavatolhatok. Remélem, sikerült eloszlatnom aggályaidat?

— Bizonyos mértékben igen — felelte Nikolájevics és leült. — Az a tény, hogy ez sikerült, már magában is bizonyítja, hogy vállalkozásod mégsem volna hiábavaló, Gladys. Ismét nevelődtem és ezt neked köszönhetem. Hátha sikerül még felszednem gazdag tudásod asztala alól egyet-mást, ami hasznomra fog válni?

Easterhouse kedvesen nevetett, de amikor Ni-

kolájevics tekintetével találkozott, ismét elkomyodott. Az volt az érzése, hogy ez az ember, amíg egyik dolgról beszél, száz más gondolatot is forgat az agyában. Még olyat is, amelyre, tudatosan legalább, nem szolgáltatott okot.

— Ha valóban találnál felszednivalót, annak csak örülnék — mondta tehát egyszerűen, majd hozzátette: — Azt hiszem, hogy akkor nyerhetsz legkönnyebben bizonyos áttekintést arról az anyagról, melyet a mai fiatalsággal igyekszünk elsajátítani, ha különböző ágazatokból ragadok ki egyes kérdéseket, amelyekre Drop majd meg fog felelni. Azon leszek, hogy ne untassunk ismert dolgokkal. Helyes?

Nikolájevics mosolyogva meghajtotta magát, Drop pedig kiegészítette Gladys szavait:

— Feltéve, hogy olyat kérdeznek tőlem, amire meg is tudok felelni. Meg szokott esni az ellenkezője is, — tette hozzá huncutos szempillantással, Nikolájevics felé fordulva.

— Éntőlem felelhetsz, ami jól esik — jegyezte meg a herceg. — Több, mint valószínű, hogy annyit fogok az egészből megérteni, mint a birka!

Drop vidáman felkacagott, szerette volna folytatni az élcelődést, de Easterhouse komolyan ránézett, mire illedelmesen leült ő is és leste a további fejleményeket.

— Mi a munka? — kérdezte a tanítónő kis idő múlva.

— Munka alatt értünk minden értékemelésre irányuló szellemi vagy testi tevékenységet — felelte habozás nélkül Drop.

— Kiváltsága-e a munka valamely társadalmi osztálynak?

— Nem. Társadalmi osztályok nincsenek és a munka közkincese az emberiségnek.

— Azt mondat, hogy nincsenek társadalmi osztályok. Ez mindenestre meg fogja lepni Iván herceget. Hát az emberek mind egyenlők?

— Egyenlőknek születnek, de később az alany egyéniségéhez igazodik az értéke is.

— Kényszeríthető-e valaki arra, hogy dolgozzon, Drop?

— Bizonyos fokig igen. Mindenki, ha csak nincsen valami testi vagy szellemi fogyatéka, harminc és hatvan közti életkorban, saját választása szerint tíz esztendőn át tartozik a köz javára, vagyis az állam számára dolgozni.

— Helyes. De mit gondolsz, Drop, ha mindenki saját tetszése szerint választhatja tízévi állami szolgálati ideje alatt munkakörét, hiszen akkor mindenki csak a könnyű és kellemes munkát fogja választani, a nehéz munkára pedig nem akad vállalkozó?

— De akad. Sőt a nehéz munkára többen jelentkeznek, mint a könnyű munkára.

— Vajjon miért?

— Azért, mert a nehéz és kényelmetlen munkát sokkal jobban fizetik. Azon lehet meggazdagodni.

— Például?

— Például a bányamunkás többet kap a munkájáért, mint a bányaigazgató.

— Mondj még egy példát!

— A farmsegéd és a farmer.

— Hogyan végzi a farmer a tízéves állami szolgálatot?

— Évi termésének egy részét az államnak szolgáltatja be.

— Ingyen?

— Dehogy. Terményeit az állam a legjobb napi áron váltja be.

— Azt hallottuk az imént, hogy az állam a nehéz munkát lényegesen jobban fizeti, mint a könnyűt. Hogy áll ez a magánvállalatoknál?

— Ugyanígy.

— Hogyan lehetséges ez? Ha ilyen busásan kell megfizetni a nehéz munkát, hát akkor hogyan bírja egyáltalában a vállalkozó tőke ezeket a munkabéreket?

— A gépek tökéletesbítésével a nehéz munka elvégzésére sem kellene többé azok a munkástömegek, mint azelőtt, például az egiptomi piramisok építkezésénél. Így a régente egy gyárban alkalmazott s ezrekre menő munkáshad rengeteg bérköltségei is ma néhány ember fizetésére fordíthatók.

— Tudsz-e magánfoglalkozást, mely éppen séggel nem jár nehéz munkával és mégis a legjobban jövedelmezők közé tartozik?

— Igen. A cselédhivatás.

— Régtől fogva adták-e magukat előszeretettel erre a hivatásra az emberek?

— Igen.

— Vajjon?

— Igaz, voltak valamikor rabszolgák is.

— Nagyon régen, igen. De nem ezekről a szerencsétlenekről van szó, hanem szintén szabad emberekről, akik önként vállalkoztak, hogy másokat kiszolgáljanak. Szívesen tették-e ezt minden időben?

— Nem. Rendesen szegény sorból valók voltak és ezért vállalkoztak erre a szolgálatra, mely ugyan nem járt nehezebb munkával, de igen gyakran azzal, hogy a munkaadók nem bántak az illetőkkel emberségesen. De amióta nincs nyomor, meg is szűnt a kényszerűsége annak, hogy az emberek

olyan pályát válasszanak, amelyhez kedvük nincsen.

— És ma mi csábítja őket erre a pályára?

— A magas fizetés.

— Egyéb semmi?

— Még sok minden. Például a szeretet és a tisztet, amelyben őket részesítik. A felebarátot szolgálani annyi, mint szeretni. És szeretetért csak szeretet jár. Ezenkívül az is csábítja az embereket erre a pályára, hogy náluknál többnyire gazdagabb s ennél fogva nagyobb műveltséggel bíró embertársakkal való érintkezés révén maguk is gyarapíthatják ismereteiket.

— Ezek szerint mégis csak a szegényebb sorúak állnának be szolgálóknak a gazdagabbaknál?

— Többnyire. De igen gyakran maguk is vagyonos családból valók, éppúgy, mint később meggazdagodhatnak a szegények is.

— Te, például, Drop, elmennél-e cselédnek, ha egyszer befejezted a tanulmányaidat?

— Nemcsak hogy elmennék, de el is megyek. Hozzád, Gladys!

Drop felugrott és Easterhousehoz sietett, akit, tiltakozása dacára, megcsókolt. Azután ismét illedelmesen visszaült. Easterhouse Nikolájevicshez fordult:

— Elnézésedet kell kérnem ezért a műsoron kívüli számért, amely határozottan alkalmas volt arra, hogy az ügy komolysága tekintetében kötelességet ébresszen benned. Én és Drop nagyon jó barátok vagyunk és éppúgy, mint ő, amint hallod, szívesen beállana hozzám szolgálónak, úgy én sem haboznám egy pillanatig sem megtenni ugyanazt önála, ha nem volna olyan fiatal, hogy nincsen szüksége kiszolgálásra. De meg vagyok győződve arról is, hogy tanítónői minőségemben nagyobb

értéket tudok termelni... A Drop által az imént rögtönzött jelenet tehát végeredményben mitsem ront a különben helyes feleletén. De menjünk tovább, Drop — szólt ismét a tanítványához, mialatt Nikolájevics komoran és szótlanul tekintett hol őreá, hol a fiatal leányra. — Ha jól emlékszem, már volt köztünk szó más foglalkozásról is, amelyre néhány évre szívesen adnád magad s amely a szóban lévő pályával némi rokonságban is van?

— Hogyne! — felelte Drop habozás nélkül. — Feltétlenül be is állok néhány évre pincérnőnek, valamely nagy hajón, vagy szállóban, ahol meg tudok ismerkedni a világ legkülönbözőbb országaiból való emberekkel. Roppant mulatságos lesz!

— Elsősorban tanulságos — tette hozzá Easterhouse, míg Nikolájevics hirtelenül megmozdult.

— Ne éljetez vissza a helyzetemmel — pattantotta ki idegesen, vörös fővel. — Készséggel elhiszem, hogy sok minden megváltozott azalatt a háromszáz esztendő alatt, melyet önkívületi állapotban örök sötétségben töltöttem el, de mindennek van határa. Rettenetes kegyetlen tréfa volna, ha lóvá akarnátok tenni!

Drop felkacagott, de Easterhouse szigorú szempillantással rendreutasította és sápadtan fordult Nikolájevicshez:

— Ez a feltevés sértő ránk nézve, Iván herceg — szólt komolyan. — Csak azt hozhatom fel mentségedül, hogy az itt hallottak annyira újak számodra, hogy pillanatra megfeledkeztél magadról! Ha ilyen játékot mernénk űzni veled, vagy ha még csak meg is kísérelnők, hogy megtevésszünk téged, akkor bűnt követnénk el! Ez is bizonyítja, hogy mennyire igazam volt, amikor vonakodtam ismereteid bővítésére vállalkozni!

— Bocsássatok meg — hebegte az orosz zavartan. Hisz már abban a pillanatban sajnálta a kijelentését, amikor az a száját elhagyta. — Isten ments, hogy meg akartalak volna bántani, de valóban oly újszerű, oly hihetetlenül más minden, amit itt hallottam, mint az, amit én ezekről a dolgokról tudtam, hogy elvesztettem az önuralmamát. Bocsássatok meg és folytassátok, kérlek!

— Látom, hogy őszintén beszélsz — mondta Easterhouse — és ezzel el is van felejtve minden. De hogy ezt is bebizonyítsam, pillanatra felfüggesztem az állandóan hangoztatott elvemet és közbevetőleg olyan kérdést fogok érinteni, amelyből nemcsak Drop tanulhat, hanem emely arra is alkalmas, hogy te is megtalálj egy látszólag elszakadt fonalat. Ha nem tévedek, az a körülmény váltotta ki benned az előbbi kifakadásodat, hogy a személyes szolgálat manapság éppoly kifogástalan és közszeretetnek örvendő foglalkozás, mint teszem a földbirtoklás, vagy a tudományos téren való érvényesülés és azon háborodtál fel legjobban, hogy Drop néhány esztendő t pincérnői munkában szándékozik eltölteni?

— Bevallom, ez volt, ami fölülmúlta agyam felvevőképességét, — felelte Nikolájevics szelíd hangon, lemondóan. — Ez ellentétben áll mindennel, ami alkotta az én világom nézeteit, szervezetét, lelkét. Amióta a világ áll, voltak urak és szolgák! És ha ma az úr szolga lehet egy személyben és a szolga úr: akkor ezt csak úgy tudom megmagyarázni, hogy a világ megingott!

— Rögtön bebizonyítom neked az ellenkezőjét, — jelentette ki Easterhouse élénken — mert a te világodban sem volt másként. Sőt! Nem élt ember a föld kerekiségén, aki olyan »úr« lett volna abban az értelemben, amilyenben ezt a kifejezést

magad használod, mint ma egy szolga és megfordítva, mert az egyéni szabadságról beszéltek ugyan, de a valóságban nem létezett. Mászt szolgálni viszont a te kortársaid éppúgy szolgáltak, mint ma sokan, azzal a különbséggel azonban, hogy nem szüntethették meg ezt a viszonyt akkor, amikor nekik jól esett. A fejedelmek a népet szolgálták még akkor is, ha azt képzelték, hogy despoták, mert állandóan félték a forradalmaktól. Te magad, Iván herceg, szolga voltál! Szolgáltad a császárodat, szolgáltad azt a kiváltságos kisebbséget, amelynek az érdekeivel azonosítottad a saját érdekeidet és nem kétlem, hogy igen gyakran magad is érezted láthatatlan rab-sorodnak a bilincseit. Azt felelhetnéd erre, hogy képletekben beszélek. Hogy elvek, nézetek, konvencionális megállapodások voltak, amelyeket szolgáltatok, szóval eszméket és nem embereket! Az »úr«¹ úr maradt és sohasem volt szolga! Még akkor is, ha szolgamódra alkalmazkodott az ilyen elvont hatalmak kényszeréhez...

— Ez így is van, — vágott közbe Nikolájevics.

— És még sincs így — védekezett Easterhouse és folytatta: — Minden ember úrnak és szolgának születik egy személyben. Vagyis úrnak lenni és szolgálni mindnyájunkkal veleszületett szükséglet, melyet örök törvények szerint, már fentartási ösztönünknel fogva ki kell elégítenünk. És itt nem az elnevezés határoz, hanem maga a tény. A szolgálni való kívánság ősrégtől fogva, még a te idődben is, oly hatalmas volt az embereken, hogy még minden külső kényszerítő ok nélkül is önként vállalkoztak arra, hogy másokat szolgáljanak. Hiszen az egész keresztény világfelfogás is ezen alapszik! A lovagkor romanticizmusa ebből él; az osztrák császár nagycsütörtökön

térdencsúszva lábat mosott' Bécs városa legidősebb aggastyánjainak, a letűnt nagy birodalmak kiválóbbjai tülekedtek azért, hogy az udvarnál kamarási, pohárnoki, tárnoki és egyéb személyes szolgálatokkal járó állásokat nyerjenek el, amelyek szolgálati mivoltukból még azáltal sem vesztették semmit sem, hogy az idők folyamán tisztára szimbolisztikus jelleget öltöttek s a nagy világháborúban a legmagasabb körökhöz tartozó nők a szó igaz értelmében lelkiszükségletet elégítettek ki akkor, amikor mint önkéntes ápolók és nővérek álltak a sebesültek szolgálatába, akik mellett gyakran valóban nehéz és nagy önmegtagadást igénylő munkát végeztek. Ezek talán a legszembetűnőbb példái annak, hogy a felebarátot szolgálni való vágy a legsajátosabb tulajdonsága az emberi természetnek és a történelem ezer és ezer esetben bizonyítja, hogy az emberek eme vágyuk kielégítésére még arra is képesek voltak minden időben, hogy alkossanak maguknak urát, akit szolgálhatnának, ott, ahol nem is volt, vagy legalább, ahol azt hitték, hogy nincsen. Az egyetlen különbség a ma és a múlt között etekintetben az, hogy a múltban kizártatok bizonyos egyedeket azoknak köréből, akiket hajlandók voltak szolgálni és nem létezett az a szegény, lenézett, jelentéktelen ember a föld kerekiségén, aki nem ismert volna még nálánál is szegényebb, jelentéktelenebb és általa is lenézett valakit, akit semmiért sem szolgált volna a világon. Igen, Iván herceg, az urak is szolgák voltak, csak hogy szégyelték azt bevallani! Nem várhatom el tőled, hogy elismerd az általam felhozott tények helyes voltát, csak arra kérlek, gondolkozzál ezen a kérdésen és akkor sok mindent meg fogsz érteni, ami ma talán esztelennek, bolondnak tűnik fel előtted.

És most ismét elfordulok a mi kedves vendégünk-től és ott folytatom Droppal, ahol abbahagytuk. Mondd meg Drop, mi vagyok én ezidőszerint?

— Állami tanítónő, — felelte a fiatal leány felette komolyan. Easterhusenak az oroszhoz intézett szavai őrá is mély hatást tettek és önkéntelenül is arra gondolt, hogy az a gyönyörű régi világ, amelyért vágyódott, talán mégsem volt oly kívánatos és szép, mint amilyennek képzelte. Nikolájevics pedig szótlanul ült és mereven nézett maga elé az ürbe.

— Mint jelent az, hogy állami tanítónő vagyok? — kérdezte ismét Easterhouse.

— Ez azt jelenti, hogy tíz évre kötelezted magad állami szolgálatra.

— Fizet-e engem az állam a szolgálatomért?

— Jelenleg nem, mert nem nyilvános iskolában tanítasz.

— Léteznek-e nem állami tanítók is?

— Nem léteznek. Sőt, csak annak szabad tanítani, akinek állami oklevele van.

— Miért van ez így?

— Azért, hogy csak azt lehessen tanítani, amiért az állam felelősséget vállal.

— Tehát szigorúan elő van írva minden tanítónak az a tananyag, amit elő kell adnia?

— A tananyag egyáltalán nincsen előírva és a tanító a tanuló képességeihez, ügyességéhez és egyéni tehetségéhez alkalmazkodik, amit azután az illető egyénnél a legnagyobb tökélyre vinni igyekszik. Ezt individ módszernek nevezik.

— Kinek felelős a tanító tevékenységeért?

— A bíróságnak.

— Tudsz-e valami különöset a bírói karról? Úgy értem, létezik-e a bírák és a többi állami alkalmazottak között lényegesebb különbség?

— Igen. A bírák élethossziglan neveztetnek ki és a legjobban fizetett állami alkalmazottak, míg a többiek csak tíz évig maradhatnak hivatalukban, vagyis állami szolgálati kötelezettségük idejére.

— Vajjon miért nem szolgálhatnak tovább is?

— Azért, mert az ennél hosszabb szolgálat egyoldalúvá tenné a tisztviselőket. Így azonban mindig új emberek és új eszmék érvényesülnek a hivatalokban, anélkül, hogy a szolgálat folytonossága csorbát szenvedne. A tisztviselők a lüktető életből kerülnek ki és abba térnek vissza, tehát maguk is arra törekszenek, hogy el ne csontosodjanak.

— Az állam voltaképen kicsoda?

— Az állam egy meghatározott területen, saját főhatóságuk alatt élő állampolgárok összessége.

— Az állampolgárok, persze, az állam kedvéért léteznek?

— Ellenkezőleg! Az állam az egyes állampolgárok akaratából és azok kedvéért létezik és az államnak minden egyes alkalmazottja egyúttal minden egyes állampolgárnak az alkalmazottja is.

— Ez az államfőre is vonatkozik?

— Őreá is.

Easterhouse egy újabb kérdést akart intézni Drophoz, de ebben a pillanatban Nikolájevics felkelt. Nem bírta tovább. Amit hallott, nemcsak hogy fárasztotta, hanem olyannyira ellenkezett mindennel, amit valamikor maga és vele együtt az egész világ vallott, hogy már régen nem látott többé kívánatos szép asszonyt Easterhouseban, hanem veszedelmes démont, aki megmételyezte

a fiatalság lelkét. Mégpedig láthatólag eredménnyel. Egyenesen gyűlöletet érzett iránta most és nem szánta volna, ha ott, a szeme előtt, nyársra húzzák. Hisz, nézete szerint, a bolsevikiek sem hirdettek aljasabb elveket!

— Csak nem akarsz bennünket itthagyni? — kérdezte Drop, rászegezve szép, okos tekintetét.

— Végtelenül sajnálom, de nem maradhatok, — dadogta az orosz tettetett kedvességgel — de megígértem Daisynek, hogy félóra múltán utána megyek a kertbe s azt hiszem, hogy az idő már régen letelt...

— Únod, ugyebár? — jegyezte meg, majdnem félénken, Drop.

— Sőt! — sietett válaszolni Nikolájevics. — Nagyon sajnálom, hogy félbe kell szakítanom a látogatásomat — tette hozzá, Easterhousehoz fordulva. — Nagyon köszönöm, nagyon meg vagyok elégedve. A viszontlátásra.

Ezzel a feljáró irányába igyekezett és bizonytalan léptekkel lement. Alighogy a szobájába ért, karszékbe dőlt és kezeibe temette arcát.

— Istenem, Uram! — kiáltotta sóhajtva. — Amikor felébredtem, azt hittem, hogy a mennyországba tévedtem és most látom, hogy a pokolban vagyok!...

Odafent pedig, a ház tetején, Drop szomorúan, majdnem ijedten símult a tanítónőjéhez.

— Hallottad? — kérdezte kis idő múlva és megrázkódott. — Hazudott!

— Hallottam — felelte hangtalanul Easterhouse és megsímogatta Drop szőke fejét. — Be sokat kell még csiszolni szegény Daisynek ezen a szerencsétlen hercegen, míg ember lesz belőle!

VIII.

Kenedy élt az alkalommal és átnézett a klinikára, ahova már hetek óta csak igen ritkán járt, annyira lekötötte őt a szolgálata Nikolájevics oldalán. Azt hitte valamikor, hogy ez a lekötöttség néhány napnál tovább semmi esetre sem fog tartani és most éppenséggel be sem látta a végét...

Durgan még mindig odahaza dolgozott az előadásán. Mindig akadtak újabb meg újabb részletek, amelyeket nem lehetett elhallgatni. A klinikán Marchall helyettesítette mindkettőjüket és a rendes mederbe vitte tovább a dolgokat; nevezetesen mesterséges sejtképződéssel pótolta a klinika betegeinél egyes testrészeket, az önállóan működő szervek kivételével, amelyeknek mesterséges úton való előállítása még nem sikerült.

Ez alkalommal éppen egy gyermek elsenyvedt lábidegeinek pótlásával foglalkozott és Kenedy csak sajnálattal távozott az érdekes műtét színhelyéről, de nem volt nyugta és sietett vissza az ápolójához.

Meglepődött, amikor Ivánt a szobájában egyedül találta, hozzá még ilyen nyomott hangulatban. Ennek okát nem kellett soká kutatnia, mert Nikolájevics magától adta meg a magyarázatát, amidőn elkeseredetten fakadt ki azok ellen a dolgok ellen, amelyeket az imént hallott. Daisy igyekezett őt vigasztalni, felvidítani, de ami eddig még mindig sikerült, az most csütörtököt mondott.

— Bizonyos dolgokat sohasem fogok megérteni, megszokni meg éppenséggel nem — panaszkodott Nikolájevics elkeseredetten. — Idegen

vagyok ebben a világban és örökké az fogok maradni!

Kenedy mellé ült és megfogta a kezét.

— A te helyedben valószínűleg én is így beszélnék — mondta jószágon. — Egyáltalában nem lep meg a hangulatod és csodálom, hogy ezek a depressziók nem jelentkeznek nálad gyakrabban is. Ezen az átídomuláson át kell esni és akkor te leszel a világon a legboldogabb ember! Vagy mégsem, mert ennek én még jobban fogok örülni, mint te...

Nikolájevics feltekintett és amikor belenézett Daisy gyönyörű és szeretettől sugárzó szemébe, meghatódva a keze után nyúlt és az ajkához emelte.

— Angyal... — mondta, összeharapva fogait, de Daisy, mint már százszor, most is elhúzta a kezét. — Látod? — sóhajtott az orosz. — Ez az. Még akkor is vétkezem a fennálló rend ellen, ha szabad folyást engedek a legegyszerűbb emberi érzéseimnek, ha hálámnak, ragaszkodásomnak adok kifejezést. Mindnyájan azt prédikáljátok: vissza kell térni a természethez. És már az első lépésemnél felzúdultok!

— Nem zúdul fel senki sem, Iván — felelte Daisy nyugodtan. — Csak azt szeretnők, ha lassan-lassan magadévá tennéd a mai szokásokat.

— De az ég szerelméért, mi kifogástok van a kézcsók ellen?

— Egészségi okoktól eltekintve, a kézcsókot lealázónak tekintjük.

— Lealázónak? — kiáltott fel fájdalmasan az orosz.

— Igenis. A kézcsók lealázó, még pedig mindkét félre nézve. A férfire, mert a férfi nem rabzolga, hanem egyenrangú a nővel. A nőre nézve

pedig azért, mert az ilyenféle erotikus érintés a bizalmaskodás jellegével bír, amelyet a köznapi érintkezés egyáltalában nem indokol. Ugyanannyi joggal azt is követelhetnéd tőlem, hogy az orrodát az enyémhez dörzsölhesd, mint ahogy Kínában dívott ez a szokás. Kérlek, Iván, ne tedd többé. Nem magam miatt, hanem te miattad!

— Ezt értse meg, aki tudja, én nem bírom, de most is meghajlok az akaratod előtt — felelte Nikolájevics és lemondóan hátradőlve, becsukta a szemét.

Kenedy egy ideig nézte melegen, szeretettel, azután lágy hangon szólt hozzá:

— Látom, hogy fáradt vagy, megviselt a mai délelőtt. Jó lesz félórát pihenni. Nem akarnál lefeküdni?

Nikolájevics hirtelenül felemelkedett és kinyitotta a szemét.

— Köszönöm, Daisy — mondta erősen rázva a fejét. — Egyáltalában nem vagyok fáradt, vagy, helyesebben mondva, nem vagyok fáradtabb, mint ahogy háromszázharmincéves, négyhónapos és néhány napos ifjúhoz illik. Sőt, olyasmit érzek, — tette hozzá mélyen felsóhajtva — ami eddig még eszembe sem jutott: szeretném megmosni a fejete- ket, mindnyájatoknak! Istenem észretéríteni ben- neteket! Mily nagyszerű feladat volna! Csakhogy meg sem hallgatnátok...

— Én mindenesetre szívesen meghallgatlak, — felelte Kenedy mosolyogva. — Sokkal jobban sze- retem, ha feltárod előttem aggályaidat, mintha magadban töprengsz. És — hátha valóban te győ- zesz meg engem!

— Így csak az angyalok beszélnek — mondta Nikolájevics, pillanatra ismét lefegyverezve. De ma

nem akart engedni ennek az érzésnek. Tehát hozzátette: — Úgy is tudom, hogy magadban kinevetsz!

— Hogy mondhatsz ilyet, Iván! Nyugodt lehetsz, nem nevetlek ki.

— Ne is neved ki, kérlek, — szólt Nikolájevics nagyon komolyan. Újból Kenedy keze után nyúlt. — Hidd el, van annak értelme, amit magamban forgatok! Igaz, hogy még csak nemrég időzöm köztetek, de mindaz, amit láttam, hallottam, mindjobban megérlelteti bennem azt a meggyőződést, hogy valami ismeretlen erő kidobta a földet a rendes kerékvágásból. Hát emberek vagytok-e egyáltalában, emberek, akik emberileg érezni, gondolkozni, cselekedni tudnak? Nem. Bábuk vagytok, gépek, — elismerem, gyönyörű bábuk és csodálatos gépek — de nem vagytok emberek, akik szeretnek, de gyűlölnék is, akik életet adnak, de ölnek is, akik megbocsátanak, de büntetnek is! Vagy nem hisztek Istenben és az isteni gondviselésben, amely nem véletlenségből, hanem egészen meghatározott, korlátolt eszünkkel talán soha fel sem fogható okokból olyanokká teremtett bennünket, mint amilyenek vagyunk? Isten a saját képére teremtett bennünket, és ti, ti jobbak, nemesebbek, nagyobbak, mindentudóbbak akartok lenni Istennél?

— Isten valóban a saját képe szerint teremtette az embert, de az ember nagyon eltávolodott ettől a képtől — felelte Kenedy egyszerűen. — Bizonyára nem a maga jóvoltából, hanem annak a gonosz szellemnek a befolyása alatt, amely, amióta a világ áll, Isten és nagyszerű alkotásai ellen harcol. Az emberek az idők folyamán hol Isten, hol a Gonosz mellé szegődtek és többnyire úgy volt, hogy Isten híveinek mondták magukat és mégis a Gonosz szolgálói voltak. De megtették azt is, hogy Isten nevében magasztalták a bűnt! És megzava-

rodtak még a jóhiszeműek is és felkapták a Gonosz fegyvereit, hogy Isten nevében Isten ellen küzdjenek! A cél szentesíti az eszközt, úgy mondták ... Nem, Iván. Mi nem akarunk jobbak vagy neme-
sebbek lenni Istennél, mi csak őszintébben akarjuk őt szolgálni, mint ahogy a multban tették. Az ő szellemét akarjuk diadalra juttatni azzal a hatalommal, amelyet ő a kezünkbe adott és ez a hatalom a — Szeretet! Mi csak az ő uralmát ismerjük el, miképen az egész világon, úgy ezen a földön is, amelyre azért ültette Isten az embert, hogy széppé és jóvá tegye az Életet!

— Ismerem ezt, — szólt Nikolájevics kicsinylőleg. — A tudomány csodálatos vívmányai: az egyenlítői áramlat szabályozása, a távtükör, a személyes érintkezés sokezer mérföldnyi távolságokra, a tűzhányóknak fűtési célokra való felhasználása, az elemek bomlásának motorikus erő gyanánt való értékesítése és tudja a jó ég, mit még árultatok nekem a jelen titkaiból! Értem és teljesen meghajlok az emberi ész sikerei előtt!...

— Az emberi szív vívmányai még ezeknél a dolgoknál is nagyobbak és csodálatraméltóbbak — felelte Daisy. — Mi az emberi hivatást másban látjuk, mint amiben ti láttátok. Abban, hogy csak a szépre kell törekedni, már egymagában benne van az üdvösség. És nem származik-e egyenesen Istentől a feltétlen egyéni szabadság elve is, amely ezer meg ezer régi törvény tett fölöslegessé? Mi nem rombolunk, nem gyűlölünk, nem ölünk, mert mi már tudjuk, hogy a saját boldogságunk a felebarátunk boldogságától függ! Borzalmas időkre, rettenetes megpróbáltatásokra volt szükség, míg az emberiség eljutott eme nagy igazsághoz és ha sokan még ma is sötétségben és nyomorban sínylődve, elepednek a megváltásért: megjön az idő,

amikor ezeknek a szerencsétleneknek is világít a megismerés!

Nikolájevics ismét Daisy hatalmába került anélkül, hogy észrevette volna. Nem hatotta át szavainak értelme, igaz, de a belőle áradó kisugárzás bizsergő meleggel töltötte el a szívét. Kimondhatatlan vágy fogta el érte. Ugy érezte, hogy a lábaihoz kellene borulni, gyönyörű fehér lábaihoz, amelyek éppúgy, mint az egész teste, olyanok voltak, hogy soha görög szobrász még álmaiban sem látott hasonlót. A tekintete viszont elbűvölte. Mint mindig, ha hozzá szólt. Áthatott a ruháján, a testén, a csontjain és mégis úgy érezte, hogy becézi, hogy cirógatja beteg szívét...

— Csodállak, Daisy — mondta önkéntelenül, mialatt félig behunyta a szemét és pillái védelme alatt lopva gyönyörködött szépségében. — Valami látónoki van benned, ha így beszélsz. Még sohasem jutott eszedbe, hogy elmégy ezek közé a szerencsétlenek közé, nekik is hirdetni az üdvösséget?

— De. Eszembe jutott és most is gondolok rá — felelte Daisy szigorú komolysággal és felkelt. — Azóta gondolok rá, — folytatta — amióta a mesterem, Durgan Horatio oldalán Európa legsötétebb részében jártam azért, hogy egy holtnak vélt embernek visszahozzuk az élet világát!...

És most úgy állt ott Nikolájevics előtt, mint egy szent. Az orosz a földre szegezte a tekintetét. Ugy érezte, hogy közel járt a bűnhöz, amikor az imént profán szemekkel nézett rá. Megvetette önmagát, de nem akarta saját magának bevallani. Daisy gyönyörúséges fölénye, lelki nagysága mellett eltörpült, megsemmisült. És ekkor a szeretet helyébe gyűlölet vonult a szívébe. Az alsóbbrendű lénynek irigységgel párosult gyűlölete minden ellen, ami nagy és jó.

— Kár volt engem erre figyelmeztetni — mondta visszafojtott gúnyos keserűséggel. — Enélkül is abban telnek el napjaim, hogy hálálkodom nektek sok vesződésért. Egyebet se teszek, mint hogy iparkodom méltó tagjává válni az emberi társadalomnak!...

Kenedy csodálkozó szemmel nézett rá.

— Micsoda szemrehányás szól ismét belőled — mondta szomorúan. Azonban a másik a szavába vágott:

— Nekem szól, egyedül nekem. A barbárnak. A »homo sapiens«-nek egy letűnt század salakjából kikapart példánynak. Amelyet voltaképen a tanulni vágyó ifjúság hasznára valami bódéban nyilvánosan ki kellene állítani. Avagy gondosan kitömve, egyik múzeumotokba el kellene helyezni. Valamikor meg is fog történni, egész biztosan. Felebaráti szeretetből...

Kesernyésen felkacagott, aztán messzire elnézett. Ki a kertbe. Ahol a fák, a bokrok, a virágok is, mind, mind idegenek voltak az ő számára.

— Nem tudom, mivel szolgáltak rá erre a vádra azok, akiknek szól — felelte Daisy egyszerűen. — De ha azt hiszed, hogy jogos a vád, akkor valamennyiünk nevében bocsánatot kérek tőled. A legjobbat akarják...

Az orosz idegesen összerázkodott.

— Ne, ne! — kiáltotta rekedt hangon. — Ez a jóság elviselhetetlen! Úgy hat rám, mint tördöfés a mellemben! Hát még sohasem gondoltál arra, mily borzasztó sor lehet ily rettenetesen egyedül állni ebben a világban? Amelyben már egyetlenegy ember nem él azok közül, akik hús és vér voltak az én véremből és az én húsoból? S akiknek még az utolsó csontszilánkját is porrá zúzta már az idő? Érts meg, Daisy! Bizonyára él még

apád, anyád, hisz manapság már nagy szerencse kell ahhoz, hogy valaki jobblétre tudjon szenderülni, de ha nem is élnek már, akkor is legalább sírjuk megvan, amelyhez ellátogathatsz, ha a közelükbe kívánczol! De nekem? Nekem még egy kutyám sincsen, amely farkesóválva megnyaldosná a kezemet, mert érezné, hogy hozzám tartozik! Egy maroknyi földem, egy porszem sincsen, amelyre azt mondhatnám, hogy az enyém!

Hadarva mondta ezeket, földre szegezett, zavart tekintettel. Fájt neki minden szava, amely elhagyta a száját, de nem tehetett ellene. Undo-ritó, gyűlöletes belső erő kényszerítette, hogy így beszéljen. És amikor elhallgatott, mint a gyilkos, aki meggyőződnie akar arról, vajjon él-e még az áldozata, úgy nézett fel, ijedten, Daisyre.

Ez mozdulatlanul állt előtte. Mintha kővé dermedt volna. Talán még nagyobbnak, még megközelíthetlenebbnek tűnt neki, mint eddig. De amint nézte, nézte, egyszerre csak látja, hogy könny csillog a szeme sarkában. Összerezzen. Fel akart ugrani, de nem volt ereje. Ökölbesorította a kezét.

— Igazad van, — szólalt meg szomorúan, csalódottan Daisy. — Ha így érzed — akkor... Ha minden, amit én... amit mások...

Megakadt. Talán maga sem akarta befejezni a mondatot. De Iván csodálatosképen mégis megértette a gondolatát. És most, összeszedve minden erejét, felkapaszkodott. Úgy látszott egy pillanattig, hogy ráfogja vetni magát, hogy megölelje vagy hogy megfojtsa, de azután hirtelenül, tehetetlenül, ismét leestek a karjai. Lehajtott fővel, vadállati félelemmel a szemében, könyörögve tekintett fel Daisyre.

— Bocsáss meg, — hebegte — nem akartalak

megbántani. Éppen téged nem, Daisy. Éppen téged nem!...

— Mi vagyok én teneked? — felelte a nő alig hallhatóan. — A gyötrő szellemed. Gép. Bábu! ...

— Légy már irgalmas, az Istenért! — kiáltott fel hörögve Nikolájevics, de nyomban rá ismét egészen szelíden és megtörten, kezeit összekulcsolva, folytatta: — Csak tudnál olvasni a lelkemben! Csak meg tudnál érteni! Csak bírnád fel-fogni, hogy mi az, amire vágyódom! Pedig hiába. Kísérleti nyúl vagyok a szemedben, semmi egyéb!

És visszavánszorgott a székhez és rádőlt. Nagy sóhajjal lehorgasztotta a fejét.

De ekkor érezte, amint meleg, delejeserejű kéz érinti meg a haját, ugyanaz a gyönyörű fehér kéz, amelynek megérintésére ajkai állandóan szomjaztak. És hallotta, amint Daisy kedvesen szólt hozzá:

— Szegény nyulacska!... Érték és olvasok és tudok mindent. Türelem, Iván Nikolájevics! Megjön a nap, — úgy érzed talán, hogy nem siet eléggé és mégis feltartóztathatlanul közeledik — amikor meglesz, amit oly mohón megkívánsz!

Az orosz lassan, lassan felemelte a fejét. Értelmetlenül tekintett fel Daisyre.

— Mit mondasz? — kérdezte bátortalanul. — Mikor jön a nap?...

— Nem tudom. De nemsokára.

Nikolájevics a homlokához nyúlt és végigsimította. Mintha azért tenné, hogy jobban értsen.

— Kiről beszélsz, Daisy? — mondta egészen különösen.

— Rólad, Iván és arról a nőről, aki hivatta lesz, hogy mindent és mindenkit pótoljon, amit és akit elvesztettél: apát, anyát, feleséget, szeretőt, mit tudom én? Azt a maroknyi földet, amelyet

említettél, a kutyát, amely megnyaldosná a kezdet...

— Hogyan? — kiáltott fel tágranyilt szemekkel Nikolájevics, remény és félelem között, hogy nem értette meg jól Daisy szavát. — Igen... Hisz ez az, amit...

— Ügy-e ez az, Iván?

— Ez, Daisy... De kiről beszélsz voltaképen?

— Ismétlem, arról, akinek jönni kell s aki el is fog jönni, egészen biztosan!

Nicolájevics arca, amelyen az imént már egy reménysugár vonult végig, hirtelen újból elborult.

— Jönni! Jönni! — ismételte gépiesen, azután lemondóan hozzátette: — Igen. Még csak el fog jönni...

De hirtelenül felugrott.

— Miért? — kiáltotta. — Miért nem mondd azt, hogy itt van, hogy máris itt van! Itt! Te! Ó, te, te, te, Daisy, te!...

Remegve kitárta a karját, majd váratlanul a földre dobta magát és zokogva, vad szenvedéllyel átkarolta Daisy lábait.

A nő csodálkozva rázta a fejét a meglepetéstől és küzdve a meghatottsággal, felkelésre akarta biztatni a férfit.

— Iván! Mit csinálsz! — szólt halkan.

— Hagyj, hagyj! — hörögte Nikolájevics. — Ne jöjjön senki a világon! Csak te! Te, te, te!... De te nem jössz. Te megvetsz engem, Daisy...

És most elengedte a lábait és egészen magába omlott.

— Nem igaz, Iván! — kiáltotta erre Daisy hevesen. — Hallgass rám! Térj magadhoz!

Ezzel lehajolt és Nikolájevics karja alá nyúlva, játszi könnyedséggel felvonta magához, mint egy rakoncátlan gyermeket.

— Hát nem érted? — mondta olyan kedvességgel, mint amilyent az orosz még soha senkinél sem tapasztalt. — Élek-e egyáltalában még más számára, mint csak neked! Van-e egyetlenegy gondolatom, amely nem neked szól? Amióta hozzájárultam ahhoz, hogy visszaadással az életnek!

Ez több volt, mint amit Nikolájevics e pillanatban képes volt elbírní. Csak lassan, lassan ébredt annak a tudatára, amit hallott. Egész tés-tén remegett. Vonásai átszellemülten felderültek és különös fény csillogot fel a szemében.

— Hogyan? — mondta reszkető, lágy hangon. — Nem vetsz meg? Valóban nem volnék a szemedben léleknélküli tárgy csupán, élő régiség?...

Ismét tágranyilt, kételkedő szemekkel bámult Daisyre és leste a válaszát. De, amint Daisy csak rámosolygott, kedvesen, csendesen, egyszerre hátratántorgott, hogy rávesse magát és karjaiba zárja.

Azonban félúton, mintegy láthatatlan hatalom által feltartóztatva, megállt és mozdulatlanul, mereven, az ajtó irányába nézett.

Daisy is odapillantott.

Durgan állt ott.

Már régen, de egyikük sem vette észre.

Nicolájevics feljajdult és a kerevetre dobta magát.

— Tudtam!... — hörögte. — Az ott!...

Durgan előre jött. Egészen közel lépett Daisyhez.

— Remélem, Kenedy, — szólt egyszerűen — hogy ez a jelenet, melynek akaratlanul voltam tanuja, nem csak az orvos áldozatkészségének tudható be...

— Nem, tanár, — felelte Daisy, szintén a leg-

természetesebb hangon — amit láttál, az a szívemből jött.

Durgan felsóhajtott.

— Akkor persze... — szólt halkán, majd egy oldalpillantással Nikolájevicsre, mintegy magában hozzátette: — Bárcsak megvetnéd az alapját ezzel a boldogságának... A mi gyermekünk boldogságának! Hisz a mi gyermekünk, nemde, Daisy?

Daisy igent bólintott és lehorgasztotta a fejét. Nikolájevics pedig a sarokból értelmetlenül, bizalmatlanul pislogott rájuk.

IX.

A »Feltámadás 300 éves álomból« címen hirdett tudományos előadás napja érkezett és vele együtt megjött a ritka vendégek serege is, akik egész rajokban lepték el a chicagói szállókat. Egy része már napokkal előbb érkezett meg és abban a reményben, hogy Lake-Forest fölé kirándulva, sikerül nekik olyasmit is tapasztalni, ami a nagyközönségnek nem lehet része, legtöbben szorgalmasan keringtek Durgan magánklinikája felett, versenyezve a világsajtó riportereivel, akik még mindig állandó szolgálatot teljesítettek a levegőben. Persze akadtak olyanok is, akik — mint annak idején az ujságírók — leszálltak és megkísérelték a híres tanár dominionjába való bejutást, de ők sem értek el célt, mert Durgan elvből nem fogadott senkit sem az előadás előtt. Szerinte mindenkinek egyforma joga volt ahhoz, hogy azt, ami közölnivalója volt az emberiség számára, a lehetőséghez képest mindenki egy időben tudja meg. A tolakodók elől egyébként Walker is menekült Waukeganba, ahol kedves kis nyaralója volt.

A világ minden részéből sereglettek össze a kíváncsiak és — megbízható megállapítások szerint — százötvennégy népfaj volt képviselve az előadás napján Chicagóban. Ez a tény magában az amerikaiak szempontjából sem nélkülözött bizonyos érdekességet, mert hiszen azóta, hogy a hajdanában oly tömeges bevándorlás erélyes állami intézkedések folytán úgyszólván teljesen megszűnt, a — csekély kivételektől eltekintve — időközben egészen összeforrt és eggyé vált amerikaiak voltaképpen csak akkor láttak idegen fajbéli embereket, amikor maguk hagyták el a kontinenst. Erre pedig évtizedek óta csak a legritkább esetben volt kedvük vagy okuk. Mert ami annak idején Európába vonzotta különösen a vagyonos amerikaiakat: a kulturális fölény, az már réges-régen átköltözött a nagy tengeren az Unio hatalmas államaiba. Vagy helyesebben mondva: odamennékült a kultúra a második népvándorlás és az ennek nyomában járó pusztulás, a kétszázéves háború elmaradhatatlan következménye elől.

Ennek a borzalmaival, katasztrofális romlásával együttjáró, akkoriban már csak nehezen elképzelhető bomlási folyamatnak, igaz, Amerika, illetve az amerikai népek egyik kiválasztott fia vetett véget, amikor az »Anomen-hullámok« feltalálásával olyan fegyvert adott a Béke kezébe, amelytől való rettegetés örök időkre lehetetlenné tette a Háborút. De akkoriban az Ó-világban már oly kulturális értékek pusztultak el, hogy — éppúgy, mint a római birodalom összeomlása után — ismét legalább egy évezredre volt szükség, hogy a régi kultúra romjain újabb és olyan kultúra keletkezzék, amely képes arra, hogy az Új-világot csak félig-meddig utólrérje.

De Amerika, ha nem is bevallottan, de mégis

át volt hatva attól a tudattól, hogy az Ó-világon végigszántott fergeteg pusztításaiban neki is volt némi része. Nem azáltal, hogy a kétszázéves háborúba annak idején beavatkozott. Ő nem. Hanem, mert az első úgynevezett »békekötéseket«, amelyek nem voltak egyéb, a győztesek meggondolásküli akaratának a legyőzöttekre irgalmatlanul való ráoktrojálásánál, Amerika tartotta keresztvíz alá, ha formailag soha nem is csatlakozott hozzájuk. De ezek az álbékekötések voltaképpen csak újabb hadüzenetek voltak, amelyek a győztesek millióit állandóan fegyverben tartották, a legyőzötteket pedig olthatatlan gyűlölettel töltötték el, aminek más vége nem lehetett, minthogy ismét kiújuljon az élet-halálharc. S ennek a vérengzésnek már nem is a hadviselő felek vetettek véget, amint egyébként nem is teheték, hanem rajtuk kívül álló tényezőknek kellett jönniök, amelyek ellenállhatatlan nyomásának engedve, végre és örökre lerakták a fegyvert.

Ez a hallgatag beismerése a bűnrészességnek irányította Amerikát akkor, amikor milliárdokat érő áldozatokat hozott az Ó-világban foganatosítandó kulturális ujjaépítés céljaiért és ennek a kigondolásában és méreteiben el sem képzelhetően nagyszabású emberbaráti munkálkodásnak az eredménye mintegy száz év óta már meg is látzott nemcsak az öreg Európán, hanem az ősrégi szentélyei mélyében is alaposan feldult Ázsián, de még Afrikán is, ahol a Szaharának termékeny földrészé való tétele által mérhetetlen területek szabadultak fel az emberi faj megélhetésére és kulturális értékek keletkezésére.

Mindazonáltal a chicagói esemény kedvéért Amerikába jött külföldi vendégek túlnyomórészen úgy festettek az amerikaiak szemében, mint

amikor Nikolájevics idejében törökök, indusok, kínaiak, vagy abesszíniaiak fordultak meg a szentpétervári udvarnál. Mint azok, úgy ezek is elkövettek mindent, hogy öltözködés és szokások dolgában lehetőleg híven utánozzák a vendéglátókat, de ők sem tették ezt több szerencsével, mint amazok. Bizonyos dolgok, hiába, elkerülték a figyelmüket, illetve nem tulajdonítottak súlyt olyasminek, amit ők jelentéktelen részletnek minősítettek, amit azonban az amerikaiak első tekintetre észrevettek és nevetségesnek tartottak. Ehhez járult még nagymértékben a valóban szembeszökő faji különbség egyrészt az egyöntetű amerikai, másfelől a nagyobbrészt változatosságaiban is gazdag keverékből álló európai népek, vagy éppenséggel Ázsia és Afrika népei között. Az európaiak közül egyedül az angoloknak és skandinávoknak sikerült elhárítani maguktól a más fajokkal való összevegyülést, de azért még köztük és az amerikaiak között is mutatkozott már feltűnő eltérés az utóbbiak javára, mert csak ők vonták le, minden fentartás nélkül, az eugenetika összes következtetéseit, persze lényegesen más alapon, mint amilyeneken ez néhány száz évvel aze őtt elindult.

Az általános érdeklődés központjában határozottan Franciaország államfője, III. Manon nagymesternő állott, aki nagyobb kísérettel személyesen átrepült az óceánon, ami akkoriban, igaz, már nem is járt sokkal nagyobb fáradsággal, mint amikor az ember Nikolájevics idejében például Londonból Párizsba rándult, hogy résztvegyen egy érdekesebb opera bemutató előadásán. És talán éppen ezért történt meg aránylag ritkán, hogy európaiak ellátogattak Amerikába. Hisz oly közel volt!...

III. Manon a maga nemében az elképzelhető

leggyönyörűbb példánya volt az új-francia népfajnak, amely a kétszázéves háború után a régi Franciaország hozzávetőleges határai között otthonra és hazára talált. A nyelv nagyjában a régi francia volt, de átszőve és el is rontva tömérdek idegen származású szó által.

Az örökös háborúzás alatt Franciaországban állandóan és mindig nagyobb számban fegyver alatt tartott sötét- és sárgabőrűek a végén olyanmire megkedvelték második hazájukat, hogy többé nem voltak hajlandók visszamenni. A veszedelmet későn bár, de mégis felismerve, a francia kormány más csapatokkal váltotta fel a régieket, azonban ezekkel sem járt jobban, míg végre a színes tömeg, kellőképpen kioktatva a sárga bolsevizmus ügynökei által, de azért is, mert most már éppoly jól értettek a hadviselés mesterségéhez, mint maguk a franciák, birtokukba kerítették a flottát és asszonyostól, gyerékestől ellepték Franciaországot. Ott az élet sokkal inkább kedvükre volt, mint odahaza és letörve a falusi lakosság ellentállását, — hisz csak az tanusított ilyet — letelepedtek. Az évtizedeken át tartó bandaharcoknak is csak a háború lehetetlenné való tétele vetett véget. Ekkor a vidéken is kezdetét vette a fajok békés összeolvadása, amely az új nemzedéket teremtette, de a városokban, főleg Párizsban, a egyes házasságokból és még inkább a törvényenkívüli viszonyból születettek száma már akkoriban is igen tekintélyes volt.

Ez a folyamat voltaképpen már akkor kezdődött, amikor a néger zene révén maguk a fekete zenészek, később már férfiakból és nőkből álló fekete szín- és táncársulatok egyenesen kiszorították a francia művészeket. A hangadó társaság férfiai térdreborultak a néger primadonnák előtt

és aki adott a jóhírnevére közülük, annak legalább *egy* kis fekete balletpatkánnyal volt viszonya. És ugyanez a láz elfogta a francia nőket is, olyannyira, hogy nem tartozott a ritkaságok közé, hogy a férfiak, csakhogy választottjuk szívébe férközhessenek, befestették magukat feketére, ami egész új és eléggé jövedelmező iparágnak adott életet.

A lábrakapott hóbortnak még az okos, higgadt emberek sem bírtak véget vetni, a veszedelmes divat megmételtyezte a városok szélesebb néprétegeit is és a vegyes házasságok, illetve viszonyok meggátlására kiadott rendeletek és törvények azzal az eredménnyel jártak, hogy az addig ijesztő mértékben elharapódzott gyermektelenség elve éppen az ellenkezőjébe csapott át. Halomszámra születtek a színes gyermekek, úgyhogy már két és fél évtized múlva a partraszálló sötét- és sárgabőrű honfoglalók a városi lakosság nagyrésztében rokonvérű és lelkes pártfogóra találtak.

Dacára ennek az átvedlési folyamatnak, a párizsi nő még mindig abban a hiszemben élt, hogy a divatot ő diktálja a világnak, holott a világ akkoriban már kizárólag Amerika után igazodott. Így történt azután, hogy III. Manon és kísérei nemcsak érdekes bőrszínükkel, hanem a magukra rakott különféle lim-lommal — ami az amerikaiak szemében hóbortosnak látszott — keltettek feltűnést. És e tekintetben a nagymesternő környezetében látható férfiak sem maradtak el a másik nem mögött, mert az említett cifraságok dolgában ők még talán túlszárnyalták a nőket: drágakövekkel kirakott kar- és lábpercece mind-egyiknek volt, egyiknek-másiknak fülbevalója is és a strucctollaknak — bizonyára afrikai behatás folytán — ruha- és fejdísz gyanánt mind a két nemnél előkelő szerep jutott.

Ellentétben az új-franciákkal, az angolokat feltűnő maradiság jellemezte. Még a legfiatalabbak is legalább száz év előtti divathoz tartották magukat. Nők és férfiak egyaránt a régi skót nemzeti viseletre emlékeztető kurta szoknyát, a térdet szabadonhagyó tarka és vastag harisnyát, nehéz bőrcipőt, nemkülönben cilinderszerű kalapot viseltek különböző színekben. Este lényegesen megváltozott a kép: a nők az amerikai viselettel rokon, de mindig néhány árnyalattal fentartóbb toalettet öltöttek és parókát hordtak, míg a férfiak egyformán fecskefarknélküli, derékig érő fekete frakkfélét és egybeszabott, fényes trikóanyagból készült ugyancsak fekete harisnyanadrágot viseltek, félcipővel.

Az angoloknak ez a külsejükben is megnyilvánuló konzervativizmusa — a sajátos éghajlati viszonyaikon kívül — abban is találja magyarázatát, hogy a második népvándorlás hullámai nem csaptak át a Manche-csatornán. A létüket veszélyeztető áradatot egyébként nemcsak a tenger állította meg, hanem az az elszánt, higgadt védekezés is, amellyel mindenféle mérges gázoknak irgalmatlan alkalmazásával, a nyugat felé törő tömegeket még jóval a tengerpart elérése előtt állították meg útjukban, ami persze nemcsak a népvándorlók, hanem az illető szárazföldi országrészek lakossága millióinak is az életébe került. Ezzel a »splendid isolation« elve, a gyarmatait rég elvesztett Angliában ismét feléledt és mint jól bevált politikát, azt nem is váltotta fel többé semmiféle más irányzat.

A háromszázesztendő álmaiból feltámadt emberről tartott előadás, a tárgy érdekességétől eltekintve, más oknál fogva is világszenzáció volt. Több mint száz év óta történt ez alkalommal elő-

ször, hogy ennyi különböző nép és nemzet képviselői jöttek össze, mintegy kongresszuson, mely intézmény az örök béke beállta óta teljesen elvesztette aktualitását. Nem volt többé rá szükség.

Ez első pillanatra paradoxonnak látszik. Hiszen ellenkezőleg azt lehetett várni, hogy a hatalomféltes természetes kimulásával egyidejűleg az emberiség még fokozottabb mértékben, még gyakrabban fog leülni a zöld asztalhoz, mint eddig, hogy közös nagy célok érdekében és azok megvalósítására különféle akciókat kezdeményezzen és az emberjogok, az egyén feltétlen szabadságának általános elismerése után, közös elveket állapítson meg, hogy a gyönyörű eszméket egyöntetű elvek szerint, kölcsönös támogatással, diadalra juttassa. Mennyi kongresszus, mennyi konferencia, amely mind az emberi jólét emelése érdekében gyűlt össze a múltban, volt kénytelen eredménytelenül feloszlani, csak azért, mert a háború, az imperializmus, a hatalomféltes fenyegető rémként állt a tanácskozók háta mögött! És most, hogy ezeket a rémeket mosolyogva a mesék birodalmába lehetett utasítani, most, hogy mi sem befolyásolhatta többé a népek kiküldöttjeit, — most meg sem kísérelték a megegyezést?

A felelet nagyon egyszerű: a háborúnak egyszersmindenkorra való elhantolása és az addig csak papiroson hirdetett egyéni szabadságnak most már maguktól való érvényesülése egyszerűen fölöslegessé tette, hogy azok a tényezők, akik a múltban — talán öntudatlanul, de mégis — maguk állták útját az emberiség szabad fejlődésének, a jövőben is összeüljenek. Már nem akadályozhatták meg a nekik kellemetlen megállapodásokat azon a címen, hogy míg ők azok létrejöttén önzetlenül fáradoznak, mások teszik azt

lehetetlenné. Nyitva állt az út a haladás számára és a mindenfelé felszabadult emberi erők ösztön-szerűleg abban az irányban keresték az érvényesülést, amely irányban haladt maga a Béke örök gondnoka: Amerika.

De még más is volt, ami fölöslegessé tette az egykoron oly gyakori nemzetközi értekezleteket, mint egyáltalában az embereknek oly nyugtalan és idegölő össze-vissza való utazgatásait: a távtükör feltalálása és annak szerencsés összetétele a radiofonnal. Azokat az ügyeket, amelyeknek nemzetközi rendezése valóban közszükséglet volt, Washingtonban, Párizsban, Budapesten, Tokióban és Melbourneban pompásan intézték el egy délelőtt, egyszerű megbeszéléssel az erre hivatott tényezők, anélkül, hogy még csak fel is keltek volna az íróasztaluk mellől. Mindegyikük nemcsak hallotta, hanem egyúttal látta is az összes tárgyaló feleket.

De a technika ezen vívmányai fölöslegessé tették az úgynevezett világkiállításokat is, a kiállítandó anyagnak sokezer mérföldnyire való szállítási költségeivel együtt. Az érdeklődők bármikor élőképben tekinthették meg a bárhol levő árukat és ujdonságokat részben otthon, részben pedig a minden nagyvárosban létező »Show-Hall«-okban és ugyanakkor megkaphatták radiofonon a kívánt felvilágosításokat azoktól, akiket az élőképen láttak. És mivel a kézírásnak, minden egyéniségével és sajátosságával együtt, másodpernyi idő alatt korlátlan távolságokra való hű továbbítása is lehetséges volt, a kereskedelmi és egyéb természetű megállapodások sem tették többé szükségessé a szerződő felek személyes találkozását.

Igy történt aztán, hogy ugyanakkor, amikor

a gravitáció tetszés szerinti csökkentésén és a bomlási elméletén alapuló légi közlekedés elérte az elképzelhető legnagyobb tökélyt, az emberek mégis kevesebbet utaztak, mint évszázadokkal azelőtt, mert a gazdasági érdekek ezt csak ritkán tették szükségessé, más okoknál fogva nagyobb utakat tenni viszont az embereknek már azért sem volt kedvük, mert mindenki tudta, hogy életenergiája minden fölösleges felhasználásával arányban a földi léte is megrövidül. Még a kéjutazások is nagyjából csak rövidebb távolságokra szorítkoztak.

Durgan és Walker együttes előadása most egyszerre mintha rést ütött volna ezeken az általános tüneteken. A háromszázharmincéves embernek az elfelejtett múlt homályából való hirtelen felbukkanása oly egyedülálló esemény volt a maga nemében, hogy mindenki nemcsak látni és hallani akarta, hanem beszélni is kívánt vele. És mintha egyszerre a csodálatos találmányok, a távtükör és a radiofon, pillanatra elvesztették volna tekintélyüket, hitelüket az emberek előtt: a feltámadt orrosszal való személyes érintkezés utáni vágyat sem élőkép, sem a legtökéletesebben továbbított hang nem elégítette ki többé.

Ilyen soha nem létezett érdeklődés mellett előrelátható volt, hogy sokkal többen fognak Chicagóban összecsdülni, mint ahányan az előadásra szóló belépőjegyhez jutottak és az összes világrészekből olyan jelentések érkeztek az Unió kormányához, amelyekből népvándorlásra emlékeztető tömeginvázióra kellett következtetni. Hogy ez el ne fajuljon, a kormány az előadás napjától számított egy hétre működésen kívül helyezte az összes tengerentúli degravitacionális vonalakat, természetesen netáni szerencsétlenségek

elkerülése végett jóval előre figyelmeztetve erre az intézkedésre valamennyi államot. Ennek dacára voltak olyanok is, akik könnyelműen útnak indultak és többszáz esetben akadt dolguk az abban az időben már majdnem kizárólag csak teherszállításokra használt hajóknak, hogy kimentessék a hullámokból a tengerbe zuhant egyéneket.

Egész Chicago ünnepi mámorban úszott és míg évszázadok óta nem látott embertömegek hömpölyögtek végig az utcákon, addig az egyetemnek a csak a XXI. század végén épült és az utóbbi időben mindritkábban használt Rockefeller-halljában összegyűltek a hétezer belépőjegy boldog tulajdonosai.

Tizenegy órára zsúfolásig megtelt a hall és amikor a közönség izgatott kíváncsisága elérte a tetőpontját, a kristálykupolán átszűrődő koncentrált napfény egyszerre olyannyira megerősödött, hogy a világosság benn a teremben felülmúlta a szabad ég alattit. És most sajtáságos, orgonaszóra emlékeztető három kürtjel tudatta az előadás kezdetét. A nagy zsongás hirtelen elnémult és hétezer szempár figyelt a színpadszerű emelvényre, várva Durgan és Walker tanárok megjelenését.

De nem ez következett be, hanem a hall most fokozatosan teljesen elsötétült. A kristálykupolán át ugyan látszott az ég, de a külső világosságnak mintha egyáltalában nem volna ereje, pedig az idő derűs volt és sütött a nap. Az emelvény háttéréből, valami csodás, halványszínű homályból, előtűntek egy rombadőlt város körvonalai, amelyek pillanatról-pillanatra több életet öltöttek, míg végül úgy látszott, hogy a város a valóságban ott van a közönség előtt. Most a tünemény felett fényes írás tudatta, hogy ezek egy régen

letünt metropolis, Moszkva város romjai, amelyek alatt Walker tanár egy véletlen folytán megtalálta a megfagyasztott embert.

A város ismét elhomályosodott — mintha a háttér felé tolódott volna — és ekkor, úgyszólván a semmiből, hatalmas emberi alak lépett az előtérbe. Walker volt. Kétszerakkorának látszott, mint amilyenek általában az emberek és amikor megszólalt ez az óriás, a hangja is, anélkül, hogy a legkisebb mértékben is látszott volna rajta megerőltetés, a leghátsó sorokban is oly tisztán hallatszott, mintha csak néhány méternyi távolságból beszélne.

— Testvéreim! — szólt Walker a hétezer főnyi hallgatóság síri csendjének közepette. — Az emberi kor határai az eugenetika és az élettudomány segítségével mindjobban kitolódnak. Kétségtelenül eljövend az idő, amikor csak az fog megválni az élettől, aki akar. Azért mégis azt hiszem, hogy ezt az időt mi már nem fogjuk megélni és csak valamelyik jövőendő nemzedékre bízhatjuk, hogy learassa törekvéseink gyümölcsét. Az örök életre egyébként is még csak nevelődnünk kell. De ma már semmi sem állja útját annak, hogy bárki közülünk hosszú pihenésre ne térjen, ha meg akarja ismerni a világot, akár tízezer esztendő múlva is. Erre a megfagyasztott embernek háromszázéves álomból való ébresztése a megdönthetetlen bizonyíték. Ami Isten jóvoltából egyszer sikerült, máskor is sikerülni fog. Az évek száma nem határoz. Az örökkévalóságot nem mérik esztendőkkal...

Halk moraj futott végig a hallgatóságon, de amikor ismét lecsillapult, Walker folytatta:

— Megismertetjük veletek a multból közbenk szakadt embertársunk előkerülésének törté-

netét. Amit mi — én, Durgan és Kenedy — látunk, hallottunk vagy mondottunk, azt ti is fogjátok látni és hallani. De csak azt, ami lényeges. Végül pedig meg fogtok ismerkedni a tudomány regényének hőisével, Nikolájevics Ivánnal is. Adjátok neki egész szereteteket!... Addig is, rövid időre, visszatérek a multba. Ti pedig, testvéreim, kövessetek!

Ismét nagy mozgás támadt a hallgatóság körében és lavinaszerűen fokozódva, félelmetes lármává vált. De amikor Walker emberfeletti nagyságú alakja a háttér felé ment és ott a közönség szemeláttára eltűnt, helyébe pedig ismét Moszkva romjai léptek előtérbe, a zaj is lecsendesült.

És ezzel vette csak igazán kezdetét az előadás és mesterien csoportosítva vonultak el a legnagyobb változatosságban az események, attól a pillanattól kezdve, hogy Walker az elhagyatott kolostor pincéjéből abba a jégveremfélebe jutott, ahol megtalálta a három jégtartályt, amelyek közül az egyik Nikolájevics Iván elalélt testét tartalmazta. Lázás izgalommal követték a nézőtérén az egyes jeleneteket, a tanárnak a mongolokkal való tárgyalásait, amelyek értelmét, a szükséghez képest, fényes írás tolmácsolta amerikai nyelven, Durgan és Kenedy érkezését a helyszínre, eszmecseréjüket a csodálatos lelet felett, a magukkal hozott összerakható kunyhóban, a jégtartálynak hazaszállítását, a klinikán történt nagyszabású előkészületeket és végül magát a nagyszerű felélesztést. Közben-közben az előtérbe lépett Walker, vagy Durgan, minden alkalommal életnagyságfeletti méretekből, hatványozott hanghatással és összefoglalóan, könnyen megérthetően, színesen adták elő az anyag

tudományos részét, de mindig olyképpen, hogy az előadásuk az eseményekből folyt és megfordítva.

A közönségnek egy nagy része egész végig nem volt tisztában azzal, hogy abból, amit látott és hallott, voltaképpen mi volt a valóság és mi az optikai, illetve akusztikai reprodukció! A legcsodálatosabb volt etekintetben a két tanárnak emberfeletti nagyságban, gigászi hangpotenciával való szereplése, amely úgy hatott az emberekre, mint hangversenyben a dallamot vivő hangszernek a zenekarból való kiemelkedése. A beavatottak persze tudták, hogy az egész előadás titka nem volt egyéb a technikának a valósággal való ügyes kombinációjánál. Walker és Durgan jelen volt ugyan, de nem közvetlenül az emelvényen, hanem külön teremben, ahonnan az egész előadást irányították s ahonnan tükrök segítségével az alakjukat megnagyobbítva arra a láthatatlan és ennél fogva átlátszó anyagra vetítették, amelyen lejátszódtak az annak idején az egyes helyszíneken megörökített események, míg az akusztikai hatást egyszerűen hangerősítő készülékekkel érték el.

Abban a pillanatban, amikor a megfagyasztott ember felemelte a fejét és Kenedyhez intézte az első kérdést, hirtelenül kipattant az oly régen visszafojtott tetszés és csodálat a hallgatóság sorából. Az emberek felugráltak a helyükről, összevisszakiabáltak, tapsoltak, megéljenezték Durgant, Kenedyt és mindenekelőtt Nikolájevics Ivánt.

De az előadás a végéhez közeledett. Egy kép mutatta még az orosz herceget, amint karszékén ülve a Durgan-ház egyik szalónjában Kenedyvel társalog és örömteljes moraj kísérte élő szavát, az utolsó kép pedig azt a pillanatot rögzítette meg, amikor Nikolájevics botra és az orvosnő karjára támaszkodva, első sétaútvárára indul...

És ismét az előtérbe lépett Durgan hatalmas alakja és megújult a lelkes taps és éljenzés...

— Íme, visszaadtuk az életnek, akit időelőtti erőszakos halálra ítélték embertársai!... — mondta, miután lecsendesült az ünneplés. — Nehezemre esik megtisztelni őket ezen elnevezéssel, de mivel azok voltak, a tényt nem változtathatom meg. Isten végtelen kegyét látom abban, hogy merész vállalkozásunk sikerült, de egyúttal felülről jövő biztatást is, hogy ne álljunk meg s hogy nyugodtan, emelt fővel haladjunk tovább a tudomány útján, amely nem áll ellentétben vallási érzelmeinkkel. Azért adódott meg az embernek az ész, hogy éljen vele, nem pedig azért, hogy elzárkózzék a mennyei ajándék élvezete elől. Isten gondolata már az ősemberben is élt, de az ember istent mindig csak olyannak látta, mint amilyennek elképzelni tudta. Az ősember még félelmetesnek, csunyának, rossznak, elődjeink szigorúnak, kérlelhetetlennek, igazságtalannak látták, annak dacára, hogy félelemből jónak, megbocsátónak, igazságosnak mondták. Mi már a valóságban hiszünk a jóságában, gyönyörűségében, az örökéletű ember pedig meg is fogja őt ismerni!

— Nikolájevics Ivánnal együtt mi is, akik újból életrekeltettük, a multról tartott előadásunkból visszatértünk a jelenbe. Mint mi, a tudomány hű szolgálói, úgy a felélesztett testvérünk is most már közöttünk jár, közöttünk él. Pedig nem volt könnyű számunkra néhány hét alatt áthaladni azon az időn, amelyhez a többi emberiségnek háromszáz esztendőre volt szüksége.

— És most már meg fog jelenni itt, közöttünk. Elhíhetitek nekem, szívesen fogna kezét mindnyájatokkal, örömmel ölelné keblére valamenyieteket! De ne kívánjátok tőle. Még most is fáradt.

Vonuljatok el mellette! Ha egyik-másik közületek nem tudná megállni, hogy ne szóljon hozzá, ő bizonyára készséggel fog nektek felelni is. De ne legyetek önzők, testvéreim és bizonyítsátok be önmegtagadástokkal, hogy amit Nikolájevics tőlünk hallott, igaz és hogy a jelen legnagyobb vívmánya a felebaráti szeretet!... Ezt ígérjétek meg!

— Megígérjük!... — hangzott hétezer embertől egyszerre százötvennégy nyelven. Durgan pedig megfordult és néhány lépést tett a háttér felé. Alakja ugyanakkor észrevétlenül visszanyerte természetes nagyságát, úgyhogy első pillanatban úgy látszott, mintha sokkal távolabbra tűnne el.

— Nikolájevics Iván! — kiáltotta stentori hangon, de egyszersmind melegen és kedvesen. — Jöjj és fogadd a világ hódolatát!

A félhomály széteszlott és fokozatosan tódult be a vakító fény a hall kristálykupoláján. És ekkor a háttérből, mintegy az ürből kilépve, megjelent Nikolájevics délceg alakja, mellette ragyogó szépségben, mennyei tüneményre emlékeztetve, Daisy. Lassú léptekkel, öntudatosan, felségesen, mint hajdanában a cár, az összes oroszok uralkodója, jött előre, hogy átvegye a világ hódolatát.

E pillanatban nem értelmezte másképpen ezt a szót, mint ahogy Durgan használta. De bizonyos igaz, hogy felvillant az agyában egy gondolat, amely nem járt messze a másik értelmezéstől:

— A világ ura! Miért ne lehetnék az?...

A valóság azonban legott elnyomta benne ezt az ábrándot. A közönség izgatottan, türelmetlenül, hangosan tódult az emelvényhez, ahol keskeny lépcsőn, amelyen csak egy ember fért el, megindult a hosszú menet és feltartóztatlanul köze-

ledett feléje. Önkéntelenül Daisybe karolt és bizonyos megnyugvást érzett, amikor megpillantotta maga mellett Durgant is. És amint a szinte vég nélküli sor elvonult mellette, hirtelenül valami mutatványos bódé előtt állva képzelte magát, érezte egzotikus voltát és elfutotta a szégyenpir.

— Mi az, Iván? — kérdezte aggódva Daisy, akinek ez a változás nem kerülte el a figyelmét.

— Az az érzésem, hogy máris kitömtek... — felelte Nikolájevics halkán, összeharapva fogait. De Daisy feltűnés nélkül megszorította a karját.

— Veled érzek, légy nyugodt, — mondta kedvesen. — De ezzel tartoztál a világnak...

Szünet nélkül haladtak el előtte az emberek, hol nagy csodálkozó szemeket meresztve rá, hol barátságos mosollyal üdvözölve őt. Egyik-másik nem bírta megállni és vagy megérintette a ruháját, vagy odanyujtotta a kezét. Szinte tűrhetetlennek tűnt neki ez a kálvária, de Daisy szellemi hatalmában tartotta s így engedelmesen viszonozta a kézszorításokat.

Egyszerre egy feltűnően szép sötétbőrű nővel állott szemben, akinek a nagyobbbrészt meztelen testét kizárólag gyönyörű halványszínű strucc-toll takarta; a nyakán, karján, lábán mesebeli briliánsok szikráztak. III. Manon, Új-Franciaország nagymesternője volt. Kilétét megsúgta az Unió kormányának egyik magasrangú tisztviselője, de de még mielőtt Nikolájevicsnek ideje lett volna jobban szemügyre venni ezt az »első egyenrangú lényt«, akivel feltámadása óta találkozott, Manon kecses léptekkel hozzásietett és formás barna karjaival átfonta a nyakát, megcsókolta mindkét orcáját, azután megfogta a kezét és ragyogó szemekkel nézett rá.

— Be örülök, hogy megismerkedhettem veled!

— kiáltotta francia nyelven, kedves, kissé fátyolozott hangon, de Nikolájevicsnek igen szokatlan-nak tűnő kiejtéssel. — Hetek óta veled álmodtam és most végre láthatlak! Jaj, be kedves vagy és szép! Okvetlenül akarok még veled találkozni! Okvetlenül, érted?

Még egy megigézõ szempillantást vetett rá és engedve a hosszú sorban újonnan érkezõk nyomásának, kíséretével tovavonult. Nikolájevics, némán a meglepetéstõl, gépiesen fordította utána a fejét.

Azután lopva Daisyre nézett, vajjon mit szól ehhez a jelenethez? Ó, aki nem is olyan régen még azt sem akarta megengedni neki, hogy a kezét megcsókolja. De Daisy csak kedvesen mosolygott rá, mintha az, ami történt, a legtermészetesebb dolog volna a világon. Hát már a féltékenység is a múlté volt?...

Ezalatt folytonosan elhaladtak elõtte az emberek; nagyok, kicsinyek, fehérek, sárgák, bronzsínűek. És megint itt-ott egy kézszorítás, egy-egy odavetett szó valami ismeretlen nyelven, vagy törött angolsággal.

Nikolájevics fásultan, egykedvűen viselte a sorsát.

— Meddig fog ez tartani? — Ez volt az egyetlen gondolata. De az emelvényrõl még látni sem lehetett a menet végét...

Ismét megszólította valaki. Hatalmas ember volt, másfél fejjel nagyobb, mint õ. Amerikai nyelven szólt hozzá és kezét nyújtotta. Nagyobb csoport állta körül bizonyos tisztos távolságban.

— Az Unió elnöke — súgta a fülébe Daisy, mialatt az államfõ már Durganhoz fordult és õvele váltott néhány szót.

— Kísérleti nyúl — gondolta magában Niko-

lájevics visszafojtott bosszúsággal. — Pedig nem okvetlenül kellene annak lennem. Ha csak egyetlen szót szólnék, ha tudnám vele éreztetni fölényemet, bezzeg másként nézne rám!...

De nem mondta ki azt az egyetlen szót. Mintha a torkát fojtogatnák. Egyébként sem jutott eszébe semmi sem, amit mondani helyén lett volna.

Még egy kézszorítás és az Unió elnöke is továntúnt a sokaságban.

És ismét ember ember hátán, csupa ismeretlen arc, báméskodó tekintet, itt-ott egy kézszorítás...

De semmi sem tart örökké. Még hétezer lélek felvonulása sem. Már az utolsók léptek az emelvényre és utánuk már nem jött senki. Csak két teremszolga.

Nikolájevics fellélekzett. És számolta a még hátralevőket.

Most még csak kilenc volt, most öt, köztük két nő, most három és végül csak egy.

Már úgy látszott, hogy ez is mgelégzik egy báméskodó tekintettel, legfeljebb egy kézszorítással. De nem. Néhány lépésnyire megállt és engedte az előtte lépkedőket továbbmenni.

Hosszasan nézett Nikolajevicsre.

— Kicsoda ez az ember? — kérdezte ez Daisytől.

— Nem tudom.

Az idegen külsején nem volt semmi feltűnő. Úgy öltözködött, mint mindenki Amerikában. De a fejforma, a kissé kiálló pofacsontok, az arcszíne, a haja, amely a rendestől eltérően nem fürtös, hanem síma és világosszőke volt, mindez magán viselte valamely más népfaj bélyegét.

Nikolájevicset valami különös érzés fogta el.

Zavar volt-e csupán, vagy valami homályos emlék? Maga sem tudta.

Az idegen feléje jött.

— Valóban te volnál romanov-hollstein-gortorpi Nikolájevics Iván nagyherceg? — kérdezte oroszul.

Nicolájevics vonásai hirtelen kiderültek, a szeme felragyogott és oly élénken, boldogan, mint amilyennek még senki sem látta azóta, hogy ismét az élők között volt, felkiáltott:

— Az vagyok! És te ki vagy? Vagy nem! Ne is mondd meg! Orosz vagy! És ez mindennél több!

Tárt karokkal eléje sietett és a következő pillanatban a két férfi megölelte, megcsókolta egymást.

Durgan és Kenedy meghatottan nézték a jelentet.

— A vér hangja — jegyezte meg az orvosnő elgondolkozva.

— Kár, hogy nem nő! — hagyta rá, egészen halkán, magában a tanár. De Kenedy mégis meghallotta és fájdalmas vonás vonult el az arcán. Nem szólt semmit.

— Barátom! Testvérem! — lelkesedett ezalatt Nicolájevics. — Úgy érzem, mintha már régtől fogva ismernélek, szeretnélek! Pedig ki van zárva, ugyebár...

— Lehetetlenség, az bizonyos — felelte a másik melegséggel. — Azért nem csupán az fűz bennünket egymáshoz, hogy közös hazánk volt. Létezik még ennél is szorosabb kötelék! Ismered ezt a gyűrűt, Iván Nicolájevics?

Ezzel magasra emelte jobbját, amelynek mutatóujján tojásdad alakú kékesfényű briliáns csillogott.

Nicolájevics hátratántorgott.

— Szent Isten! — kiáltotta remegve. — Az Algenib! Tudod-e, hogy ez az atyámé volt?

— Tudom — felelte a másik, nem minden fölény nélkül.

— Hogyan került ez a gyűrű tehozzád? Ki vagy?

— Dimitrij Feodorovics, Andrej bátyád egyes leszármazottja és — ne szégyeld a rokonságot — pillanatnyilag gyepmester vagyok Sycomoreban...

X.

Nikolájevics Iván, akit eddig féltve őriztek minden lelki megrázkódtatástól és egyáltalában minden alkalmatlankodástól, most egy csapásra ismét benne volt a lüktető életben, annak majdnem központjában. A nevezetes előadás óta ezt ő maga is tudta. A sok ismeretlen emberrel való találkozás, a kíváncsiak tömegének hosszú sorban történt elvonulása, észrevehetően fárasztották és az a gondolat sem érintette kellemesen, hogy a társadalmi állás, amelyet valamikor betöltött, alig engedett láttatni benne mást, mint kísérleti médiumot. De amikor már túlesett ezen a procedúrán, kezdett nyugodtan gondolkozni és akkor megállapította, hogy voltaképpen nem is esett rajta különösebb sérelem. Hisz elvégre csak természetes volt, hogy ennyire érdeklődtek iránta és ki tudja, nem volt-e mégis éppen az ő Isten kegyelméből való születése az, ami vonzotta őket, talán még jobban, mint a háromszáz esztendő álomból való felébredése? Ha pedig ebben volt az érdeklődés főoka, akkor nem rejlett-e ebben megbecsülhetetlen kincs az ő számára, amelyet ki is tud használni a jövő érdekében?

Ebben a felfogásban támogatta a visszaemlékezés arra a közvetlen és szívélyes modorra, amely III. Manon nagymesternő részéről találkozásuk alkalmával mutatkozott. Ez, szerinte, eléggé bizonyította, hogy a folyton hangoztatott egyenjogúsága az embereknek utópia és hogy a hatalmon levők mégis csak különbséget tesznek ember és ember között. Az a körülmény viszont, hogy Új-Franciaország államfejében uralkodót látott, annyira befolyásolta, hogy, pillanatra legalább, a kreolszínű, exotikus Manon mellett elhomályosodott előtte még Daisy is, testi és szellemi fölényével együtt. Hiába, az a másik, úgy mint ő, mégis csak Isten kegyelméből való volt!...

Amikor így gondolkozott, Nikolájevics Iván persze nem tudta, hogy a nagymesteri méltóság Új-Franciaországban választás útján került betöltésre, tehát a feudális rendszerhez semmi köze se volt, de azt sem tudta még, hogy nemsokára elaltatása után, Franciaországban igen erősen kommunistaízü szocializmus ütötte fel a fejét, amely az idők folyamán, igaz, lényegesen enyhébb alakú politikává vedlett át, de azért mégis oly társadalmi rendnek egyengette az útját, amely csak természetesnek találta, hogy egy mulatóhely kedvelt szépsége, Manon Granier, is résztvegyen, mint elnökjelölt, a választási küzdelemben, sőt, ami több, hogy meg is válasszák és hogy I. Manon néven elfoglalja az országban divatját mult és talán ellenszenvessé is vált elnöki székkal egyébként azonos nagymesteri állást.

Ez a rendkívül okos nő, aki már azelőtt is kiválóan értett a férfiakkal való bánásmódhoz, új pozíciójában is oly emberekkel vette körül magát, akik az ország hajóját sok sikerrel tudták kormányozni, úgyhogy — mint az ókorban Cézár — a

Manon név is fogalommá vált, amelynek erős szuggesztív hatása volt a nép széles rétegeire. Ez a magyarázata annak is, hogy I. Manont követte II. Manon és, néhány jelentéktelen férfivel tett kísérletezés után, III. Manon, Új-Franciaország jelenlegi államfeje, akinek multjában volt némi hasonlatosság híres elődjével, I. Manonnal, mert ő is egyenesen igézőleg hatott a férfiakra, azzal a különbséggel azonban, hogy nem mulatóhelyről került ki, hanem egyik első párizsi szalón ünnepelt manequinje volt. S ezért igen valószínű, hogy közelebbről ismerve ezeket a körülményeket, éppen Nikolájevics Ivánnak nem jutott volna eszébe, hogy III. Manonban Isten kegyelméből való uralkodót lássson.

Még valami járult hozzá igen lényegesen önbizalma, önérzete megerősödéséhez: rokonával, Feodorovics Dimitrijjel való találkozása. Az ereikben keringő azonos vér és hogy oroszul hozta őt össze a sors, valakivel, aki az ő nyelvén beszél, az ő szívével érez — felvillanyozta, felvidította, megváltoztatta eddig még nem tapasztalt mértékben. Igaz, beszélt Daisy is oroszul, — hisz megtanulta ezt a nyelvet, hogy felébredése után legyen, aki megértse a szavát — de mindritkábban beszéltek ezen a nyelven és azután mindig valami mesterkélty, erőltetett volt benne, ha oroszul társalogtak. És most itt volt valaki, akivel szíve szerint közölhette gondolatai, érzelmeit!

Dimitrijtől megtudta, hogy ő nem volt az egyetlen orosz Amerikában, ellenkezőleg. Egész községek léteztek, melyeknek lakossága, ha kifelé mindenben: nyelvben és szokásokban, alkalmazkodtak is az uralkodó fajhoz, befelé mégis orosz maradt és szívósan ragaszkodott fájához, ősi tradícióihoz. Ruskiville, Petrotown, Pavlocreek, Kras-

nohurst, Katherinesfield és megannyi kisebb-nagyobb helység tiszta orosz volt és a ritkaságok közé tartozott, ha orosz legény a szomszédból hozott asszonyt a házhoz, vagy megfordítva, lány nem oroszhoz ment férjhez.

Durgan engedelmeivel Nikalájevics legott meg is hívta rokonát Lake-Forstba, ahol a Durgan-dominion vendégházába szállt. A tanár nagy előzékenységgel kezelte ezt a kérdést, bár az első pilanattól kezdve az volt a nézete, hogy az oly csodálatos módon az életnek visszaadott férfi lelki-világának további fejlődésére Feodorovics Dimitrij társasága nem lesz kedvező befolyással. De Durgan abban reménykedett, hogyha elmúlik az újdonság varázsa, Daisy ismét könnyű szerrel magához ragadja az irányítást.

Még aznap beható eszmecserét folytatott erről az orvosnővel, de egyúttal abban is állapodott meg vele, hogy most már nem halaszthatják el Nikolájévics felvilágosítását arról, hogy mennyire lehetetlenné vált a háború immár; éppen az ő szempontjából fűződtek nagy érdekek ahhoz, hogy ne idegenektől tudja meg ezt, hanem azoktól, akik rendszeresen foglalkoztak átidomításával.

A véletlen úgy irányította, hogy ez a kérdés idejekorán és önként szóba került.

Az előadást követő délutánon néhány külföldi tudós, férfiak és nők, voltak hivatalosak Durgan házához, — a nagy fogadóest előtt, amelyre helyszűke miatt csak néhány száz meghívót lehetett széjjelküldeni.

A társaság a parkban tartózkodott, ahol pompás frissítőket hordtak körül. Nikolájévics is résztvett az általános beszélgetésben, persze a közeléből el sem engedve a rokonát, aki láthatólag

meg volt elégedve a tapasztalataival. De egyszerre terhesnek találta Iván a társalgást és Daisyvel és Dimitrijjel együtt félrevonult a ház előtti térség ama oldalára, ahonnan szabad kilátás nyílt a Michigan-tóra. Itt letelepedtek.

— Hallottad, Daisy, mit kérdezett tőlem a sziámi rektornak, vagy mi a csodának a kis törpe felesége? — szólt Nikolájevics.

— Hogy mikor látogatsz el Bangokba?

— Azt is kérdezte. De nem erre gondolok. Aziránt érdeklődött, hogy milyen pályát választottam második életemben...

— Látszik, hogy már Ázsiában is gyakorlatilag gondolkoznak az emberek — jegyezte meg Daisy, de Feodorovics hozzátette:

— Mindenesetre érdekes probléma. Gondolkoztál-e már ezen egyáltalában, Iván?

— Sőt, állandóan foglalkozom vele, de mivel nem bírtam elhatározásra jutni és mivel eddig még senki sem hozta szóba előttem ezt a kérdést, hallgattam.

— A dolog szerencsére nem sürgős — szólt Daisy. — Iván egyelőre megelégedhetik azzal, hogy az Unió kormánya felszólította emlékiratai megszerkesztésére. A felajánlott összeg évekre mentesíti a megélhetés gondjaitól. Durgan házában pedig maradhat addig, amíg jól esik.

— Köszönöm szépen — felelte Nikolájevics majdnem nyersen. — Örök hálával tartozom Durgannek, épúgy, mint neked, de elvégre nincsen szándékomban holtomiglan kitartatni magamat. Úgy értem, második és valószínűleg végleges hálalomig. Ez, azt hiszem, neked sem tetszenék...

— Nem is — sietett ráhagyni Kenedy. — De Durgan házát csak akkor hagyhatod el, ha telje-

sen visszanyerted egészségedet, erődet, munkaképességedet.

— Akkor már holnap is felszedhetném a sátorfámat — felelte Nikolájevics.

— Ezek szerint eléggé aktuális a pályaválasztás kérdése? — kérdezte Feodorovics.

— Egyáltalában nem — mondta Daisy élénken. — Iván mindenekelőtt meg fogja írni élete történetét. Harmincezer dollár nem megvetendő összeg és a kormány hajlandó erre a munkára bármikor tekintélyes előleget folyósítani.

— Derék dolog — jegyezte meg Feodorovics, majd a rokonához fordult: — Remélem, nem habozol felvenni az előleget?

— De habozom. Sőt valószínű, hogy egyáltalában nem fogom felvenni.

— Megőrültél?

— Nem. Azt hiszem egyébként, hogy ma már ez is kiment a divatból.

— De miért nem akarod felszedni ezt az utcán heverő pénzt?

— Azért, mert nem fogom megírni az emlékeimet. Voilà!

— Vagy úgy! — mondta Feodorovics és Daisy kérdezte:

— Miért nem, Iván?

— Több oknál fogva, kedvesem. Mindenekelőtt már az első életemben is irtóztam mindentől, ami írás. Még nem láttam jóra való dolgot, ami írásból származott volna. Az írott szó mindig hazugság. De ez még a kisebbik baj. Nagyobb baj az, hogyha van írás, szavánál fogják az embert. És az írásból mindig olyasmit olvasnak ki, amire az ember nem is gondolt. A másik ok, amiért alig togozok vállalkozni emlékirataim megszerkesztésére, az, hogy nem tudok írni...

Daisy elnevette magát.

— Ez aztán valóban kár — mondta. — Mindig azt hittem, hogy te vagy az egyetlen élő ember ezen a földön, aki a nevéen kívül még mást is tud leírni. Milyen érdekesek például azok a régi levelek, amelyeket annak idején írtak egymásnak az emberek. Mennyi eredetiség, mennyi változottság volt azokban a vonásokban! És most kisül, hogy te sem értesz a mesterséghez! A nevedet azonban csak le tudod írni?

— Kérdés. Meg kellene próbálnom.

— Nem baj — hagyta rá derűsen Daisy. — De félretéve minden élcélődést, ahhoz, hogy megszerkeszd az emlékirataidat, nem kell majd pennát fognod. Elvégzi helyetted a dictator. Hiszen látod, hogyan dolgozik Durgan...

— Láttam, de nem kérek belőle. Ez a beszélgetés egy láthatatlan valakivel kihoz a sodromból. Nem, nem írom meg életem történetét. Rendes foglalkozás után kellene nézнем. Csak az a baj, hogy úgyszólván semmihez sem értek. Arra pedig, hogy utcaseprőnek, cipőtisztítónak, vagy hordárnak menjek, még a bizonyára magas fizetés dacára sincs kedvem, eltekintve attól, hogy nem is tudom, léteznek-e még azok a finom foglalkozások. A sycomorei gyepmesteri állást sem vállalnám, Dimitrij. Még akkor sem, ha felajánlanád nekem, épúgy, amint a napokban megtette velem a derék Woodwille, Durgan tanár kamarása, aki azt proponálta, hogy váltsam fel itteni állásából, mert ő vissza akar menni a zszurnalisztikához. Nem, nem. Akkor még inkább visszatérek hóhérom, Boszeljevics hűtőkamrájába...

Feodorovics az ajkát harapta, Daisy elszomrodott.

— Látom, hogy még nagyon messze vagy at-

tól, hogy elhagyhatnád Durgan házát — mondta. — Még nagy szükséged van itteni barátaidra. Ezekkel a nézetekkel a mai világban nem lehet boldogulni! Igaz, Dimitrij Feodorovics?

— Körülbelül így van — felelte Dimitrij elgondolkozva. — Tudnék én számodra foglalkozást, Iván — tette hozzá azután.

— Halljuk!

— Légy színész. Ezen a pályán ugyan nem igen lehet keresni, de kényelmes és mulatságos. Téged pedig éppenséggel jól fizetnének. A háromszázharmincéves bonvivánt!

— Csak nem gondolod komolyan? — kérdezte Daisy szigorúan.

— A legkomolyabban — felelte a másik. — Hát terád is átragadt már a feudális mult gögje?

— Semmi esetre. De ami az egyiknek jó, az a másiknak rossz. Van egy barátnőm — még abból az időből, amikor a Yale-egyetemen voltam. Az táncosnőnek született, nem tudósnak. Pályát is változtatott azóta és jól tette. Ma Stagetownban a legelső művésznők között foglal helyet...

— Anita Averys? — szólt közbe Feodorovics.

— Az. Soha nem láttam kecsesebb, bájosabb mozgékonyt! Igen boldog és fenéig élvezi a hivatásával járó szabad élet örömeit. Időnként meglátogatjuk egymást, igen gyakran társalgunk hullámbeszélőn, szóval szeretem és nagyrabecsülöm. Én is táncolok. Amint mondják, tehetségem is van hozzá. Sőt, valószínű, hogy táncolva kényelmesebben keresném meg a kenyeremet, mint orvosi minőségemben és mégis kénytelen volnék lenézni önmagamot, ha kényelmi okokból, vagy tetzési vágyból olyan pályára lépnék, amelyen mások, mert arra születtek, jobbat, tökéletesebbet

produkálnak. Nikolájevics Iván is másra született!

— Az már igaz! — jelentette ki egyszerre igen élénken a herceg. — Mit szólnál hozzá, kedves Daisy, ha visszatérnék arra a pályára, amelyre születtem?

Daisy nagy, gyönyörű szemével csodálkozva nézett rá.

— Csak nem akarsz cár lenni Oroszországban? — kérdezte aztán.

— Lám, milyen helyes nyomon jársz! — hagyta rá Nikolájevics. — Eltaláltad. Körülbelül...

Kenedy vonásai hirtelen elborultak.

— Tréfálsz, — mondta kételkedően.

— Eszem ágában sincs tréfálni — felelte Nikolájevics határozottan. — Erről alaposan leszoktatott Boszeljevics elvtárs!

— Visszamennél abba az országba, ahol egy szerencsétlen nép, a te néped, élt és a sárga áradat alatt elepedt? Hogy ujjaalapíts egy birodalmat, amely nemcsak a maga, hanem az egész emberiség számára nyomorúságot és veszélyt jelentett? Ezt akarnád megtenni?

— Éppenséggel nem tartom lehetetlennek.

— Pedig lehetetlen, Iván, — mondta Daisy, a meggyőződés hangján, míg Feodorovics némán, sötét tekintettel figyelt erre a párbeszédre. — De feltéve, hogy lehetséges volna az ilyen vállalkozás, érzel-e magadban elég erőt és meggyőződést arra, hogy a mai világ vívmányait és áldásait elvigyed magaddal, hogy a sötét éjszakában és rettegésben élő millióknak meghozzad a napfényt?

— Édes galamblelkű Daisym, te ezekhez nem értesz. Céljaim elérésére nincsen szükség napfényre és hogy megvalósítsam ezeket, éjszakánál

és rettegésnél el sem tudok képzelni eszményibb világítást. Az, amire szükségem van, az egy hadsereg, néhány ágyú és pénz. Egyéb nem kell.

— Szentséges ég! — kiáltott Daisy elképedve.
— Ne kísértsd Istent, Iván! Hisz az háború volna!

— Az bizony. Háború...

— Borzasztó!...

Kenedy megsemmisülten hátradőlt. Erre nem volt elkészülve. De Nikolájevics igen nyugodt hangon folytatta:

— Látod, azt tanultam. Erre születtem. Ez olyan mesterség, amelyhez alaposan értek.

Ebben a pillanatban Durgan jött feléjük, aki elkísérte volt utolsó távozó vendégét.

— Az Isten küld téged, tanár — szólt hozzá már messziről Daisy. Felkelt és eléb ment. Hal-kan, de láthatóan izgatottan mondott neki néhány szót, azután vele együtt visszatért. Iván bizalmatlanul tekintett hol az egyikre, hol a másokra. Feodorovics egykedvűen nézett maga elé.

— Úgy van, amint Daisy mondja — jelentette ki Durgan, Nikolájévicshez fordulva. — Ma háború ki van zárva. Fedorovics Dimitrij is igazolhatja ezt.

Feodorovics bólogatott, de Nikolájevics elnevette magát.

— Ugyan ne meséljetez nekem ilyen dajka-históriát! — kiáltotta élénken. — Értsük meg egymást. Már az én időmben is álmodoztak erről az utópiáról és még a nagybátyám volt, akinek a nevéhez fűződött ez a mindig kissé groteszk dicsőség, egészen eddig, amíg az események be nem bizonyították, hogy örök béke sohasem volt és nem is lesz. De nem akarok vitatkozni. Elismerem, hogy ennek a gondolatnak ma ismét talán több életképességet tulajdonítanak, mint az én

időmben, mert a nagyhatalmak közti erőmegosztás folytán, vagy tudja a jó ég, milyen más oknál fogva, az utolsó években nem került sor háborúra. Mondom: nem tudom. Nem beszéltek nekem politikáról, nem is érdeklődtem iránta, mert láttam, hogy amint csak közelébe is jutottunk ennek a kérdésnek, megijedtetek és bujkáltatok előttem. Hadd legyen meg az örömötök! — gondoltam magamban. De ha már egyszer szóba került, hát nem látom be, miért ne mondanám meg nyíltan a véleményemet. Ezért megmondom azt is, hogy alighanem erős túlzás, ha azt állítjátok, hogy a háború ki van zárva...

Daisy szólni akart, de Durgan egy kézmozdulattal megakadályozta. Karonfogta Nikolájevicset és a tó felé mutatott.

— Látod ott, azon a merész sziklaszigeten, azt a toronyszerű épületet, a napfényben ragyogó kupolával?

— Látom — felelte egykedvűen, vállat vonva, Nikolájevics.

— És látod a kupola ormán az Unió lobogóját?

Az orosz unottan igent bólintott.

— Ez a lobogó annak a jele, hogy a grállovag teljesíti a kötelességét és híven őrködik a legdrágább, legértékesebb kincs felett, amely valaha az emberiségé volt. Ez a várta ma már jelképnél nem egyéb, igaz. Mert ma már nem jár a földön az a gonoszlelkű, akinek még csak eszébe is jutna, hogy hatalmába kívánná keríteni a »grált«, amelyet az istenfélő templomos-vitézek által Montszalvacsh hegyén őrzött »Szent Grál«-ról nevezett el így egy kedves költőnk. Ezt a grált persze nem angyalok hozták a mennyekből. Hanem az Uniónak hű fia: Sam Goodway adta 2114-ben aján-

dékba a hazájának. Talán meg fogod érteni, Iván, ha mi, amerikaiak és velünk mindazon emberek, akik kultivált országokban laknak, Sam-Goodwayben szent-félét tisztelünk. De vannak, akik Goodwayben egyenesen a Megváltót látják, aki másodszer is közibénk jött, hogy teljesítse Isten parancsát!

Nikolájevics rosszul leplezett izgalommal figyelt Durgan szavaira, azután bizonyos nem-bánomságot színelve, kérdezte:

— Voltaképen micsoda az a »gral«? Persze az is valami szimbólum, nemde?

— Nem, kedves barátom, az aztán igazán már nem szimbólum — felelte Durgan lelkesedéssel. — Ez egy találmány, vagy helyesebben mondva: felfedezés, mint volt a te időben a rádium, vagy ha jól emlékszem, az ultraviolett sugarak. Ezt a felfedezését Sam Goodway maga »Anomen«-nek keresztelte el és, miután megismertette az Amerikai Államok kormányával találmányának minden fogalmat meghaladó pusztító hatását, kijelentette, hogy csak oly feltétellel hajlandó a találmányát átengedni, ha az a háborúnak örök időre való kiirtására, egyúttal pedig az örök béke biztosítására fog fordíttatni. Ellenkező esetben a találmányát megsemmisíti, önmagát pedig elemésztí. Az Unió a feltételt elfogadta. Tudnod kell, hogy abban az időben, 200 év óta, kisebb-nagyobb megszakításokkal, az egész világ lángokban állt. Ha egyik helyen az egymást gyilkolók végkimerültsége folytán, pillanatra el is aludt a tűz, másutt nyomban fellángolt. Nem volt állam — a mi hazánkat is beleértve, — amely legalább *egy* idegen országgal ne állt volna hadilábon, de ettől eltekintve, a jogrend, a belső rend, a fegyelem, a tekintély minden országban már annyira fel volt

forgatva és aláásva, hogy mindsűrűbben, újabb meg újabb jelszavakkal, újabb és újabb demagógok kerítették a kezükbe a hatalmat, persze, mindig tömeges véráldozatok árán, úgy hogy végül ölés és gyilkolás volt az emberek egyetlen foglalkozása, már önvédelemből is. Mégis, még a hatamon levő népvezérek is, már nem kívántak egyebet, csak békét. De ki merte volna megtenni az első, igazi, őszinte lépést? Ilyen körülmények között az egész világ örömfelkiáltással üdvözölte az Unió meghívását az emberiség történetében egyedülálló, már a köztudat szerint is meseszerű hatású »Anomenhullámok« bemutatására: egy nagy térségen, Denver közelében, egybegyűlt diplomaták, hadvezérek, szakértők szemeláttára temérdek felhalmozott lőfegyver, ágyú, egész rajt tank, vashidak, betonépítkezések, rengeteg munió és még sok egyéb hadianyag, minden előzetes észlelhető ok nélkül, néhány pillanat alatt megsemmisült. Az »Anomenhullámok« a kohézió törvényeit hatályon kívül helyezték, a hadianyagok törmelék alakjában széjjelestek, elenyésztek, kémiailag átalakultak. Két nappal később, a meghívottak jelenlétében, ugyanez történt egy ötven egységből álló flottával is Boston szomszédságában. Néhány perc alatt, minden látható ok nélkül, a kis naszádok éppúgy, mint a legnagyobb csatahajók, széjjelhullottak a nyílt tengeren, majd darabokban alámerültek. És mindezt Goodway művelte sokezer mérföldnyi távolságról. Hullámainak hatása az egész földgömb körül terjed. Nem ismernek akadályt...

Durgan pillanatnyi szünetet tartott, azután folytatta:

— Megdöbbenve és felrázva a látottak által, az egybegyűlt delegátusok és nyomban rá kormá-

nyaik is, ellentmondás nélkül tudomásul vették az Amerikai Államok ultimátumát: egy hónap leforgása alatt teljes leszerelés, minden fegyver, ágyú, hadiszerszám, lőszer és hadihajó saját költségen való megsemmisítése, az összes hadviselő felek között azonnali békekötés, minden népfaj etnográfiai határainak alapján, későbbi szerződészerű kiigazítások lehetőségével. Ellenkező esetben az Unió végzi el az ellentállókkal szemben a maga elé tűzött feladatot. Egy-két kivétellel az államok lojálisan tartották be a megállapodást. Hisz belátták, hogy teljesen ki vannak szolgáltatva az Anomenhullámok birtoklójának. De még ott is, ahol az Unió kénytelen volt rendet teremteni, gondoskodott róla, hogy ez a lehető legkisebb emberáldozat mellett történjék. Ezzel, Iván barátom, mindörökre eltemettük a háborút, a békének pedig megszereztük a halhatatlanságot...

A tanár elhallgatott. Nikolájevics mozdulatlanul állt, mint egy szobor. Egyetlen arcizma sem rándult meg. Mintha szándékkal titkolná el Durgan és Daisy előtt, mi megy végbe lelkében.

— Goodway nagyon óvatos volt — szól most Kenedy. — Mielőtt átadta volna az Anomenkészüléket a kormánynak, a felfedezésre vonatkozó összes feljegyzéseket, adatokat és rajzokat megsemmisítette, nehogy mégis hivatlan kezekbe kerülhessenek. És ma Amerika a béke gondnoka. Mindenkori megbizottja egy különösen nagy bizalomra érdemes fia az amerikai népnek — az egyetlen állás, melyet az alapító szándékához híven csak férfi tölthet be — a »grallovag«, akit élethossziglan választ meg a nemzet. Ezidő szerint Georg Meneval viseli ezt a tisztet...

Daisy is elhallgatott. Ő is, Durgan is, várták,

hogy Nikolájevics szóljon már valamit. Előre tudták, hogy nagy benyomást fog tenni rá ez a felvilágosítás, de azt hitték, hogy ez majd másként nyilvánul meg, mint merev hallgatásban.

— Furesa dolgok ezek, ugyebár, Iván? — szólt meg most Feodorovics sunyi mosollyal. — Ha talán eddig nem is, de ezek után már magad is elismered, hogy nagyot változott a világ azóta, hogy odahaza elintézték a sorsunkat!... Kár, hogy ez a derék Goodway nem vagy százötven esztendővel előbb találta fel az Anoment. Megmenthette volna Oroszországot is a jövő számára...

Nicolájevics hátrafordult.

— Tehát nincs többé? — kérdezte, szavait elharapva.

— Nincs... — felelte Feodorovics egyszerűen.

A másik pillanatra megingott, de összeszedve minden erejét, lassan, székre ereszkedett. Daisy hozzálépett, de Nicolájevics gyengéden elhárította magától.

— Feodorovics kissé túloz, amikor azt állítja, hogy Oroszország nincs többé — mondta Kenedy kedvesen. — Oroszország, mint olyan, még ma is létezik. De nincsenek meg többé a régi határai és a lakossága is nagyon megváltozott. Az orosz nép is csak átesett azon a nagy átvedlési folyamaton, mint a legtöbb nemzet Európában: összekeveredett más fajokkal, akik Ázsiából betörték. A lakosságnak egy része kivándorolt, de a világ legkülönbözőbb helyein megtartotta jellegzetességeit. Egy része pedig, engedve a kelet felől jövő nyomásnak, nyugat felé vonult és ott olvadt bele a régi lakosságba, elsősorban Németországban.

— És a gyönyörű kultúránk? — kérdezte Nikolájevics hangtalanul.

— Romokban hever — felelte Feodorovics. — A tatárok és még inkább a kínaiak elpusztítottak mindent. Hisz téged is Moszkva romjai alól kaptak ki a tudósok!...

Nicolájevics lehorgasztotta a fejét.

— Akkor persze... — szólt mély sóhajtással. Nem fejezte be a gondolatot. De a többiek így is megértették.

Ezalatt besötétedett. És a sziklaszigeten, ott a tóban, az Anomenvár kupolája felragyogott, mesebeli fényben.

A grallovag, a béke gondnoka, éjféli vártára vonult.

XI.

Félhat óra volt és mind sűrűbben jelentek meg Lake-Forest felett, mint meleg nyári éjszakában a szentjánosbogarak, a vendégeket szállító repülők, hosszú sorban leereszkedve a Durganház előtti »spot«-ra, amely, az estélyre való tekintettel, fényesen ki volt világítva. De a park magas fái lombjában is csillogott száz meg száz apró fény, a legkülönbözőbb színekben, míg a klinika tetejéről a Difusit-készülék szórta a koncentrált napfényt az egész kertre, úgy hogy némi képzelőtehetség kellett ahhoz a gondolathoz, hogy a napnyugta már régebben bekövetkezett.

Durgan a tágas előcsarnok feljáratánál, Drop társaságában, fogadta a vendégeit, míg az emeleten atyja, John Durgan államtanácsos és özv. Brookné vették át az érkezőket. Úgy volt, hogy Kenedy is segédkezik a fogadtatásnál, de kissé késlett, mert amikor teljes estélyi díszben benyi-

tott Nikolájevicshez, hogy érte menjen, az utóbbi meglehetősen rendetlenség között és ingben talála.

Amint belépett a szobába, furcsa szag ütötte meg az orrát. Olyan volt, mintha égne valami és csakugyan, kékes füstfelhőske szállingózott a levegőben. A férfi az asztal mellett ült karosszékében és láthatóan elrejtett valamit előle. Zavartan, üveges szemekkel pillantott rá.

Daisy meghökkent.

Odasietett Ivánhoz és mögéje nézett. Valami hosszúkás, fehér rudacska volt a kezében és az egyik oldala füstölgött.

Erélyesen elkapta a férfi kezét és kitépte belőle a furcsa tárgyat.

— Mi ez? — szólt rá, szokatlanul keményen. Nikolájevics zavartan mosolygott.

— Ez? Cigaretta... — felelte.

Daisy hátraszökkent.

— Kitől kaptad? — kérdezte.

Az orosz nem felelt. Dacosan vállat vont.

— Megmondom én — folytatta Daisy. — Fedorovics Dimitrijtól kaptad ezt a szemetet. Nem szégyeled magad, Iván?

— Ejnye! — fortyant fel Nikolájevics indulatosan. — Honnan veszel magadnak bátorságot, hogy velem ilyen hangon beszélj?

Fel akart ugrani, de ekkor látta, hogy Daisy az asztalon álló üvegre szegezi a tekintetét. A kölnivíz üvegje volt, amelynek tartalmával minden reggel bedörzsölte a lábadozó egész testét. Reggel még teli volt a literes üveg és most egyetlen csepp sem volt benne.

— Hát ezzel mit tettél? — kérdezte néhány másodperc múlva, a legrosszabbat sejtve, Daisy.

— Kiittam — felelte Nikolájevics furcsán ne-

vetve, majd, amikor Daisy lesújtó tekintetével találkozott, arcát elfordítva, hozzátette: — Hagyjatok békében. Ti csak elvenni tudtok, adni nem. Mindent elvettetek tőlem, ami kedves, ismerős volt előttem. De adni helyébe, nem adtatok semmit. Csak lemondást. Magad mondtad ma délután: ami az egyiknek jó, az a másiknak rossz. Nos hát, nekem minden rossz, ami nektek jó. Érted? Minden! Aztán mit keressek ezen a világon, amikor a hazám elpusztult? De hiszen ezt te nem is érted. Nem tudod, mi a hazaszeretet. Aki nem kész arra, hogy minden pillanatban odadobja az életét azért a földért, amelyen született, az nem is tudja, hogy miért él!

— Látom, hogy még nagyon messze vagy attól, hogy elengedjünk a mi körünkből — szólt Daisy szomorúan. — De most nem ilyen magasztos eszmékről van szó, amelyek énbennem talán még nagyobb mértékben megvannak, mint tebened. Mert amit te egy kis darab föld iránt érzel, azt érzem én az egész világ iránt! Most arról van szó, hogy, amint látod, rossz és lelkiismeretlen tanácsadód akadt és hogy hallgattál rá. Vétkeztél, Iván. Kétszeresen is vétkeztél. Gyáva voltál! Gyengeségedben csalfa, gonosz eszközökhöz folyamodtál, hogy elkábítsanak, hogy olyan helyzetet varázsoljanak eléd, ami nincs! Ahelyett, hogy hozzám fordulnál és feltárnád a szívedet. Megbántotál, Iván Nikolájevics. Mivel érdemeltem meg ezt?

Nikolájevics szemei nyugtalanul forogtak. Nem mert ránézni Daisyre és idegesen csavarta ujjai között ingujja szélét.

— Nem akartalak megbántani — mormogta azután. — Ha bántani akartalak volna, hát a szemed láttára gyújtok rá erre a különben is isten-

telen bagóra és előtted ürítem ki az eau-de-cologne-os üveget. Abban sem volt köszönet! Elbújtam, úgy, amint legszívesebben elbújnék az egész világ előtt... El vagyok keseredve, rettenetesen!

Előrehajolt és két kezébe támasztotta a fejét. Őszinte volt a bánkódása és Kenedy megsajnálta. De a férfi folytatta:

— Közel egy hónap óta próbálkoztok velem és én is igyekszem beletalálni magamat a megváltozott viszonyokba. Nem megy!... Ebbe bele kell nyugodni. Nem *tudok* megváltozni. Nem akarom megbolygatni a világ rendjét, Isten ments'! De ti is hagyjatok békében. Engedjete el, Isten nevében! Vagy tegyetek ki valami szigetre és hagyjatok nyugodtan elpusztulni. Ez az egyetlen kívánságom. Nem is értem: mindig az »individ« életfelfogással, az egyéni szabadsággal hozakodtok elő és úgy bántok velem, mint egy rabszolgával. Gyámoltalan gyöngelméjűvel. Miért kínoztok?

Ez a beszéd mintha új életenergiát csöpögtetett volna a saját lelkébe. Bosszúsan feltekintett. De amint a tekintete ráesett Daisyre, aki estélyi ruhájában, viruló egészségének egész pompájában, teljes gyönyörűségében ott állt előtte és amikor látta, hogy a szeme könnyes, hirtelenül megváltozott a hangulata. A szíve ellágyult, és az a kimondhatatlanul nagy vágy, amelyet már oly gyakran érzett, ismét a hatalmába kerítette. Érezte Daisy felsőbbségét, de mégsem tűnt neki elérhetetlennek.

Támolyogva az izgatottságtól felugrott és mint már egyszer, most is a nő lábai elé vetette magát s azokat reszketve átkarolta, csókolgatta.

— Bocsáss meg nekem Daisym, egyetlen szerelmem! — susogta ittasan. — Ne hallgass rám,

ha olykor undorító vagyok! Ne vessél meg gyengeségem miatt, nem akartalak megbántani! Te vagy a világosság, én a sötétségből kerültem ki és csak még nem bírom a vakító fényt, amely belőled árad, Daisy! Elemészt a vágy utánad, küzdök az érzelmeim ellen, de nincs hozzá erőm! Hisz oly leírhatatlanul szeretlek!...

— És mialatt ezek a szavak szenvedélyesen és mégis lágyan, szerelmesen elhagyták az ajkát, addig az izgatottságtól remegő ujjai fel-felkúsztak Daisy testén, ő maga pedig lassan felemelkedett. És mivel ellenállásra nem talált, vágya mindjobban magával ragadta. Mintegy csodaszerűen beleszállt valami emberfeletti erő és felkapta Daisyt a két karjába. Magához szorítva gyönyörű, hajlékony testét, ott csókolgatta ahol találta és diadalmasan vitte a kerevetig, ahol óvatosan, gyengéden letette és anélkül, hogy elengedte volna, megfojtva őt csókjaival, ráborult.

— Ó én életem, boldogságom! — nyögte szerelmesen, eddig még sohasem érzet mámorban. — Hogy szeretlek, hogy szeretlek!...

És ekkor érezte, hogy két izmos és mégis lágy, bársonybőrű kar mint fonódik a nyakába és két forró, nedves ajak mint tapad a szájához. És most, mint a villám, de csak homályosan és alig hogy átlépte volna öntudatának küszöbét, egy gondolat cikázott át az agyán:

— Harmincéves vagyok és minden csak rossz álom volt!...

Az időközben egybegyűlt vendégek türelmetlenül várták a *pièce de resistance*, Nikolájevics Iván megjelenését, de ez csak késett és maga Durgan is hiába kereste ennek a magyarázatát. Megnyugtatta az, hogy Daisy sem volt jelen, az orvosnő tehát biztosan Nikolájevics mellett volt s

baj esetén kétségen kívül tudatta volna ezt vele. De végül Durgan türelme is elfogyott s pillanatra megszabadulva az őt ostromló vendégsereg-től, személyesen akart lesietni a földszintre.

De alig tett néhány lépést, máris szembe került vele az orosz, Daisy társaságában. Boldogan, egymásba karolva, lassú, támolygó léptekkel jöttek fel a lépcsőn, mintha nem is sejténék, hogy — a szó szoros értelmében — a világ várja a megjelenésüket.

— Hol maradtatok ilyen soká? — kérdezte Durgan szemrehányóan. — Régen együtt van a társaság!...

De ők ketten, ahelyett hogy meggyorsították volna lépteiket, csak még jobban egymásba karoltak és boldogan kacagtak.

— Majdnem meglepedtünk a vendégekről — felelte mégis Daisy, Durganhoz fordulva. — Ne neheztelj reánk, tanár, fontosabb dolgunk akadt: végre egészen egymásra találtunk és most teljesen egyáramúak vagyunk, ugyebár, Iván?

Az »egyáramúság« fogalma ugyan egészen új volt Nikolájévics előtt, azért mégsem kellett nagy találékonyosság ahhoz, hogy megértse az értelmét. Boldogan bólogatott és lopva megszorította Daisy kezét.

Nem vették észre azt a szomorú árnyékot, amely elvonult Durgan homloka felett. Mert már a következő pillanatban gyengéden a karjuknál fogta őket és kedvesen szólt hozzájuk:

— Kívánom, hogy tartós legyen a boldogságatok...

Amint beléptek az első terembe, mindenki elhallgatott és oly csend lett, hogy ki-ki meghallhatta volna a saját szíve dobogását, ha erre figyel és nem a háromszázharmincéves emberre, akiről

egyszerűen el kellett hinni Durgan és Walker tanárok állításának, hogy ilyen idős, mert talán még harmincnak sem látszott.

Különösen ma este nem. Ezt csodálkozva tapasztalta maga Durgan is. Viruló kinézése, mozgékonyága, tekintetének élénksége, biztos fellépése még őt is bámulatba ejtette. A legkisebb nyoma sem látszott meg rajta annak a rettenetes hosszú éjszakának, amelyből csak nem is olyan régen ébredt, de még azoknak a testi és lelki gyötrelmeknek sem, amelyeken még az első életében esett át.

— Az egyáramúság... — gondolta magában Durgan és felocsudva töprengéséből, azon volt, hogy lehetőleg minél többeknek nyíljon alkalom a Nikolájevicsessel való személyes megismerkedésre.

És mialatt Daisy tapintatosan félrevonult és barátságosan megszólított olyanokat, akik szerényen bevárták, míg rájuk kerül a sor, Nikolájevics egyszerre csak áthatatlan gyűrű közepén állott, mely összehúzódott körülötte, mint a hurok. Olyan volt ez, mint amikor a cár cerclet tartott a szentpétervári palotában...

Különösen a nők rajongták körül. Többnyire tisztos korban voltak — ami alatt abban az időben 100—130 esztendőt kellett érteni, — de voltak köztük szép számban fiatalok is, valamennyien csinosak.

Mindegyik akart tőle valamit. Voltak, akik a már könyvalakban megjelent délelőtti előadást nyújtották át neki, látná el dedikációval. Mások az ugyancsak délelőtt készült — természetesen színes — fényképét tartották névaláírás végett eléje és ketten, hárman állandóan ráirányították

zsebkínemafonjukat, hogy képét is, hangját is megörökítsék.

Jókedvűen elfogadta az egyik hölgy »Immortal«-tollát, amellyel, állítólag, egy emberéleten át lehetett írni, anélkül, hogy újból meg kellett volna tölteni — csoda ez abban a világban, amelyben csak a nevüket írták az emberek? — és ezzel aztán egymás után adta az autogramját. Bizonyos önérzettel állapította meg, hogy mégsem felejtett el egészen írni.

Miután már jó ideig osztogatta az aláírását, mosolyogva megjegyezte:

— Végre valami, ami nem ment ki a divatból! Nem értem, hogy ez a rossz szokás miként tarthatta magát ily soká?

— Ninesen igazad, ha rossz szokásnak minősítéd ezt az ártatlan szenvedélyt — mondta egy nagyon csinos angol nő 60 és 70 között és elébetartva egy névaláírásokkal sűrűn ellátott díszes albumot, hozzátette: — Amint látod, én is autogramgyűjtő vagyok!...

— Akkor nem szóltam semmit — felelte udvariasan az orosz, nyomban meghajolva a női szépség előtt. És mialatt a nevét firkantotta, odavetette: — Valamikor én is gyűjtő voltam...

— Mit gyűjtöttél? — érdeklődött élénken az angol nő és a zsebkínemafonok ismét koncentrikus támadásra vonultak fel körülötte.

— Csókokat az olyan szép asszonyok szájáról, mint amilyen te vagy! — felelte Nikolájevics bókolva. A körülállók jókedvűen nevettek, de az angol nő habozás nélkül, finom mosollyal visszavágott:

— Kár, hogy már nincs meg a gyűjteményed. A régiségeknek még ma is nagy az értéke...

Az általános derültség még fokozódott, azon-

ban Nikolájevicsnek — nyilvánvalóan attól, hogy egyáramúvá lett Daisyvel — határozottan jó napja volt, mert nem hagyta magát:

— Vannak dolgok, amelyek nem bírják el a patinát — mondta — és nagy kedvem volna új gyűjteményt alapítani. Nem volnál hajlandó ebben segédkezet nyújtani?

Ezzel — a többi nő hangos sikogatása közben — egy lépést tett az angol hölgy felé és egészen úgy látszott, hogy be sem várva a hozzájárulást, meg is csókolja. De Albion leánya meg sem mozdult és mereven nyújtotta ki a karját.

— Az alapkő már le van téve — felelte. — Még most is látszik rajtad a nyoma III. Manon csókjának, amelyet a világ szemeláttára adott neked. Elsőnek lenni, miért nem? De másodiknak?...

— Ez engem nagyon elszomorít, — hagyta rá tréfás komolysággal Nikolájevics, — bár minden attól függ, hogy mikor kezdünk gyűjteni. Mert ha azokat a csókokat is számítom, amelyeket nem szántam a gyűjteményembe, akkor... akkor...

— Akkor második helyre sem kerülnél! — fejezte be helyette a mondatot, az angol felé fordulva, egy roppant filigrán és érdekes kis nő, óriási mandulaszemekkel és kissé sárgás arcborrel, akinek a bölcsőjét Pekingben ringatták. És most Nikolájevicsre mosolygott: — Ha aláírod ezt a fényképet, én szívesen nyújtok neked segédkezet új gyűjteményed alapításához, annál is inkább, mert én is gyűjtő vagyok!

Mindenki örömmel üdvözölte ezt a megoldást; Nikolájevics is, aki aláírta az arcképet, mire elfogadta az oly kedvesen felajánlott segédkezet, illetve csókot a jap-chin hölgy hegyes ajkáról. De ekkor kiderült, hogy még többen voltak amatőrök

és az oroszoknak sorba kellett volna megcsókolni még vagy húsz gyűjtőt is, amitől meglehetősen megijedt, mert a régi gyűjtők túlsúlyban voltak, miglen át nem törik az embergyűrűt és Walker oda nem hozza az Unió elnökét, aki — felismerve az orosz szorongatott helyzetét — néhány barátságos szó után karonfogta és egyik ablaknyílásba vitte, ahol terített kis asztal mellett hármában letelepedtek.

Woodville kamarás és Kirke, a »first lady«, mindenféle mesterien elkészített ételt raktak a tányérjaikra és pompás frissítőket szolgáltak fel, míg az államfő, igen tapintatosan, keveset kért és inkább magától említett dolgokat, amelyekről feltételezte, hogy Nikolájevicset érdekelhetnék. Így igen szemléltetően és összefoglalóan elmondta, hogy az úgynevezett Bolsevista-Aera voltaképpen Amerika szívós ellenállásán szenvedett bajtörést, valaminthogy az a rákfene, amint elnevezte ezt a politikai irányt, csakis abban a talajban volt képes prosperálni, amelyet a világháború készített elő, nemkülönben, hogy igen sok országban, ahol a mértékadó körök abban a gondolatban ringatták magukat, hogy náluk nincs bolsevizmus, a valóságban mégis volt, ha nem is vörös, de más zászló alatt, aminek legszembeesőbb bizonyítéka, szerinte az volt, hogy a magántulajdon szentségét korlátlanul ott sem tartották tiszteletben. Beszélgetésük során mégis intézett egy kérdést Nikolájevicshez, félre nem érthető szándékkal: aziránt érdeklődött, hogy vajjon mi tette rá a legnagyobb benyomást mindazok közül, amiket felélesztése óta tapasztalt?

— Kétségtelenül az Anomenhullámok — felelte Nikolájevics határozottan, majd hozzátette, hogy azok létezéséről, éppúgy, mint az örök béké-

ról, csak aznap délután hallott először. Walker ekkor megmagyarázta, hogy mindannyian ennek a közlésnek a hatásától tartottak a legjobban.

— Szerencsére nem váltak be aggodalmaink, — mondta végül — mert amint örömmel látjuk, barátunk kedélyállapota oly kitünő, mint még soha!

— Lehet, — vágott szavába Nikolájevics — de tévedsz, ha azt hiszed, hogy ezt az örök béke feletti öröömnek tudhatjátok be. Elismerve, hogy ez a béke csakugyan örökéletű lehetne, egyúttal végképen le kellene mondanom arról, hogy Oroszország, az én hazám, valaha még egyszer feltámadjon. Ebben pedig úgy hiszek, mint abban, hogy magam is visszakerültem az élők közé!

— Hazafiságod megható és nem kétlem, csak a legnemesebb érzelmeidből fakad — mondta az elnök. — De amilyen csodálatos a te eseted, épp annyira lehetséges az is, hogy egy másik csoda feltámasztja a te országodat is és nem tudom belátni, hogy ehez miért kellene felborulni az örök békének?

— A nagy államok csak a háborúk által keletkeztek... — jegyezte meg nyomatékkal Nikolájevics. A másik kettő elkomolyodott. Érezték, hogy szemközt ülnek egy másik világnézettel, amely évszázadokon át irányította az emberek sorsát. Az imperializmussal. De a herceg folytatta: — Amint mondtam, én nem hiszek a háború lehetetlen voltában. Feltéve, hogy Sam Goodway felfedezésének hatása alatt az összes államok annak idején csakugyan leszereltek, mégis elképzelhető, hogy az egyik vagy másik hatalom titokban fegyvert, ágyút, löszert, hajókat, hadirepülőket gyárt és egy szép napon nagy meglepetésben részesíti a világot, talán éppen

akkor, amikor a legszebb békeálmokban ringatja magát!

— Ez a gondolat nagyon közelfekvő, — felelte bólogatva az elnök — csak hogy ennek a lehetősége épp annyira ki van zárva, mint maga a háború. A grállovagnak olyan tökéletes és érzékeny műszerek állanak rendelkezésére, amelyek az ilyen készülődést, vagy hadianyagoknak nagyobb mennyiségben egy helyen való tömörítését automatikusan regisztrálnák. Más készülékkel viszont módjában áll a világ minden pontján betekinteni még az elrejtett műhelyekbe is. Ezzel ellenőrzi az előbb említett automatikus készülékeket. De még ha ennek dacára is csak elkésve szerezne tudomást egy ilyen készülődésről, egyszerűen működésbe kellene hoznia az Anomenhullámokat és anélkül, hogy kifáradna Gralscastle-ból, néhány másodperc alatt megsemmisíthetné a háborús vakondok termékét!

Nikolájevics nem szólt semmit, mire Walker fordult hozzá:

— Az Anomenhullámok a keresztény vallás alapítása óta a világtörténelem legnagyobb eseménye. Azt hiszem, te is úgy érzed, hogy minden embernek le kell borulni Sam Goodway emléke előtt!

— Ez az én gondolatom is, Walker tanár — felelte Nikolájevics. — Még nem bírom eléggé a nyelveteket, hogy szabatosan ki is fejezhessem minden gondolatomat. Némi időre szükségem lesz még, hogy teljesen átérezzem az Anomenhullámok jelentőségét, de talán már most is tisztán áll előttem, hogy ez még saját feltámodásomnál is nagyobb meglepetés volt számomra. Afelett tépelődöm, hogy minek adózom nagyobb bámulattal: Sam Goodway zsenijének, avagy inkább önzet-

lenségének, amellyel akkor, amikor a világ ura lehetett volna, egy altruista ideálnak feláldozta saját érdekét. Mindenesetre olyasmi volt, amit a németek — az én időmben legalább — »Übermensch«-nek neveztek. Bizonyára az egyetlen, akinek valaha halandó anya életet adott!...

— Az is volt, Übermensch — sietett ráhagyni Walker. — De csak az ő idejében. *Ma* az ő cselekedetét mindenki természetesnek tartja és épenséggel nem önzetlennek.

— Nem önzetlennek? — fortyant fel Nikolájevics csodálkozva.

— Nem bizony — felelte Walker. — Csak nem mondható önzetlennek az a tudat, hogy senki e széles világon nem bánthat bennünket többé?

Nicolájevics csendesen rázta a fejét s az Unió elnöke bólogatott. Még ő is akart valamit mondani, de ebben a pillanatban a vendégeknek az a nagy csoportja, amely tisztos távolságból kísérte figyelemmel társalgásukat, félreállt és szabad utat engedett Új-Franciaország nagymesternőjének, III. Manonnak, aki feléjük irányította lépteit.

Megjelenése egészen tündérszerű volt. Úgy csillogott rajta minden, mintha egyenesen az örök éjszaka égitestjei tapadtak volna hozzá. Valami rendkívül finom, minden mozdulatnál ezerféle színben változó, melegfényű szövet hullott alá puha ráncokban, mogyorónagyságú gyémántláncokkal a két vállon összetartva, hátul pedig hosszú és majdnem súly nélküli uszályban folytatódva, amelynek végét néhány felfelé kunkorodó, ugyancsak váltakozó színű strucctoll képezte. Csodás árnyalatú, kreol karja, lábszára és eszményien arányos melle meztelenek voltak, míg testét millió sűrűn egymás mellé fűzött, apró igazgyöngyből készült burok fedte, amelyben, minden rend-

szer nélkül, itt-ott a legszebb drágakövek csillogtak fel különböző színekben. Ez a gyöngyburok körülfogta még a felső lábszárak kezdetét is, de ideális folytatást talált egy-egy fantasztikus nagyságú rubinsorban, amely a térd felett elhelyezve, régidivatú harisnyakötőre emlékeztetett.

A szandálszerű, aranyfonású apró cipők, mint akkoriban egyáltalában, szabadon hagyták a lábujjakat, amelyeknek egyikét-másikat mesébe illő gyűrű díszítette. Rövid, göndör haját gyémántokkal kirakott arany meanderlánc fogta körül, amely a homlokról a halántékon át hátravezetett és ott tojásdad kameában végződött, amelyből ismét minduntalan színváltoztató strucctollak nőttek ki legyezőszerűen, egyúttal mint valami kagyló körülhullámozva az egész fejet.

Közeledésére a három férfi felkelt és az Unió elnöke elébe ment. De III. Manon, habár rendkívül nyájasan, mégis csak futólagosan nyújtott neki kezet, amelyet a hatalmas alakú férfi tőle telhetőleg gyengéden megszorított. A következő pillanatban a nagymesternő ragyogó szemmel már Nikolájevics előtt állt. Egészen úgy látszott, hogy most is olyképen fogja üdvözölni, mint dél előtt, de akik ebben az exotikus látványban reménykedtek, ez alkalommal csalódtak, mert semmi ilyenféle nem történt, csak az, hogy III. Manon bámulatós gyorsasággal felkapta az uszályát és azt egyetlen ügyes mozdulattal lasszószerűen Nikolájevics válla köré dobta, úgy hogy az uszály végét képező három strucctoll éppen a bal fülénél állt meg.

— Most megvagy! — szolt nevetve a nagymesterné. Egyebet semmit.

Nikolájevics, nem minden zavar nélkül, csodálkozva pillantott a nő szurokfekete szemébe,

amelynek hatását legjobban jellemezte az az érzése, mintha láthatatlan kezek levetkőztetnék.

— Állok felséged rendelkezésére, — szólt végül, hogy mégis mondjon valamit.

— Jaj, be kedvesen mondtad ezt! — kiáltott fel Manon örömteljesen. — Felséged! Ezt még senki sem mondta nekem! Hiába, látszik, hogy a régi iskolából való vagy és tudod, mi illik! De most gyerünk innen — folytatta, természetesen állandóan új-francia nyelven, amelyet Nikolájevics, egyes kifejezések kivételével, egészen jól megértett, — únom azt a sok báméskodót körülötünk, elsősorban azt a mennykő nagy elnököt, aki úgy fest, mint a megelevenedett szabadságszobor!

Ezzel anélkül, hogy leoldta volna uszályát az oroszról, balkezét helyesen a férfi vállára tette és mintha születése óta ismerné a lake-foresti Durgan-házban a járást, néhány szobán keresztül, az emberek sorfala közepette, egyenesen a kijárat felé indult, amely a parkra néző kis tornácra nyílt.

Menetközben a férfi Daisy tekintetével találkozott, aki egy csoport közepén kedvesen, készséggel felelt a rázúduló kérdésekre. Nikolájevics érezte, hogy az arcába szökik a vér; ösztönszerűleg restelte azt a különös pózt, amelyben végig kellett vonulnia az emberek, de elsősorban Daisy előtt. Daisy egyetlenegy szempillantással megnyugtatta. Ebben a szempillantásban benne volt minden, amit e percben tudni kívánt. Mintha így szólt volna hozzá Daisy:

— Ne aggódj, Iván! Nincsen ebben semmi rossz. Tudom, hogy szeretsz. Erős a bizalmam. A régi világban ez másként volt. Bizalmatlanság és féltékenység idő előtt sírba vitte az embereket! Én bízom benned és legyen benned is bizalom ma-

gad iránt. Ma minden a természetén és őszinteségen alapul. Ítéld meg természetesen e nő viselkedését is és cselekedjél a jobbiik érzelmeid szerint! Szeretlek és türelemmel várlak.

Mindezt kiolvasta a Daisy szeméből. Mintha valami eddig ismeretlen áram továbbította volna hozzá szerelmesének gondolatait.

— Ezt a kedves helyet már régen kiszemeltem számunkra — mondta Manon, amikor kiértek a tornácra és a félhomályból fitos orrát előredugva lepillantott a lombos fák ágain ringadozó sokezer apró fényben úszó parkba. Azután, újabb ügyes mozdulattal, kiszabadította a legújabb barátját furcsa helyzetéből. — Tudod-e, hogy végtelenül tetszel nekem?

Nikolájevics meghajtotta magát.

— Boldog vagyok, — felelte zavartan. Manon két kis kreol kezét rátámasztotta a vállára.

— És én? Tetszem én neked?

— Nagyon! — felelte Nikolájevics habozás nélkül. Hisz szabad volt őszintének lenni. Félre nem ismerhetően kiolvasta Daisy szeméből az imént.

— Nézd ezt a vonalat! — szólt ismét Manon, kecsesen kinyujtva egyik karját, majd leült és könnyedén felemelte jobb lábát. — Nézd ezt a lábat, Iván! Nem látsz még egy ilyent a világon, akkor sem, ha még háromszáz évig élsz! Ezt az új-francia akadémia állapította meg, nem én! Mit szólsz hozzá?

— Gyönyörű... — mondta Nikolájevics halkán, de meggyőződéssel. Manon felugrott és ruhája ráncait kinyujtott karjával félrehúzva, úgy állt előtte csillogó gyöngyburkában, mint maga Isis. Nikolájevics elszédült... Mit akart tőle ez a nő?

De, mintha megértette volna a kérdését, Manon rögtön meg is felelt rá:

— Tapintsd meg a testemet, Iván és mondd meg, hogy nyúltál-e már életedben ilyen síma bársonybőrhöz? Úgy-e nem?

A legutóbbi kérdésből arra kell következtetni, hogy Nikolájevics nem soká habozott eleget tenni a hozzáintézett felszólításnak. Ez csak természetes is volt. Daisy tekintete az imént biztatta, hogy az őszinteségen kívül ma minden a természetén alapul. De Manon hirtelen összecsapta a vállairól aláhulló redőket, karszékkbe dobta magát és maga alá húzva lábait, egészen beburkolózott az uszályába. Úgy ült ott, mint egy helyes kis állat, amely fázik.

— Rettenetesen belédszerettem, te csúnya gyönyörűség, te! — szólt most vacogva, összeharapva fehér egérfogait. — Meg fogok örülni! És elképzelni, hogy már van más, aki rádtette a kezét! Az a nagy darab szőke nő, az az amerikai arkangyal, aki képes arra, hogy nem egy, hanem három olyan férfit kap be, mint amilyen te vagy és meg sem látszik rajta! Utálok a fajtáját! De bocsáss meg, nem akartalak bántani! Belőlem csak a legrettegetesebb féltékenység szólal meg, ha ilyen butákat beszélek!

— Féltékenység? — szólt közbe, pillanatról-pillanatra meglepődve Nikolájevics. — Azt gondoltam, hogy a féltékenység csak az én korszakom hajtása volt és hogy idő előtt sírba vitte az embereket!

— Ördögöt vitte! — vágott a szavába Manon — ma se viszi és ma is virul, hogy csoda. Nem tudom, ki tanított téged ilyen marhaságokra! Igen, igen! Borzasztóan féltetek attól a szőke kígyótól és legszívesebben ráülnék, ha nem kellene attól

tartanom, hogy egyetlen lélekzetvétellel leröpít magáról, talán ki az ürbe is!

Nikolájevics tanácstalanul állt, de amikor Manon ráadásul elkezdett keservesen zokogni, zavara elérte a tetőfokot. Ez a nő első pillanatban, hogy vele ide kilépett, kétségtelenül izgatta és már-már úgy látta, hogy a Daisyvel való egyáramúsága veszélyben van, a vele váltott szempillantás dacára. De most, egyszerre, valami kellemetlen érzés vett rajta erőt, valami emlékféle a multból, abból az időből, amikor semmit sem gyűlölt jobban, mint amikor a nők becsmérelték egymást előtte, vagy amikor — s ettől mindig úgy félt, mint a pokoltól — elkezdtek zokogni. Éppen eléggé volt benne része háromszáz évvel ezelőtt, semmi kedve se volt újra belekóstolni ezekbe a komédiákba!...

— Milyen más mégis Daisy! — gondolta magában és ezzel vissza is tért az önbizalma. Keresztbetette a karját.

— Nagyon sajnállak, kicsikém, — szóló szánakozó mosollyal —, csakhogy én nem tudok rajtad segíteni.

— Tudsz, — felelte Manon és felugrott a széken, úgyszólván most felülről beszélt Nikolájevicshez. — Elviszlek magammal és megteszlek társnagymesternek. Ez afféle közjogi, következmény nélküli méltóság, amelyre máris van precedens. Az egyik hivatalbeli elődöm, I. Manon is belebolondult valakibe, egy ububand szaxofónistájába, amire, hogy az állami ügyek kárt ne szenvedjenek, kitalálták számára ezt a díszes állást. Ó! Nagyszerű dolgod lesz, biztosítalak! Ügyes vagyok és úgy megédesítem az életedet, hogy minden nap térdenállva lenyalod mindkét kezéd ujjait!

Nikolájevics halkan nevetett.

— Nem lehet — mondta sok bonhómiával. — Ezt verd ki a fejedből, kis Manon!

— De, ha akarom! — kiáltotta éles hangon a nő és egy ugrással Nikolájevics vállán ült hosszú uszályával, úgyhogy az orosz majdnem elveszítette az egyensúlyt. De azután szépen leemelte és mint egy rakoncátlan gyermeket, lefogva karmolásra kész kezét, karjaiban tartotta.

— Hiába akarod, angyalom, — felelte Nikolájevics, most már mulattatva — ez a história nem megy. Aztán nem is vagyok szaxofonista...

— Soh'se hittem volna, hogy ilyen komisz vagy! — pattantotta ki Manon és olyan tűz vilant fel szurokszemében, mintha egyik gyémántja esett volna bele. — Azt gondoltam magamban: végre valaki, akinek valódi uralkodóvér bugyog az ereiben. No hát, ha ilyenek voltak mind, ti Isten kegyelméből valók, akkor éljen a mai lefogás! Akkor valamennyi volt manequintársam a Maison Jovvuba-Potin szalónjaiból jobban megérdemelné, mint te, hogy betöltsék velük a világ netán üresedésben levő államfői állásait!

— Jaj, be mesésen pereg a nyelved! — mondta Nikolájevics mulattatva. Ismét eszébe jutott valami: a szentpétervári balletnek egy kis francia táncosnője, aki néhány hónapig barátnője volt. Nagyon kedvelte, de a végén mégis csak kénytelen volt kitenni a szűrét, mert mindennap más ékszerrel regélt, amelyet megpillantott a Nevszki-prospekt valamelyik üzletében. Az is szakasztottan így peregtette a nyelvét.

Manon hirtelenül, a legkedvesebb mosollyal, a nyakába fonta karját.

— Mondok neked valamit, — szólt csábítóan.

— Egy éjszakát kérek tőled! Egyetlenegyet! Nézd, légy kedves hozzám! Hisz úgy vágyódom utánad!

Nikolájevics habozott. Nem azért, mintha pillanatig is visszaesett volna Manon hálójába, hanem azért, mert mérleglte, miként rázhatná le könnyebben a nyakáról. Aztán eszébe jutott egy kivezető út, amelyet a maga háromszáz év előtti furfangos eszével mesésnek talált.

— Jönnék mókusom, — mondta, — de nem volna köszönet benne. Ezek a kedves, bájos amerikaiak ugyan visszazökkenetnek engem az életbe, de, Isten tudja, mi van velem: ép testtel úgy kell leélnem napjaimat, mint valami jámbor szerzetesnek...

Manon hátrazökkent:

— Csak nem?

— Bizony... Hidd el, Manon, jobb, ha nem repülök be hozzád. Se ma éjszaka, se máskor!

— Nem volna semmi értelme, igaz, — jegyezte meg, szomorúan lehorgasztva göndör fejét, a struccollakal együtt, Manon. Aztán feltekintett. És most rajta volt a sor, hogy szánalommal nézzen végig Nikolájevicsen. — Istenem, sajnállak! — mondta őszintén. — De micsoda maflák is ezek a te jó tanáraid!...

— Ezt ne mondd, — vágott szavába Nikolájevics. — Erről ők nem tehetnek. Különben, ki tudja? Ami nincs, az még lehet!

Manon szeme felcsillogott.

— Az igaz! De mikor?

— Valamikor. Lehet, hogy pár év múlva.

— Akkor az eset már nem érdekel, — jegyezte meg, nagyon hűvösen Manon. — Én a jövőmet mindig a jelenre bázírozom, soha megfordítva. Nagyon sajnállak. A szép szőkeségeddel együtt...

Ezzel vállára dobta uszályát és ártatlan mo-

sollyal, tipegő léptekkel, visszatért a vendégek közé.

Nikolájevics, mint aki jól végezte a dolgát, követte.

XII.

— Hogy tehetél ilyet! — mondta Daisy Nikolájevicsnek, amikor néhány perccel később, a vendégek sokasága elől menekülve, kettesben ültek Durgan dolgozószobájában, ahol a férfi szóról-szóra jókedvűen elmesélt neki mindent, ami közte és Új-Franciaország nagymesternője között történt, illetve nem történt. — Mindenekelőtt nem mondtál igazat és ezzel minden kényszerítő ok nélkül...

— Már bocsáss meg, édes Daisym, — vágott a szavába Nikolájevics — ha ez nem volt kényszerítő ok — !

— Persze, hogy nem volt — felelte Kenedy. — Egyszerűen meg kellett volna mondanod, hogy nem *akarod* meglátogatni. Nem kellett ehhez semmiféle indokolás. De, ami ezt a hazugságot illeti, hát tudok számodra mentséget.

— Milyen szerencse! — szólt ismét közbe Nikolájevics és megfogva Daisy fejét, kezdte csókolgatni és csókolta addig, amíg bírta a lélekzete. Daisy nem védekezett, de közben folytatta:

— Hallgass csak ide! Félóra múlva az összes vendégek, holnap reggel pedig már az egész világ fogja tudni és elhinni azt, amit könnyelműségemben saját magadról híreszteltél!

Nikolájevics hátrazökkent.

— Azt hiszed?

— Minden bizonynal.

— Erre csakugyan nem gondoltam, — szolt Nikolájevics és rágta az ajkát. — Mit tegyünk?

— A dolog igen egyszerű, bár szokatlan. Viszamegyünk, felkeressük a nagymesternőt, te bocsanatot kérsz tőle, hogy az imént rossz tréfát űztél vele, én pedig bizonyítom, hogy a meggondolatlan kijelentésed valóban tréfánál nem volt egyéb.

Az orosz felugrott. Összecsapta a kezét.

— Erre vállalkoznál? Megmondanád, hogy..?

— Meg én! Hiába, látszik, milyen hypokriták lehettek az emberek a te korodban! Vagy azt gondolod, hogy ez az egész társaság, amely fölöttünk koptatja Durgan szőnyegeit, egy pillanatig is kételkedett abban, hogy mi ketten egyáramúakká lettünk? Csak ránk kellett nézniök és máris tisztában volt vele mindenki. Persze, addig, amíg az ügyetlenséged folytán, — mert csak ennek nevezhetem, — nem értesülnek, hitelesnek látszó forrásból, az ellenkezőjéről. Tehát minek a szemforgatás? Minek a hazudozás? A te régi világodban nem tudták, nem érezték tán az emberek, ha közöttük valakinek aza volt, amit ti viszonyinak neveztetek? Mindenki tudott, beszélt róla, — de bevallani? Óh nem. Ez már nem fért össze társadalmatok erkölcsi érzetével!

— Körülbelül így volt, igazad van, — helyeselt Nikolájevics, de nyomban hozzátette: — És mégis: nem röstelled, ezt egy egészen idegen nővel szemben ily nyíltan bevallani?

— Nem röstellem, bár bizonyára nem tenném, ha nem kívánná a te érdeked.

Nikolájevicset nehéz volt meggyőzni. Sehogysem bírta felfogni, hogy Daisy még ilyen áldozatra is képes.

— Szükség van-e egyáltalában helyreigazításra? — töprengett hangosan.

— Feltétlenül. Sajnáljon le téged az egész világ? És aztán: mit érne a mi nagyszerű munkánk az emberek szemében, ha ebben a tévhitben hagynók őket? Azt mondanák, hogy kuruzslók vagyunk. Gyere!

Daisy eltökélten felugrott. Nikolájevics is így tett és, miután még egyszer a karjaiba zárta és eszeveszetten csókolgatta, támolyogva indultak kifelé. Amint kiléptek a szobából, valami kellemes, búbajos zene ütötte meg a fülüket. Nikolájevics felfigyelt.

— Mi ez? — kérdezte.

— Táncolnak — felelte Daisy és szeme felragyogott.

— Táncolnak? — ismételte a férfi mosolyogva. — Hát még mindig táncolnak az emberek? Azt hittem, hogy ez is, mint sok minden, csak a múlté.

— Ellenkezőleg. Most is nagyon kedvelik a táncot az egész világon. Ha nem is állnak fel az asztaltól két falat közben az emberek, mint a te idődben. Így olvastam legalább...

— Így is volt, Daisym. Néha a másik falatot már csak tánc közben nyelhetette le az ember. De mi ez? Se keringő, se twostep, se...

— Egyszerűen tánc, Iván, egyéb semmi. Mindenki úgy táncol, ahogyan tud. Individ módon interpretálja a zenét. Ó, vannak akik gyönyörű dolgot tudnak produkálni!

Ezalatt felértek és benyitottak az első terembe, ahol láthatatlan zenekar elbűvölő muzsikájára ritmikus léptekben mozogtak az emberek. De nemcsak párok, hanem itt-ott hárman-négyen, egymásba fonva karjaikat, vagy egészen egyedül.

Más-más mozdulatokat végzett minden csoport vagy pár, és mégis egységes volt a kép. Látszott, hogy a dallamnak alapgondolatát valamennyi táncos egyformán átérezte, de érzelmeinek mindenki egyénileg adott kifejezést. Gyönyörű kép tárult Nikolájevics elé, melynek változatosságához még az is járult, hogy a legkülönbözőbb nemzetek képviselői mutatták be tudásukat. Egyes taglejtés oly tökéletes és eszményi volt, hogy Nikolájevicsnek önkéntelenül ismét a szentpétervári balletkar jutott eszébe, amely az ő idejében a legelső volt a világon.

— Az hihetné az ember, hogy itt csupa hivatásos táncos gyűlt egybe — mondta őszinte csodálattal. — Hogyan lehetséges ez?

— Kellő oktatás és részben nemzedékeken át öröklött tehetség révén — felelte boldogan Daisy, aki mindig örült, ha akadt valami, ami megnyerte Iván tetszését. — Voltaképen itt is visszatértünk a természethez — tette hozzá magyarázólag. — Hisz a legrégibb időben sem volt egyéb a tánc, mint öntudatlan életösztönökből eredő testmozgás bizonyos hangulatok kifejezésére. Később, mint mindent, a táncot is a sablonok közé szorították és a snobizmus egészen meghatározott formákat írt elő az embereknek, akik azután szolgailag végezték a gépies mozdulatokat. Így volt ez a görögök kordaxával és sikinnisével, a franciák rigaudonjával, menuettjével, az olaszok furlánjával és később a boszton meg a shimmy is csak konvencionális tánc volt. Ma pedig ismét ott tartunk, hogy szabadon fejezzük ki ösztönös hangulatunkat, persze azzal az interpretációval, amelyet a mai kultúránk számunkra lehetővé tesz. Ó, sokat hallottam ezekről a dolgokról Anita Averys barátnőm révén, akit ma délután említettem. Ő nemcsak gyakorló táncosnő,

hanem egyúttal a stagetowni színművészeti egyetemen a choreographia tanára is...

Még egy ideig nézték a bájosan mozgó, hullámzó képet, de azután eszükbe jutott, hogy volta-képen III. Manonnak meg akarják mondani, hogy Iván kényszerűségből hazudott. Elindultak tehát III. Manon felkeresésére. Nemsokára meg is találták egyik kisebb szalónban, ahova tánc után visszavonult Dimitrij társaságában.

Amikor Nikolájevics éppen rokona társaságában Manont megpillantotta, kellemetlen érzés fogta el. Világos volt, hogy e két embert az ő személye iránti érdeklődés hozta össze és míg egyrészt bántotta, hogy Manon bizonyára nem titkolta el Dimitrij előtt előbbeni beszélgetésüket, addig a rokona iránt valami bizonytalan ellenszenvet kezdett érezni. E pillanatban egyenesen az a gondolata támadt, hogy Daisy a jó, Dimitrij pedig a rossz szelleme.

— Soh'se hittem igazán a plátói szerelemben — szólt Dimitrij Manonhoz, amikor már oly közel voltak, hogy hallhatták a beszélgetésüket, de határozottan azzal a célzattal, hogy ők is megértsék a szavát. — A szerelemnek eme fajtájáról eddig az volt a véleményem, hogy a róka és a savanyú szőlő más köntösben. És íme: X-ük-dédnagybátyám és Kenedy Daisy tiszteletreméltó esete a végén még meg fog engem győzni az ellenkezőjéről!

Az utóbbi szavakat már Nikolájevics és az orvosnő felé fordulva mondta, barátságos mosollyal, amely mögött azonban ott ült a gúny és a káröröm.

— Én a magam részéről mindig hittem a plátói szerelemben — jegyezte meg Daisy egyszerűen, miután kedves fejbólintással üdvözölte Uj-Franciaország csillogó államfjét. — Az ilyen hit mindig az illető egyén lelki világa után igazodik és van-

nak szférák, ahová egyesek legjobb igyekezetük mellett sem képesek eljutni.

— Szóval: nem tartasz eléggé magasröptűnek?
— kérdezte Dimitrij.

— Nem.

Az orosz elnevelte magát.

— Nagyon köszönöm az őszinteségedet — mondta azután. — Ezek után éppenséggel csak a róka és a savanyú szőlő meséjére fogok gondolni, ha plátói szerelmet emlegetnek előttem. Nincs igazam, gyönyörűséges fejedelemasszonyom?

— Alighanem igazad van — felelte Manon kedves szemhunyorgatással, majd egészen ártatlanul Nikolájevicshez fordult: — Neked mi a véleményed erről a kérdésről?

— Nincs véleményem felőle — mondta a herceg, meglehetősen udvariatlan hangon. — Ez a dolog soh'se érdekelt. De ha azért vagy kíváncsi a nézetemre, kedves Manon, mert egy félórával ezelőtt bizonyos megokolással vonakodtam eleget tenni megtisztelő felszólításodnak, hogy berepüljek az ablakodon, hát kénytelen vagyok beismerni, hogy az említett megokolás csak — ürügy volt. Ezzel a kijelentéssel tartozom az igazságnak, és hálával venném, ha kedves csevegés közben ezt is elmondanád mindazoknak, akiknek felebaráti szeretetből máris felhívtad az irántam való szánalmát.

Manon kissé elsápadt. Persze csak abban a mértékben, amelyben ezt kreol arcszíne megengedte.

— Nagy munka volna, — felelte ajkait hegyezve — mert mindenkinek elmondtam, akivel azóta beszéltem. A te hibád. Miért hazudtál?

Ezt már ismét mosolyogva és pajkosan mondta, hosszú szempillái alól cirógató tekintetét Ivánra irányítva.

— Háromszázharminc évvel ezelőtt velem szü-

letett udvariasságból hazudtam — felelte Nikolájevics hidegen. — Akkor legalább így tett az ember, ha máskép nem tudta magát megértetni...

Manon kicsinylő kézmozdulatot tett és annak jeléül, hogy megúnta a társalgást, finoman rántott egyet uszályán és a vállára kapta. De ekkor ismét beleszólt Feodorovics:

— Amint látom, a legjobb úton haladsz, hogy leszokjál az udvariasságról, kedves X-ük-dédnagybátyám. Azért engedd meg, hogy kételkedjem a szavadban. Ehhez tudniillik jogom van. Mert aki, beismerten, egyszer tér el az igazság útjáról, arról feltehető, hogy ettől máskor sem idegenkedik...

— Hogyan? — fortyant fel Iván és indulatos mozdulattal rokona felé tett egy lépést.

— Semmi izgalom, kedves X-ük-dédnagybátyám — mondta Dimitrij elhárító kéztartással. — Lovagias ügyek ma már nem léteznek. Csak tények. Ismétlem, erősen kételkedem legújabb nyilatkozatod valódiságában. Avagy van rá tanúd?

Nicolájevics felelni akart, de ekkor Daisy állt Dimitrij elé.

— Van — mondta igen határozottan.

Feodorovics meglepetve és kíváncsian nézett rá.

— Ki? — kérdezte.

— Én — felelte meggyőződéssel, majdnem büszkén, Kenedy. — És ha III. Manon nagymesternő bokros állami teendői közepette nem ér rá ezzel az ügyel továbbra is foglalkozni, majd lesz rá gondom nekem, hogy ez a rossz tréfa kellő világításban kerüljön feledésbe. A *nagymesternő kosa-rának* nevezhetném el ezt a helyreigazítást, ha szükségesnek mutatkoznék leadni azt a világsajtó számára. Bizonyára akadnának, akik jót nevetnének rajta. De azt hiszem, fölösleges, mert in camera charitatis itt is elintézhetem a dolgot...

Ezzel elszántan a nagy terem felé indult, de III. Manon jobbnak látta elejét venni annak, hogy rajta még az a néhány ember is mulasson, aki előtt eljárt a pici szája. Azért egyetlenegy kecses ugrással Daisy mellett termett és a kezénél fogva visszahúzta a szalónba.

— Ne csinálj bolondokat, — mondta neki igen kedvesen — nem szeretem az ilyenféléit. Ha nem is bánom, hogy mit fecsegnek rólam az emberek, mégis csak vigyáznom kell a presztizsemre. Majd helyreigazítom én ezt a tévedést.

— Ahogy tetszik, — hagyta rá Kenedy — de siess!

— Ejnye, be sürgős a dolgod! — jegyezte meg félig tréfásan, félig bosszúsan Manon, és már tett is néhány lépést a legközelebbi csoport felé, amelyben megpillantotta La Victoire-t, első udvarmesternőjét, akivel, már állására való tekintettel, mint elsővel közölte volt a pikáns esetet. De még egyszer visszafordult.

— Hogy ne legyen tévedés a dologban,— szólt halkán és huncutos mosollyal Daisyhez, — természetesen úgy állítom be a dolgot, hogy személyesen győződtem meg a valódi tényállásról...

— Ezt már egészen a te ízlésedre kell bíznom, nagymesternő, — felelte Kenedy. — Ha összefér az igazságérzeteddel és az említett presztizseddel, akkor...

— A presztizsemmel feltétlenül. És ami az igazságérzetemet illeti, hát szavamra mondom, annyit álmodtam már a te orosz hercegeddel, még mielőtt személyesen megismertem, hogy végeredményben nem is járok majd oly nagyon messze az igazságtól, mint ahogy gondolhatnád...

— Akkor tégy belátásod szerint, de siess, mert a társaság, amint látom, már kezd oszladozni.

— Sietek, sietek! — felelte Manon élénken. De még mielőtt beváltotta volna ígéretét, egészen közel hajolt Daisyhez és a fülébe súgta: — Mondd csak drágám: igazán igaz? Nem akartok-e engem rútol becsapni?

Most már Daisy is elnevette magát.

— Megáll az eszem! — mondta csodálkozva. — Hát ennyire nem hisztek ti még most is odaát egymás szavában?

Manon erre nagyon elkomolyodott.

— Általában nálunk is nagyon szeretik az igazságot, — jelentette ki, helyes fontoskodással. — De, ami ezt az egy kérdést illeti, tudod, drágám, senki szavának én nem hiszek. Én csak tényekben bízom...

És mialatt Daisy értelmetlenül nézett utána, III. Manon már tovasurrant és becsületesen beváltotta ígéretét.

Amikor Kenedy visszafordult, már csak Ivánt látta a kis szalonban. Dimitrij eltűnt. Helyette néhány idegen, aki már régen leste az alkalmat, hogy egy-két szót válthasson a feltámadt emberrel, állta körül a herceget.

Az egyik, Cecil Irving, a délafrikai eugenetikai állomás vezetője, éppen a saját szakmájába vágó egynémely érdekes dolgot magyarázott neki, mire Nikolájevics tréfásan megjegyezte:

— Leszoktam róla, hogy csodálkozzam. Még az sem lepne meg, ha ma-holnap megtudnám, hogy a néger gyerekek ma már nem feketéknek, hanem fehéreknek születnek!

— Mindig fehéreknek születtek, csakhogy néhány hét múlva megfeketedtek, — szólt közbe Daisy. Irving pedig lelkesedéssel kapta fel ezt a kérdést és kijelentette:

— Ma már azt sem teszik. Legalább nem ott,

ahol az állomásaink működnek és ahol a nép már nem idegenkedik a ferment-oltástól. Egész Amerikában nincs már egyetlen sötétbőrű néger, s ezzel oly nehéz problémát oldottunk meg, amely még kétszáz év előtt számtalan vérfürdőnek volt az okozója!

— Mondom, ma már semmi sincs, ami nem volna megoldva — jegyezte meg derűsen Nikolájevics. — De honnan van akkor, hogy az új-franciák, vagy legalább azok, akikhez itt szerencsém volt, ha nem is feketék, de határozottan nem fehérék?

— Ez a kérdés indokolt, — felelte Irving — de a magyarázata igen egyszerű: az új-franciák eredeti kreolszínüket, mely egyébként nem is az, hanem csak hasonlít hozzá, fajuk jellegzetes szépségének tartják és tudósaik erősen vitatják azt is, hogy a fehér faj alapjában véve nem is faj, hanem csak bizonyos degeneráltságnak a jelképezője. S ebben a teóriában, ha nem is állja meg a helyét, mégis annyiban van igazság, hogy például az amerikai faj sem tiszta fehér, hanem a megváltozott klimatikai viszonyok dacára még ma is a mintegy százötven évvel ezelőtt végleg kiveszett őslakók vörösbőrűségétől sem áll egészen távol, amelyre az óvilágból származó fehér őseink valamikor igen észrevehetően szert tettek, anélkül, hogy számottevő mértékben összekeveredtek volna az őslakossággal.

— Ezeket hallva, majdnem attól tartok, hogy manapság még a nemzés is magasabb szabályok szerint történik! — mondta Nikolájevics és rázta a fejét.

— A kultivált népeknél határozottan — hagyta rá Irving. — Ma már nem bízzák a véletlenre a gyermek születését és ezzel együtt a faj szaporo-

dását. Ehhez igen nagy és következményteljes érdekek fűződnek!

— Úgy van — helyeselt Morse tanár, aki csak az imént lépett hozzájuk. — Az az elv, hogy kevés ember szülessen, de annál tökéletesebb legyen, valamint az a népiesebb felfogás, hogy minél kevesebben ülnek az ebédhez, annál többen tudnak jólakni, ma már körülbelül mindenütt utat tör.

Egy centropai hölgy erre Nikolájevicshez fordult és bizonyos éllel megjegyezte:

— A te idődben persze ez is másként volt! Akkor soh'se volt elég ágyúölteléke egy országnak, nemde?

— Természetesen, — felelte Nikolájevics. — Emberek nélkül nem lehet hadat viselni.

A centropai nő majdnem elájult, de ekkor Daisy kedvesen befogta Nikolájevics száját és az orosz elmosolyodva, lopva csókot nyomott a kezére.

— Végre sikerült!... — mondta aztán és hálsán, szerelmesen nézett Daisyre, aki kedvesen felelte:

— Hisz egyáramúak vagyunk...

XIII.

Még két fogadóest követte az elsőt és bár éjfélnél tovább nem tartottak — a záróra a meghívóból tűnt ki — a háziak, Nikolájevicscsel és Daisyvel együtt, de még Walker és Marchall is boldogok voltak, hogy túlestek ezen a világszenzáción. Mégis voltak, akik nem bánták, ha még tovább tartana a mulatság: Durgan John államtanácsos, a nagynevű tanár atyja és a száztizenhétéves özv. Brookné. Mind a ketten végtelenül élvezték a sok idegent és folyton csak azt hajtogatták, hogy eny-

nyi újat és érdekeset már régen tapasztaltak, valamint, hogy az ember csak a személyes tapasztalataiból tanul az élet számára...

Nem így Drop. A fiatal lány, aki ízzig-vérig még csak gyermek volt, elejétől kezdve únta az egész »sáskajárást«, amint mondta és most ismét hatványozott mértékben élvezte a szabadságát. Rögtön felmászott az öreg Sequoia-fára, majd annak egyik hosszú ágáról hintázva dobta magát egy szomszédos fára, mint valami kis mókus, vagy majom, a madárvilág élénk ijedtségére. Amikor pedig megpillantotta maga alatt Nikolájevicset, aki rokona társaságában megszokott reggeli sétájára indult a parkba, diókkal dobálta meg az oroszokat és alig bírta visszafojtani kitörő nevetését, mert tartott egy ideig, míg a férfiak rájöttek, hogy kinek köszönhetik ezt a záport.

De Nikolájevics sem volt rest. Néhány nap óta akkora életenergiát érzett magában, hogy pillanatig sem habozva, maga is felmászott a fára, amelyen Dropot sejtette. Egy-kettőre fent volt ő is, de még mielőtt utánavethette volna magát a leánygyermeknek, ez már két fával odébb csücsült valahol a lombosban és nevetett, mint a vadgerlice.

Feodorovics ezalatt a padra ült és elgondolkozott. Őt ez a csintalan játék nem érdekelte. A feje tele volt tervekkel, amióta összekerült rokonával.

Már mint egészen fiatal gyermek — most hatvan felé járt — szeretett rendkívüli dolgokkal foglalkozni és leküzdhetetlen ellenszenvet érzett minden iránt, amit munkának lehetett nevezni. De még ennél is jobban gyűlölte a fennálló rendet. Az úgynevezett individ világnézet felett gúnyosan mosolygott, mert ő éppen abban látott rabsá-

got, hogy az emberek bizonyos törvényeket és szokásokat oly végtelen önfegyelemmel követték, mintha állandóan kancsukával járnának a nyomukban, holott senki sem parancsolt nekik, csak saját maguk.

— Nem akarok a magam rabszolgája lenni — jelentette ki mindig dacosan, ha szülei, különösen anyja — azon fáradoztak, hogy rendes embert neveljenek belőle.

Így történt aztán, hogy voltaképpen foglalkozás nélkül élte le napjait. Belefogott sok mindenbe, de alig néhány hét múlva, gyakran már a következő napon, megugrott, anélkül, hogy Istenhozzádot mondott volna az embernek. Az alatt a közel hatvan esztendő alatt, mely éppenséggel nem nyomta a vállát, volt kereskedősegéd, farmer, pilóta, bűvár, tehénpásztor, színész, pincér, bankszolga, táncos. Legtovább mint szamaritánus bírta ki és talán még néhány esztendőt töltött volna ezen a pályán, ha a rendfőnököknek nem jut tudomására, hogy pénzt fogad el szolgálataiért.

A Szamaritánusok intézménye, épúgy, mint a Magdolnáké, mintegy hetven év óta létezett és azt a feladatot tűzte ki maga elé, hogy kedvessé, vidámmá tegye az életet olyanoknak, akik sorscsapás, vagy betegség és velük született fogyatékoság folytán egyáltalában nem, vagy csak igen ritkán jutottak abba a szerencsés helyzetbe, hogy élvezzék a létüket, elsősorban mindazt, amit természetyszerűleg csak a másik nemhez tartozók nyujthattak nekik. A két rend tagjai — többnyire vígkedélyű, jószívű, de csak ritkábban kiválóbb észbeli képességgel rendelkező egyének — beutazták a világot, felkeresték a testileg-lelkileg szenvedőket, énekkel, tánccal, vidám beszélgetéssel igyekeztek beférkőzni a szívükbe, elnyerni a ba-

rátságukat, végül pedig habozás nélkül megosztani velük az együttérzésből fakadó legbensőbb élvezeteket is. De a rend szabályai szerint nem volt maradásuk. Tovább kellett menniök, hogy másoknak is vigyék az élet örömeit. Ez is époly magasztos és nemes követelmény volt, mint az, hogy teljesen önzetlenül teljesítse mindenki a kötelességét a felebaráttal szemben. Nem volt szabad elfogadni mást, mint vendégszeretetet és jó tartást. Egyéb, igen csekély szükségleteik fedezéséről a rendházak gondoskodtak. Aki azonban pénzért kínálta az élet örömeit: azt irgalmatlanul kilökték a rend kötelékéből. S ezért történt az is, hogy Feodorovics sem maradhatott oly soká szamaritánusnak, mint ahogy talán kedve lett volna.

Mindig húzta, halasztotta köteles állami szolgálatát. Nem tudott határozni, mily foglalkozásra adja magát, mert egyik sem vonzotta. A végén kénytelen volt elfogadni azt, amire berendelték és így lett Feodorovics Dimitrijből — gyepmester Sycomoreban.

Bizonyos, hogy ez a hivatal sem volt nagyon kedvére való, de némileg vigasztalta, hogy munkája csak nagyritkán akadt. Így annál több ideje maradt a töprengésre és arra, hogy a fennálló rendre haragudjék.

Ekkor hallott a feltámadt emberről, illetve kilétéről. Az eset fantasztikus volta nyomban felkeltette benne a legnagyobb érdeklődést, sőt, ami ennél is több: egy belső hang azt súgta neki, hogy Nikolájevics Ivánhoz nemcsak közös haza és vérrokonság, hanem más, titokzatos szálak révén van köze és hogy, amit eddig hiába keresett, az érvényesülést, a vele való kapcsolat által fogja elérni.

Ettől a pillanattól kezdve csakis ennek a gon-

dolatnak élt. Kidolgozta haditervét és miután elérte édesanyjától a családnak majdnem babonásan féltett kincsét, egyetlen ékszerét, az Algenibet, ő is Chicagóba utazott, hogy megismerje rokonát.

Az első találkozás azzal az eredménnyel járt, amelyet várt és még aznap négyszemközt folytatott beszélgetésük alkalmával meggyőződött, hogy a saját nézetei Nikolájevics lelkében termékeny talajra találhatnának, ha módját ejthetné annak, hogy állandó befolyása alá kerítse. De mérlegelve a helyzetet, azzal is rögtön tisztában volt, hogy hatalmas ellenfelekkel lesz dolga Kenedy és Durgan személyében és hogy mindenekelőtt ezek karmaiból kell majd kiragadni Ivánt.

Minden furtfejűsége mellett meglehetősen kezdetleges eszközökkel dolgozó intrikusnak bizonyult, amikor azzal akarta egy csapással bevenni a várat, hogy az oly régen nélkülözött nikotin élvezetét szerezte meg titokban Ivánnak és hogy, rendes alkohol hiányában, egyelőre arra vette rá, hogy kölnivízzel — valamikor az angol hölgyek kedvenc italával— kábítsa el az esztét. De még aznap este, legnagyobb bosszúságára, meg kellett állapítania, hogy a legfélelmetesebb ellenlábasa, Kenedy Daisy, még hathatósabb eszközökkel rontotta le az egész hatást.

Daisy narkotikuma, pillanatnyilag legalább, határozottan erősebbnek bizonyult és Feodorovics belátta, hogy kissé elhamarkodta a dolgot. Elhatározta, hogy alkalmasabb időpontot fog bevárni a további támadásra. Tapasztalatból tudta, hogy minden bódítószernak a hatékonysága rövidéletű. Nem kételkedett benne, hogy a Daisy által ellene kijátszott trükkel is csak így lesz.

Azért, ha taktikát is változtatott, titokban

folytatta megfigyeléseit és ahol csak tehetett, egy-egy csepp mérget ejtett Iván lelkébe. A másik oldalon arra törekedett, hogy megnyerje Kenedy bizalmát, amire mindjárt azzal tett kísérletet, hogy az aggódnak színezetében ő hívta fel az orvosnő figyelmét arra, hogy Iván dohányt és szeszt kért tőle és amikor ő ezeket erélyesen megtagadta, Iván kijelentette, hogy nem baj, majd szerez ő magának más úton, úgy, mint már eddig is.

Daisy ezt a közlést nagy bizalmatlansággal fogadta, de az ő becsületes és egyenes gondolkodása azt követelte, hogy előbb meggyőződik a valóságról és csak azután alkotja meg ítéletét. Tudta, hogy ha közvetlenül Ivántól kér felvilágosítást, az utóbbi nyíltan meg fogja neki mondani az igazat. De ehhez a legegyszerűbb megoldáshoz mégsem folyamodott, mert gyöngédségében még attól is kímélni akarta Ivánt, hogy napfényre kerülvén Dimitriv álnoksága, idő előtt fájdalmas csalódás érje.

Körütekintő és tapintatos megfigyelése csakhamar meggyőzte Daisyt Feodorovics állításának tarthatatlanságáról. Bebizonyosodott előtte, hogy Iván sem előbb, sem utóbb nem folyamodott a szóbanlevő bódítószerekhez és hogy akkor, amikor rajtakapta a tiltott élvezeten, azt kizárólag rokona befolyása alatt tette.

Ennek dacára sem óhajtotta nyílt kenyértörésre vinni a dolgot, mert sokkal inkább célhozvezetőnek találta, hogy Iván maga lássa át Feodorovics társaságának káros voltát és bizonyos jelekből ítélve, e tekintetben már a legjobb úton volt. Másrészt meglepődéssel tapasztalta Daisy, hogy a legbecsesebbet nyújtva Ivánnak, amire nő képes, ezzel teljesen a hatalmába kerí-

tette s ezt egyesegyedül az ő javára akarta értékesíteni.

Feodorovics nagy terveket forgatott az agyában. Ha már neki nem sikerült tenni valamit a fennálló rend ellen, rokonában látta azt a médiomot, amelyen keresztül talán mégis érvényesítheti egyéniségét, zavarokat támaszthat és egy esetleges felfordulásból hasznot húz. Hogy mi legyen e haszon? Ezzel még nem volt tisztában. Egyelőre megelégedett volna azzal is, ha halálos vágást mérhet az általa oly nagyon gyűlölt világrend fejére. Annyit máris látott, hogy az utóbbival Iván sincs megelégedve. Hisz nem is lehetett másként. Az imperializmus korszakának megcsontosodott képviselője, egy trónját veszített uralkodócsalád sarja, mégpedig olyan sarja, aki saját tapasztalatából ismerte a régi fényt és az egyéni hatalmat s aki ennél fogva kétszeresen is átérezni tudta a nagy zuhanás minden keserűségét — nem rokonszenvezhetett az emberi egyenlőség eszméjével, még akkor sem, ha az nem a marxizmus tanain alapult és ha nem kívánta géppé, számmá degradálni az egyént.

Ő is ugyanannak az uralkodóháznak volt a sarja, igaz. Csakhogy nagy eszméinek megvalósításához hiányzott a személyes presztizse, amie, jelenleg legalább, a föld kerektségén csupán egyetlen embernek volt: Nikolájévics Ivánnak. Ő volt ma a legnépszerűbb ember a világon, csodálatos feltámadása révén bizonyos misztikum vette körül, éppen ezért kellett hogy ennek az embernek minden cselekedetét másképp fogadják, mint közönséges halandóét.

Sam Goodway Anomen-hullámairól Feodorovicsnak megvoltak a saját nézetei. Mint mindenben, úgy ezeknek félelmetes hatásában is kételke-

dett. A 2114-ben történt bemutatáson kívül, gyakorlatilag, alapjában véve sohasem alkalmazták. Hátha blöff volt az egész, igazi hamisítatlan blöff, mint amilyent nem egyszer produkáltak annak idején e földön, Amerikában, a blöffök hazájában?

Ezt a felfogását éppen előző napon közölte is Nikolájevics, amikor ismét egyszer az örök béke problémája került köztük szóba.

— Hol vannak a bizonyítékok, hogy ezek a hullámok egyáltalában léteznek? — mondta. — Ki látta őket? Ki ismeri a ma élő emberek közül a hatásukat? Senki. Hogy ott, a Michigan-tó közepén, egy mesterséges sziklaszigeten épült várban csücsül egy öreg ember, aki állítólag valamire vigyáz, amit titokzatosan »gral«-nak hívnak, az még nem bizonyít semmit. A római augurok jutnak eszembe, ha arra az öreg emberre gondolok. Igen jól tudták ezek, hogy humbug a misztériumuk s ezért mosolyogtak, ha egymással találkoztak. Vajjon nem tölti-e el jámbor mosolygással napjait az öreg Meneval, a jelenlegi grallovag is?

— De hiszen az egész világ képviselői előtt mutatták be valamikor az Anomen-hullámok rettenetes hatását? — vetette ellen Nikolájevics.

— Talán éppen ez volt a legnagyobb blöff! — felelte fölényesen nevetve a másik. — Nagyszerű színházat rendeztek a világ számára, olyant, amilyent sem előbb, sem utóbb nem látott! Még annál is különb lehetett, mint amikor Nero felgyújtatta Rómát.

Nicolájevics hitetlenül rázta a fejét, de Feodorovics folytatta:

— Elmondom neked, hogy miként képzelem a dolgot. Egy eszelős ember, — hisz a zsenik mind azok, ugyebár — nevezzük Sam Goodwaynak, elkesereg az emberiség sorsán és azon kezd töpren-

geni, miképpen lehetne véget vetni az általános öldöklésnek. És kifundálja, — amihez elvégre nem is kellett valami nagy zseniálítás, — hogy csakis egy olyan találmánnyal, amely hatékonyabb, erősebb, hatalmasabb, mint az eddig használt fegyverek, ágyúk, gázok, tankok és a többi. Elgondolja, mily nagyszerű volna, ha valaki feltalálna valamilyen sugarakat, vagy felfedezne bizonyos hullámokat, amelyeknek megvolna ez a tulajdonsága — talán kísérletezik is mindenfélével, de hiába. S ekkor eszébe jut, hogy hiszen nincs is szükség arra, hogy ez a találmány *tényleg* létezzen, elég, ha az emberek *hiszik*, hogy van. Értesz engem, Iván Nikolájevics?

— Értelek, Dimitrij Feodorovics, de mi van az Anomen-hullámok bemutatásával 2114-ben? Azt hogyan magyarázod?

— Máris itt tartok, kedves X-ük-dédnagybátyám! A mi lángeszű feltalálónk, természetesen megfelelő nagy feneket kerítve a dolognak, a legnagyobb titoktartás pecsétje alatt és búsás jutalmat biztosítva magának, beavatja a kormányt az eszmébe és egypár fegyveren, talán egy ócska ágyún, esetleg egy rossz repülőn is, amelyet rendelkezésére bocsátanak s amelyet pilóta nélkül felenged a levegőbe, bemutatja az állítólagos hullámok hatását. Abból indulok ki, hogy a feltaláló jó vegyész, alaposan ért a bomlás teóriájához és kissé a bűvészet mesterségéhez is. Ezzel a felkészültséggel preparálja az elpusztítandó tárgyakat és a mutatvány szemképráztató: rájuk irányítja a — nem létező — csodasugarakat, a fegyverek, az ágyú haszontalan vackokká válnak, a repülő pedig alázuhan, akárcsak láthatatlan golyót röpítettek volna a testébe. Első felvonás. Következik a második: az eredmény oly meg-

győző volt, hogy gondolkodás nélkül fel lehet áldozni nagymennyiségű fegyvert, ágyút, tankot, sőt még a flottának egy részét is a világbemutató céljaira. Az előadás költségei meghozzák a kamatokat. Sam Goodway ismét preparálja az anyagot, itt-ott pokolgépeket is helyez el — nem tudom, hisz ő a feltaláló blöffmester, nem én. A hatás minden képzeletet felülmúló. Páni félelem fogja el az egybegyűlt birkanyáját, mindenki elveszti a fejét és ahány szemlélője van a furfangos illúzióknak, kivétel nélkül valamennyit megszállja a szentlélek, széjjelszaladnak a világ minden részébe és reszkető térdekkel, dadogó nyelvekkel a fülébe ordítják mindenkinek: Le a fegyverekkel, mert különben mindnyájan a halál fiai vagyunk!... Nem sokkal valószínűbb ez így, Iván Nikolájevics, mint úgy, hogy azok a titokzatos hullámok tényleg léteznek?

A másik orosz soká elgondolkozott.

— Ebből az következne, hogy Sam Goodway egyszerűen csaló volt és hogy mindig akadt hasonló jellemű férfiú, aki habozás nélkül beült, mint utód, a grálvárba, ahol röhög az emberek, elsősorban a kormány butaságán — mondta ezután. — Bocsáss meg, ez nagyon mesterkélt konstrukció.

— Egyáltalában nem az, és el tudom képzelni, hogy Sam Goodway nyomban az általános leszerelés után beavatta a kormányt is a valódi tényállásba. De talán megtette ezt már a házi bemutató után is, ki tudja? Vagy azt hiszed, hogy abban az időben akadt volna a kormány tagjai között valaki, aki csupa szeméremből elhárítja magától a bűnrészességet olyasmiben, ami az akkori világhelyzetnél fogva egyáltalában nem mehetett bünszámba? Vagy azt gondolod talán, hogy Sam Goodway felvilágosításai után az lett volna

a kormány, illetve annak a pár beavatott embernek a kötelessége, hogy nagyképpően kiállva a világpiacra, kijelentse: bocsánat, kedves embertársaim, ez az egész bemutatás csalás volt, öljétek továbbra is egymást, nincs itt semmi baj! Abszurdum!

— Ebben az alakban már inkább el tudnám fogadni a magyarázatot — felelte Nikolájevics — és ez esetben valóban augurok volnának a grállovagok is. És mégsem tudtál engem meggyőzni állításod valószínűségéről. Én hiszek az Anomen-hullámok létezésében. Biztosíthatlak, hogy nem örülök ennek a szomorú ténynek. Ha ez nem volna: micsoda perspektívák nyílnának előttem!...

— Nyílnak így is, Iván Nikolájevics — mondta a másik és a szeme sötéten felfénylett. — De mivel ennyire kishitű és konok vagy, mondok neked még egyet! Hát azt hiszed, hogy az amerikaiak csakugyan olyan bolondok, hogy az örök béke biztosítására használnák fel az Anomen-hullámokat, ha azok valóban léteznének és nem a világimpérium megszerzésére? És nem gondolod, hogy ezek a praktikuseszű, keletkezésük óta mindig és kizárólag csak a saját zsebüknek dolgozó népek nem ígázták volna le már régen az egész konkurenciát, ha erre csakugyan módjuk volna? Bezzeg, megtették volna és mivel nem tették: nincsenek is Anomen-hullámok. És mivel nincsenek Anomen-hullámok, hirdetnek egyenlőséget, felebaráti szeretetet, kulturát és az ördög tudja, még miféle bolondságokat!

— Erre csakugyan nem gondoltam — szólta Nikolájevics meglepetve, de nem folytathatták érdekes vitatkozásukat, mert közbelépett Kenedy és anélkül, hogy e tekintetben előzetesen megállapodott volna a két orosz, ösztönszerűleg érezte

Iván is, hogy amiről beszélgettek, nem Daisy füle számára való.

Aznap délelőtt Feodorovics az említett séta alkalmával újból rátért erre a tárgyra, de legnagyobb bosszúságára azt kellett tapasztalnia, hogy rokona, ellentétben az utolsó alkalommal, csak vajmi kevés érdeklődést mutatott az Anomen-hullámok iránt. Bizonyára ismét Daisy volt, aki valamiképpen megingatta...

Úgy is volt. Mint mindig, úgy most is megérezte Kenedy lelke, majdnem szeizmográf-szerűen, hogy ismét mérget csepegtettek Iván lelkébe és bájos nőiességének minden varázserejével igyekezett jóvátenni, amit a másik elrontott. Eddig ez gyönyörűen sikerült is. Mert ha Iván rossz szelleme egy lépéssel lefelé húzta a mocsárba, Daisy nyomban kettővel emelte fel maga mellé.

Csodatevő hullámok voltak azok a sajtóságos emanációk is, amelyek kristálytiszta lelkéből behatoltak az orosz belső világába és ott gyógyítólag hatottak a beteg, sebes felületekre. Ezek lassanként behegedtek, különösen azóta, hogy Daisy, ösztönszerűleg módszert változtatva, önkéntes materializáció által alátámasztotta a belőle kiinduló hullámok hatását. Hiszen Nikolájevics Iván a régi világ gyermeke volt, annak a világnak, amelyben az út a szerelemhez sok esetben csak a gyomron keresztül vezetett...

De Feodorovics nem vesztette el a türelmét, még kevésbé adta fel a reményt, hogy végeredményben mégis csak ő marad felül.

— Kutyából nem lesz szalonna — gondolta magában — és Iván Nikolájevics megmarad a XX. század emberének...

Ebből kiindulva, nem kételkedett abban sem, hogy abból a betegségből, amelyben szerinte Iván

pillanatnyilag szenvedett, a Daisy-mániából, egy másik nő fogja kigyógyítani. Egyelőre mindegy volt, hogy kicsoda. Majd lesz gondja rá, hogy harmadik, vagy negyedik után oly médium kapcsolódjék be rokona életébe, amely az ő céljait jobban előkészíti.

Azért volt, hogy nem is bánta, amikor Iván őt egyszerűen otthagya a faképnél és mókusmódra a fákon kergetődzött Droppal. Ez a leánygyermek nem sejtette, hogy a férfi játéka nem a testgyakorlatozás terén való versengésnek szólt, hanem fejlődő félben levő női bájainak, amelyek az említett kergetődzés közben önkéntelenül is jobban jutottak kifejezésre. A XX. század férfiai előszeretettel viseltetett az éretlen gyümölcs iránt. Ezt is tudta Feodorovics és sunyi mosoly futott végig az arcán, amikor elgondolta, hogy esetleg még mily meglepetések érhetik azt a szentképű Durgant, aki neki — ezt érezte — époly ellensége volt, mint tisztelt asszisztense, Kenedy Daisy.

De Drop és Nikolájevics multságának hirtelenül véget vetett Easterhouse, aki szokott időben eljött, hogy tanuljon a növendékével. Ő még nem ismerte Feodorovicsot, de hallott a látóhatáron való feltűnéséről, úgyhogy legott tudta, hova tegye ezt az idegen embert, aki gondolataiba elmerülve, a Sequoia-fa alatt a padon ült. Egyenesen hozzá lépett és tőle tudta meg, hogy kivel és hol tartózkodik Drop. Nyomban utánament és erélyesen megszólította a fáról. Drop pedig szépen engedelmeskedett és nemsokára hatalmas ugrással Easterhouse előtt termett és megcsókolta. Előkerült Iván is, aki jókedvűen és barátságosan üdvözölte a fiatal özvegyet.

— Amint látom, háromszáz évvel visszafiatalodtál, herceg — jegyezte meg Easterhouse moso-

lyogva, de azzal a bizonyos anyai jóakarattal, amely mindig bántotta Nikolájevics önérzetét. — Most már határozottan minuszban is vagy, mert a jégben eltöltött idő egyáltalában nem számít...

— Az ám, — hagyta rá Drop kipirultan és csillogó szemekkel — roppant ügyes kis majom lett volna belőle, ha annak születik. Mondhatom, büszke vagyok a tanítványomra!

— Nagyon köszönöm az elismerést — felelte Nikolájevics nevetve. — Igyekeztem is, hogy a tanítónóm ne valljon szégyent velem. Látod, — tette hozzá Easterhouse felé fordulva — ennek a kicsi nőnek több szíve van, mint neked: vállalkozott az oktatásomra!

— Rosszul tette, — felelte Easterhouse — mert majmot talán még én is tudnék belőled nevelni, csakhogy ezért aztán meggyűlne a bajom Daisyvel.

Kedvesen nevetett, de Nikolájevicsnek mégis rosszul esett, hogy ennyire nem komolyan vette őt ez a nő. Pedig kívánatos volt, tetszett neki már az első pillanattól kezdve, hogy vele megismerkedett. És most, talán éppen ezért, egyenesen gyűlölte.

— Az én időmben a vénleányoknak volt ilyen hegyes a nyelvük — jegyezte meg élesen — úgy látszik, ma ez is máskép van. Voltaképen mi bajod velem? Mivel bántottalak?

— Ó Istenem, — felelte még mindig nevetve Easterhouse — ilyen feltevésre valóban semmi okod sincs. Ez nyilvánvalóan félreértés és ha elmondod Daisynek, ő erről téged meg is fog győzni, ebben nem kételkedem. Csak azt ajánlhatom neked, tartsd magad mindenben Daisyhez!

Ezzel karonfogta Dropot, aki még egy epedő tekintetet vetett a legújabb pajtására és elvezette a ház irányába.

Nikolájevics pedig elgondolkozva, meglehetősen bosszúsan nézett utána.

— Mit akar mindig Daisyvel? — kérdezte magától. De ekkor már cinikus mosollyal közeledett Feodorovics.

— Egyik csinosabb, mint a másik — jegyezte meg a távozók irányába pillantva. — Az embernek nehezebb esik a választás, nemde, drága X-ük-déd-nagybátyám?

De Nikolájevics unottan vállat vont és mivel a kert másik oldalán meglátta Daisyt, szó nélkül hátat fordított a rokonának. Ez pedig csendesen nevetett.

XIV.

— Daisy! — kiáltotta Nikolájevics, mikor már vagy harminc lépésnyire megközelítette.

Az orvosnő, aki a Durgan-dominion túlsó részében, fiatal fenyvesek közt fekvő villája irányába tartott, neve hallatára megállt. Amidőn megpillantotta Ivánt, szeme felragyogott. A mai napon először találkozott vele. Egy súlyos műtét miatt az éjjelt a klinikán töltötte; erre ugyan nem volt köteles, mert az állami orvostanács éppen e napokban ez alól bizonytalan időre felmentette, egyszersmind hivatalból kirendelte őt Nikolájevics testi és lelki gondozására. De a klinikán olyan orvosi beavatkozásról volt szó, amely elütött a mindennapi esetektől és nem akarta elmulasztani az alkalmat, hogy Durgannek ne segédkezzen.

— Jó reggelt, Iván! — felelte üde, kedves mosolygással és megvárta, míg a herceg egészen a közelébe ért. Örömmel és bizonyos büszkeséggel állapította meg magában, hogy külsőleg legalább már semmi nyoma sem látszik annak, hogy aki

feléje közeledik, egy rég' letűnt nemzedék sarja. Az amúgyis magasnövésű férfiú mintha feltámadása óta még fél fejjel megnőtt volna. Teste láthatólag megizmosodott, halvány arcszínét egészséges napszülte pír váltotta fel és a jelenkor viselete egyáltalában már nem feszélyeztette, mint második élete első idejében.

Ivánnak viszont káprázott a szeme Daisynek minden felülmúló szépségétől. Ahelyett, hogy megszokta volna és e megszokással közömbösebb vált volna iránta, napról-napra mindjobban csodálta, lelkiileg földreborult előtte. Bármily érthetetlen, felfoghatatlan is volt számára az a sok új, ami körülvette: semmi sem hatott rá annyira, mint éppen Daisy. Ha nem is fejezte ki — amint ki sem fejezhette — minduntalan érzelmeit, mégis naponta ezerszámra akadt pillanat, amikor kételkedett a valóságban, csakis azért, mert nem bírta elhinni, hogy ez a gyönyörű, ez a messze felette álló, szerinte merően tökéletes lény, amely még a régi istenekről alkotott fogalmát is felülmúlja — néhány nap óta egészen az övé!... Így már semmi sem választotta el őket egymástól, nem létezett többé közöttük az az áthidalhatatlannak látszó háromszázéves távolság, civilizáció, gondolkodás, születés tekintetében, amelyet önkéntelenül is megérezve, épúgy restelt és szégyelt, mint az ő idejében vásárra vitt és mutatványos bódében közszemlére kiállított hottentotta, vagy eszkimó a maga alsóbbrendűségét. Hiába gondolt ilyenkor Isten kegyelméből való születésére, hiába igyekezett ebből vigaszt, önérzetet, erőt meríteni: magában minden feltétel nélkül elismerte a mostani kor embereinek, elsősorban Daisynek fölényét, utólérhetetlenségét. És most?!...

Amikor így okoskodott, persze, ezt is csak a

háromszáz év előtti ember eszével tette. Ami a valóságban Daisy lelkében végbement s ami cselekedeteit irányította, azt nem ismerte, de még ha ismerte volna is, nem bírta volna megérteni. De Daisy ezt tudta és számolt vele. Meghagyta őt a boldogító hitben, amelyben leghathatósabb eszközt látta annak a nagy feladatnak teljesítésére, amelyre gondolkozás nélkül vállalkozott... Örült, minden hátsó gondolat nélkül boldog volt annak láttára, miképpen térnek vissza Ivánba — immár óriás léptekkel — önbizalom és életerő.

Iván átfonta derekát és megcsókolta, majd szerelmes szavakat suttogva elkísérte otthonáig, ahol éppen előző nap délután látogatta meg először. Útjuk a Durgan-park elhagyatottabb részén át vezette őket. Hol sűrű bokrok és erdőszerű facsoportok között, hol tisztásokon kellett áthaladni, vagy kis hídon, amely alatt tovasietett a kristálytiszta patak vize, hol egy-két pillanatra láthatóvá vált kékes fényben a napfürösztötte Michigan-tó. Az ágakban pedig mindenféle barátságos állatok kergetődtek, tarka madarak, pillangók röpködtek körül pajkosan, minden félelem nélkül, mintha sohasem bántotta volna őket a világ ura, az ember.

Oly gyönyörű volt minden, oly bódító a levegő, oly kék az ég, üde a természet és kábító Daisy közele, hogy Iván hirtelenül megállt és felujjongott, mint extázisában a vad ember. De ettől a kitöréstől maga is megijedt és szelíden, bocsánatkérően nézett Daisyre.

— Ne vess meg, kérlek. — mondta restelkedve — de néha akkora a boldogságom, hogy úgy érzem, nem bírom!...

— Emlékszel-e, amikor még igen határozottan kijelentetted, hogy inkább nem kívánsz lépést tar-

tani a mai nemzedékkel, mintsem hogy lemondanál arról a néhány rossz szokásodról, amit élvezetnek nevezted és nem akartad elhinni nekem, hogy mennyi örömet nyújt az élet ezek nélkül is? — kérdezte Daisy mosolyogva.

— El sem tudom hinni, hogy valamikor ilyen dőre voltam, pedig igazad van — hagyta rá Nikolájevics Most pedig attól félek néha, hogy *ezeket* az örömeket nem leszek képes megszokni! Olykor hasonló állapot fog el, mint amikor a régi világban pálinkával, vagy kokainnal bódítottam el magamat... És mégis, milyen különbség! Azt hiszed, hogy végig el fogom bírni ezt a nagy boldogságot?

— El, — felelte Daisy csendesen — sőt talán még nagyobbat is. De ahhoz, hogy változatlanul boldogságnak is érzed a létedet, valamivel hozzá kell járulnod neked is. Nem elég, hogy külső tényezők hassanak reád: szükséges, hogy *ellensúlyozd* őket a saját énedből fakadó energiákkal, mert különben érzelmi világod beteg szenvedélyekké fajul el és ismét azzá leszel, ami valamikor voltál: rab-szolga!

Kenedy szándékkal komolyabb fordulatot adott a beszélgetésüknek. Ennek meg is volt a hatása és Nikolájevics elgondolkozott. Szótlanul haladt mellette és most az orvosnő kis háza elé értek. Két nádszék állt előtte. Némán leültek.

— Azt mondd, hogy boldog vagy, Iván, oly boldog, hogy néha azt hiszed, nem bírod elviselni — szólt ismét Daisy, kis szünet után. — És mégis, nem érzed-e éppen ilyenkor a hiányát valaminek?

Nikolájevics feltekintett.

— Nem — felelte gondolkozás nélkül. — Éppen ilyenkor nem. Valamikor, igen. Akkor, amikor még lenézettnek, megvetettnek, elhagyatottnak, szerencsétlennek éreztem magamat. Akkor, igen,

mindenem hiányzott és elviselhetetlen vágy fogott el régi emberekért, letűnt eszmékért, akkor azt hittem, el kell magamat emésztenem... Mindez egy csapásra megváltozott. Majdnem szégyenlem bevallani: ma egyenesen idegenek számomra a régi dolgok. Mintha elveszett volna belőlem minden kegyelet! És ez nem szép. Tudom. De tehetek én erről, mondd?

— Nem.

— Tehetek róla, ha mindenért, ami egyszer kedves, kívánatos volt előttem, egy csapásra kárpótolt valaki, egy tündérszerű lény, akiről még ma sem tudom elhinni, hogy nem Isten, hanem ember, te, imádott szerelmem!

Daisy a kezét nyujtotta Ivánnak és szó nélkül túrta, hogy az orosz hosszú, forró csókot nyomjon rá.

— Nem, nem illetheted magad szemrehányással — felelte. — Az érzelmek úgy háborognak a lelkedben, mint földrengés után a tenger. Egyensúlyoddal vissza fog térni a kegyeletérzeted is, amellyel a múltnak éppúgy tartozol, mint a múlt személyeinek és én volnék az utolsó, aki őket ezért megirigyelné. Tehát csakugyan nem éreznéd a hiányát valaminek éppen akkor, amikor azt hiszed, hogy boldog vagy?

— Hazudnám, ha elismerném.

— Nem érzed ilyenkor, hogy »nem tudod, mit tehetnél«? Nem ölelnél magadhoz még élettelen tárgyakat is? Nem szeretnél a levegőbe szállni, mint a madár? Vagy nincs-e meg az az érzésed, hogy minden ok nélkül törni, zúzni is tudnál örömben és nem gondolod, hogyha megtennéd, sírva rá kellene borulnod arra, amit megsemmisítettél?

— De igen! — felelte csodálkozva Nikolájevics. — Úgy van, amint mondod. Még te is ismered

ezt? Hát nemcsak a »barbár« szívében születnek ilyen gondolatok? Amelyeket soh'se mertem volna előtted bevallani, ha nem te vetted fel e kérdést!

— Hogyne ismerném — felelte Daisy. — Igen természetes emberi érzések ezek, érthető következményei egy meghatározott állapotnak. Abból a hiányérzetből fakadnak, amelyre gondoltam.

— Hogyhogy?

— Az emberben hirtelenül felhalmozódó erők parancsolólag követelik érvényesülésüket. Munka, ténykedés utáni vágy ösztönszerű kitörése ez. A boldogság érzete: az erő tudata. Az erő viszont csak addig az, amíg érvényesül. De az erőnek nem szabad erőszakká elfajulni, amint, sajnos, hajdanában oly gyakran megtörtént. Megérted, hogy ezzel mit akarok mondani?

— Azt hiszem, igen — felelte Nikolájevics. Őszinte törekvése, hogy kövesse Daisy gondolatmenetét, különösen rokonszenvessé tette. Olyan volt ebben a pillanatban, mint a serdülő fiú, aki oktatója előtt feltárja egész lelkét, hogy elhintse benne a tudás magvát. — Azt gondold, — tette hozzá rövid szünet után — hogy a mai világban, amelyben mindenkinek megvan a rendeltetése, a maga elé tűzött feladata, lehetetlenség, hogy egyedül én éljem le napjaimat tétlenül?... Igazad van. Belátom, hogy tennem, cselekednem kell. És most, hogy mondod, valóban úgy van, érzem a hiányát!

Ez a kijelentés nagy hatást tett Daisyre. Szokatlan tűz villant fel okos szemében. Felkelt, Ivánhoz lépett, ráhajolt és két karjával vállára támaszkodva, kereste a tekintetét.

— Látod, Iván, — mondta, egészen különös hangon — most én is úgy érzem, hogy boldog vagyok...

Nicolájevics arca felragyogott.

— Igazán?

— Igazán. Te tettél azzá.

Iván elkapta két kezét, magához vonzotta és átkarolta a derekát.

— Most már érdemes élnem — susogta boldogan. — Az az érzésem, hogy meg tudom szolgálni azt a sok jót, amiben részesítettél. Dolgozni akarok és te leszel a munkatársam.

— Örömmel — felelte növekvő meglepetéssel Daisy. — Talán bizony meggondoltad a dolgot és mégis elfogadod az Unió ajánlatát? Megírod életed történetét?

Nikolájevics kicsinylő mozdulatot tett, de azután kijelentette:

— Nem bánom, azt is megteszem. Esetleg annak a munkának a keretén belül, amelyre gondolok. De nem arra van szükségték nektek, mai embereknek, hanem egészen másra! És én olyat tehetek, amire rajtam kívül senki se képes: az én világom szemüvegén át megítélni a ti világtokat, megírni, hogy a háromszázharmincéves ember milyennek lát benneteket. Lehet, hogy elfogult, egyoldalú lesz az én munkám, de azt hiszitek talán, hogy ti nem vagytok elfogultak saját magatokkal szemben, vagy nem vagytok szintén egyoldalúak? Az én világnézetem, nem tagadom, valamikor nagyon eltért a tietektől, még ma sem fedik egymást a nézeteink. Tömérdek sok jót és szépet látok ma, amiről akkoriban még álmodni sem mertek az emberek, de van sok olyan is, amit másként is lehetne elképzelni — mindegy. De azt hiszem, hogy az ilyen munkának határozottan megvolna a maga értéke és ma már nemcsak erőt, hanem kedvet is érzek magamban, hogy vállaljam. Mit szólsz hozzá, Daisy?

— El vagyok ragadtatva a gondolattól — fe-

lelte az orvosnő lelkesen. — Hisz ez az, amire az anthropológiai államtanács gondolt, amikor felszólított téged emlékirataidnak megszerkesztésére. A tudomány arra kíváncsi, hogy miként látod nemcsak a te korszakodat, hanem a mienket is! Istenem, Iván, nem is tudod, milyen boldoggá teszel...

Nikolájevics még szorosabban magához szórította.

— Akkor legjobban szeretném, ha nem vesztegetnénk egy pillanatot sem — mondta majdnem türelmetlenül. — Azért mégis látok két kérdést, amelyeket mindenekelőtt kívánok tisztázni. Az egyik az, hogy mielőtt valóban hasznos munkát végezhetnék, látnom is kellene a világot. Meg kellene ismernem. Ma még csak sejtem.

— Természetesen!

— Be kell utaznom a világot. Látnom, tapasztalnom, tanulnom kell. Remélem, ezt is munkának minősítik?

— Feltétlenül.

— De én csak veled utazom, Daisy!

— Nem kívánok magam sem egyebet. Amúgyis melléd vagyok kirendelve, tudod...

— Tudom és áldom azt az állami bölcseséget, amely ily rokonszenvesen intézkedett! Az utazás tekintetében tehát szintén egyetértünk. De hátra van még a második kérdés. S ebben aztán semmiféle állami hatalomnak beleszólása nincsen! Azt hiszem legalább...

Nikolájevics kis szünetet tartott és mosolyogva, majdnem zavarodottan nézett Daisyre. Az orvosnő kérdőleg tekintett rá.

— Amire gondolok, az kizárólag bennünket, kettőnket illet — folytatta Iván halkabban, sok

melegséggel. — Azt szeretném, hogy mielőtt a nagy útra indulnánk, a feleségem légy...

Daisy alig észrevehetően megrezdült, azután a karját Nikolájevics nyakába fonta.

— Miért szeretnéd ezt, Iván? — kérdezte komolyan, de meleg mosolygással.

— Miért? Istenem, miért? Meglep a kérdésed, Daisy. Vagy nem találod természetesnek a kívánságomat? Nem érzed te is, hogy ezáltal még bensőbbé válna a bennünket egymáshoz fűző kapocs; nem gondolod, hogy még szebb, magasztosabb volna úgy? Mit adhatnék én a föld kerekiségén annak, akit legjobban, akit egyesegyedül szeretek, egyebet, mint a nevemet?

Daisy pillanatra lesütötte a szemét. Arra kellett gondolnia, hogy kedveséből ismét a régi világ embere beszél. Persze. Akkoriban a férfi azzal tüntette ki szíve választottját, hogy a nevét adta neki. A házasság által magához emelte a jogilag alábbrendelt nőt. Hogy rabszolgájává tegye... De nem. Erről meg kellett feledkeznie. Csak azt volt szabad látnia Iván kívánságában, hogy igazán szereti. Hogy odaadná neki még a nevét is, az egyetlen valamit, aminek értéket tulajdonított...

Házasságról beszélt. Hozzá akarta kötni az életét. De vajjon tisztában volt-e azzal, hogy a mai világ erkölcsi felfogása szerint a házasságnak mi az alapfeltétele?

— Látom, hogy szeretsz és melegen átérzem gondolataidat — felelte az orvosnő és csodálatosan szép, okos szemével oly áthatóan nézett Iván szemébe, hogy a férfi csak nehezen állta a tekintetét. — Mégis — folytatta — mondd meg őszintén: gondoltál-e egyáltalán arra, hogy ha csakugyan házasságot kötnénk, ebből gyermekek is származnának?

A kérdés Nikolájevicsset zavarba hozta. Nem volt rá elkészülve.

— Erre ugyan nem gondoltam, — felelte — de hogy ezzel számolni kell, az bizonyos.

— Látod, Iván? — kiáltotta Daisy. — Te éppen csak számolnál ezzel a lehetőséggel, belenyugodnál abba, hogy gyermekeink is születnének, mint ahogyan számolsz talán azzal is, hogy belőlem, aki ma kívánatos vagyok a szemedben, valamikor, ha meg nem unsz, öreg ember lesz, akinek a nemhez már semmi köze sincsen. Igen, valamikor így született a gyermek: két ember megtetszett egymásnak, de néha még erre sem volt szükség. Elég volt, hogy meglegyenek a társadalmi, vagy anyagi feltételek — és keletkezett új élet, született új nemzedék! A szülők néha Isten ajándékaként fogadták a gyermeket, néha csapásnak érezték és az állam csak arra ügyelt, hogy minél jobban szaporodjon a lakosság. Hisz katonákra volt szükség... És azok, akik az oltár, vagy az anyakönyvvezető elé léptek, csak a legritkább esetben kötöttek házasságot azért, hogy testi és lelki egybeforrásukkal hasonértékű, vagy náluknál még értékesebb lényeknek adjanak életet. Holott a házasságnak kizárólag az lehet a rendeltetése, főcélja, létjogosultsága, hogy általa fajunk fentartassék és nemesítve legyen. Volt idő, tudom, amikor ugyanazok, akik az emberek boldogulását általános szocializálásban látták, még a család eltörlésére is törekedve, a gyermekek neveltetését kizárólag az államra kívánták bízni. Mily rettenetes hazugság volt ez is! Mintha nem a szülők volnának a gyermekek leghivatottabb nevelői! Mintha bárki más is pótolhatná őket abban a természet örök törvényében gyökeredző törekvésükben, hogy saját magukat találják meg gyermekeikben, talán tökéletesebben! Voltak, igaz, minden

időben árvák, vagy olyanok, akiknek szülői valamilyen kényszerítő okokból akadályozva voltak abban, hogy felneveljék gyermekeiket és ennek dacára jóra való, becsületes ember vált belőlük. De ezek az esetek mindig csak kivételek voltak, amint kivételek ma is, amelyek nincsenek befolyással az emberiség összességének haladó irányban való fejlődésére. És mily gyakoriak lehettek azok az esetek is, amikor egy-egy gyermek tisztára a véletlennek köszönhette a születését!... Rettenetes, Iván, erre csak gondolni is!

Nikolajevics vállat vont.

— Nem értelek, Daisy, hogy miért mondd mindezeket nekem — szólt keserűen. — Már régen megállapítottuk, hogy a te világod sokkal jobb, szebb és nemesebb elvek jelében él, mint az enyém és azt hiszem, nincs okod kételkedni, hogy őszintén és becsületesen igyekszem mindenben magamévá tenni a ti világfelfogástokat! Vagy annyira alsóbbrendű lénynek tekintesz engem még ma is, hogy a velem való házasságtól féltened gyermekeid testi és szellemi értékét?

— Ha ez volna a véleményem felőled, nem kötöttem volna a léteimet a tiédhez — felelte Daisy meggyőződéssel. — Nem erről van szó, hanem arról, hogy fölvetted a házasság gondolatát anélkül, hogy át volnál hatva annak rendeltetésétől, anélkül, hogy mindennél is jobban vágyódnál arra, ami manapság egyesegyedül teszi indokolttá a házasságot: a gyermekre. *A mi kettőnk gyermekére!* Arra a lényre, amely vér a mi vérünkből, szellem a mi szellemünkből, azzal a különbséggel, hogy mindazt, ami bennünk jó, hatványozott mértékben találónak meg benne. Arra az új emberre, aki *ismét egy lépéssel közelebb jutna a tökélyhez*, amelyet érzünk és Istenben imádunk! Ne hidd, hogy lebecsüllek

azért, mert házasságról beszéltél anélkül, hogy nem a gyermek utáni vágyból született ez a gondolat. Értékelem a szándékodat, mert a szeretetből fakadt. De még nem tartasz ott, hogy a saját Éned folytatását kívánnád biztosítottnak látni gyermekben! Ehhez még nem forrott ki eléggé az egyéniséged és öntudatlanul is helyes nyomon jársz, amikor még nem vágyódsz sarjadék után. Hisz te is csak fejlődésben vagy, rohamosabb fejlődésben, mint bármely más élő embertársad! Nem lehetetlen, sőt valószínű, hogy idővel elérkezel ahhoz az állomáshoz te is, ahol a gyermek utáni vágy lesz úrrá érzelmeiden. Ez annak lesz a jele, hogy elérted saját életed zenitjét. És ha akkor még mindig én tölteném be életedben azt a szerepet, amely a mai korai ajánlatodra készített: akkor örömmel, habozás nélkül fogom elfogadni. Ma nem tehetem. Te sem kívánod igazán. Te ma csak engem kívánsz. Megkívánod a testemet, talán a lelkemet is, és mindkettő amúgyis a tied...

Kedvesen megsímogatta Iván fejét. A férfi a keze után nyúlt és ráborult.

— Szédületes magasságban állsz felettem, Daisy — sóhajtott. — Ha nem is értelek meg egészen, mégis érzem, hogy nagy igazság minden szavad. Érzem azt is, hogy biztosan elérkezem ahhoz az állomáshoz, amelyről beszéltél... — De — tette hozzá és hirtelenül felkapta a fejét — nem eshetne meg mégis, hogy előbb ajándékozzon meg bennünket az ég gyermekkel, mintsem elveid szerint ez kívánatosnak látszik? Hisz annyira szeretjük egymást és akkora a boldogságunk, hogy ellenkezőleg, csoda volna, ha nem...

Daisy elmosolyodott.

— Ettől ne félj, Iván — vágott a szavába hal-
kan, bájos szemérmességgel. — A mi világunkban

már idejekorán gondoskodik róla az anya, hogy leánygyermekét meglepetés ne érje és mikor elhagyjuk a gyermekszobát, tudjuk, hogy miként szakítsuk le a rózsát, anélkül, hogy megsúrjuk a kezünket.

Nikolájevics csodálkozva tekintett Daisyre. Ismét úgy érezte, hogy nem egészen érti meg őt és valami kényszerítette, hogy olyat mondjon, amiről előre is tudta, hogy ellentmondásra fog találni.

— Ezek szerint ma már minden fentartás nélkül jogosnak ismerik el a szabad szerelmet és egyenesen erre nevelik a gyermeket? — kérdezte.

Daisy csakugyan elszörnyűködött. De nem volt ebben sem tettetés, sem túlzás, úgyhogy Ivánnak sem volt az az érzése, hogy megbántotta őt.

— A világért sem! — kiáltotta Daisy. — A te világodban is szabad szerelemnek nevezték a minden mélyebb érzés nélküli szeretkezést, a nemi inger korlátlan kielégítését, minden kötelékre való figyelem nélkül, ugyebár? — kérdezte.

— Körülbelül...

— Nos hát, ettől ma távolabb állunk, mint valaha és ha a mai erkölcsök el is ismerik a házasságtól függetlenül a szerelmet, annak alapja a *szeretet* és sohasem az állati ösztön. A mi erkölcsünk, ha nem is kötik a szerelmet a házassághoz, kirekesztik az emberi társadalomból azt az elvetemültet, aki egy időben két, vagy ennél több, a másik nemhez tartozóval válik egyáramúvá és a legnagyobb bűnök egyikének tekintenők, ha valaki a hitvestársát, vagy szerelmesét mással megcsalná. Ez pedig, ha jól tudom, a te világodban mindennapos dolog volt, s csak kevesen voltak, akik nem csupán képmutatásból szedték ráncba homlokukat az ilyesmi miatt. A házasság

intézménye a te időben sem akadályozta meg a paráználkodást. Ha legalább azt a magasztos célt szolgálta volna, amelyet ma neki tulajdonítanak! De ellenkezőleg. Csakis korlátokat emelt a természet törvényeinek s ezzel az élet legnagyobb gyönyörének, — így pedig maga nevelte nagygyá a tilalom megszegését, a hazugságot, a csalást!

— Így volt — bólogatott Nikolájevics. — A szerelmet, teóriában, csak akkor tekintették erkölcsösnek, ha családalapításra irányult. És mivel a vallás és a társadalom törvényei szerint a szerelemnek — ismétlem, teóriában — csak a házasságon belül volt létjogosultsága, tehát házasodtak az emberek, hogy egymást elérhessék. A gyermekeket viszont szerették nagy általánosságban, ha egyszer megvoltak, de csak a legkritkább esetben kívánták. Vagy megfordítva: család- és vagyoni jogi okokból volt szükség gyermekekre, utódra s akkor ezért házasodtak az emberek, anélkül, hogy a házasságukhoz a legkisebb köze lett volna a szerelemhez. Így aztán természetesen másutt keresték és másutt találták azt. Gyakran a hitvestárs tudtával és hozzájárulásával, aki ment szintén a maga útján... Hiába, a mi erkölcsünk szigorúbbak voltak, oly szigorúak, hogy azok szerint élni egyenlő volt az élet tagadásával! És talán éppen ezért biztattak bennünket a másvilággal, ahol az ember nem kerül állandóan összeütközésbe legsajátosabb ösztönével... És mégis azt hiszem, hogy bármily természetellenesek is voltak sok mindenben a régi világ erkölcsői, tagadhatatlan, hogy a szerelem csak bajosan választható el a faj szaporodásától. Így alig tekinthető öncélnak. A világért sem akarok visszaesni korszakom képmutatásába és a magam részéről csak helyeslem a mai felfogást. De ezt le kell

szögezni a volt erkölcsi világom becsületének megmentésére!

— A szerelmet ma sem tekintjük öncélnak, — sietett kijelenteni Daisy — hanem a faji fentartás elsőrendű eszközének. Csakhogy amíg az alsóbbrendű lényeknél ennek az ösztönnek pusztá kielégítése, minden kiválasztás és nemesítési szándék nélkül, máris a faji szaporodást szolgálja, addig mi emberek csak következetesek maradunk, amikor úgy, mint ezer más vonatkozásban, e tekintetben is szabályozólag belenyúlunk a természetbe. De nem lemondások és önsanyargatás árán, hanem azzal, hogy észszerűen élvezzük az élet örömeit, de éppoly áhitattal, mintha templomba járnánk. Maga a természet is, nap-nap után, megtagadja a szerelemtől a sarjadzást! Egész évben nyílnak a virágok, pompázó nászruhát öltenek a madarak, szerelmi mámorral van tele az őserdő — és mégsem jár mindig a nyomában új élet! Miért? Bizonyára, mert a természetben is számtalanszor hiányoznak a faji nemesítés előfeltételei. De mégsem zárja el a természet a szerelem elől a teremtéseit. És akkor mi emberek, akiket éppen az különböztet meg a világ többi teremtéseitől, hogy ésszel tudjuk tökéletesíteni és leélni az életünket, mi ne szabályozhassuk a faji kiválasztásunkat a saját, Istentől eredő jobbak meggyőződésünk szerint ugyancsak anélkül, hogy bármit is feláldoznánk az élet örömeiből? Egy új emberélet keletkezésének ezerszer nagyobb a súlya és jelentősége, mint millió virágé, vagy állaté. Ezért kell, hogy megszorodásunk is gondos kiválasztás jelében menjen végbe és ne legyen a véletlen játéka csupán. Új emberéletnek csak egészen kiváltságos esetekben, magasztos hangulatban szabad megfogamzani, amikor Istenhez közel érezzük magunkat és ilyenkor kell, hogy a szerelmünk

imává válják, amely Istenhez emeli Isten ajándékát, az emberi teremtményt! Nem, édes Iván, tisztelet, becsület azoknak a kortársaidnak, akik őszintén hittek a ti erkölceitekben, de ezek csak ügyetlen faragású bálványok voltak, amelyeket nem szabad volt feldönteni bárkinek anélkül, hogy azért le ne sújtott volna rá az egy Isten ostora...

Az orosz némán hallgatta Daisy szavát és nézte, amint ott állt előtte ragyogó szépségében, szent hit hevétől kipirultan hirdelve meggyőződését, amely számára vallás volt, az erkölcs vallása. Nézte őt, amint az üde lombot itt-ott áttörő nap-sugarak körülfolyták gyönyörű alakját. De e percben nem ezt kívánta meg, hanem hallhatatlan lelkét.

És mint valami ismeretlen megnyilatkozástól, hirtelenül megborzongott.

XV.

Nikolájévics elhatározása nemcsak a lake-foresti baráti körben keltett élénk megelégedést, hanem hivatalos és tudományos körökben is. A kormány megnyugvással vette tudomásul az orosz terveit, mert így legegyszerűbben oldódott meg nála az általános kötelezettségű állami szolgálat kérdése, a tudományos világ pedig azért, mert bizonyos reményeket fűzött Nikolájévics vállalkozásához, feltéve persze, hogy ez szakszerű ellenőrzés és irányítás mellett fog lefolyni.

A nyomban megindult tanácskozások eredménye az lett, hogy az eredetileg Daisyvel kettesben tervezett világkörüli út társas utazássá fejlődött, kimondottan tudományos expedíció jellegével. A társaság összeállításánál viszont gondosko-

dás történt, hogy olyanok vegyék körül a herceget, akiket ismert s akik birták a rokonszenvét.

Iván csodálkozott önmagán, hogy mily nyugodtan, sőt bizonyos örömmel vette eredeti tervének ily irányba való átvedlését. Egyénisége egyenesen megkívánta a változatosságot, a társaságot, azt, hogy hangos, kedélyes legyen körülötte a világ az emberi szótól. Valamikor ez volt az alaptermésze és most, hogy ismét életkedv vett erőt rajta, visszatértek régi tulajdonságai is. Azért mégis restelte ezt az örömét Daisy előtt megmutatni és mint született hipokrita, — háromszáz év előtt mindenki annak született — jobbik meggyőződése ellenére egyszer-másszor panaszkolta Daisynek, hogy nem kettesben indulhatnak útra.

De Daisy, aki nem volt hipokrita s aki, mint többi kortársa, kitűnően tudott olvasni mások lelkében, egyik alkalommal kedvesen hallgatásra tartotta kezét az orosz száján és mondta:

— Nem igaz, édes barátom, és egyáltalában nem fáj, ha mások társaságára is vágyódom, Iván! Nem haragszom rád, mert nagyon jól tudom, hogy mért akarod leplezni előttem igazi érzelmeidet: szeretetből! És mégis nagyon tévedsz, mert magam is sokkal jobban fogom élvezni azt a kis időt, amelyet itt-ott lopva szakítunk majd egymásnak, mintha ezen hosszú hónapok alatt csak egyszer is érezném, hogy unatkozol a társaságomban!

Az expedíciónak Kenedy dr.-on kívül elsősorban Walker tanár adta meg a tudományos jelleget. Ő volt az, aki Moszkva romjai alatt rábukant a megfagyasztott és azóta oly csodálatosan újból életrekeltett emberre, s így a jeles antropológus igényt tarthatott arra, hogy Nikolájevics mellé őt rendeljék ki. Reá hárult a feladat, hogy — természetesen csak baráti tanácsadóként — ellen-

őrizzze és irányítsa az orosz herceg munkáját, de ez a megbízatás egyszersmind neki is kívánatos alkalmat nyújtott külön tanulmányokra és megfigyelésekre.

Walker felfogása szerint ebben a »felfedező« útban tudományos szempontból volt valami, ami bizonyos vonatkozásokban erős hasonlatosságot mutatott egy serdülő gyermeknek a világ alapvető ismereteibe való bevezetésébe, azzal a különbséggel, hogy míg a bevezetés rendes körülmények között hosszú évekre felosztva csak lépésről-lépésre történik, Nikolájevics esetében mintegy koncentráltan és gyors egymásutánban kapott az agy új és ismeretlen tápot, valamint, hogy a serdülő gyermektől eltérőleg, az orosz hercegnek már voltak meghatározott és kiforrott benyomásai és ismeretei is, amelyek természetesen minden egyes esetben ösztönszerű összehasonlításokon alapuló kritikára kellett, hogy vezessék.

Ez a gondolat érlelte meg Walkerban azt a javaslatot, hogy az említett paralelek megvonhatása céljából csakugyan egy serdülő korban levő egyént is elvigyenek magukkal, még pedig Drop személyében, aki nagyon eszes és gyors felfogású volt; egyebekben pedig Nikolájevicsel kölcsönösen nagymértékben bírták egymás rokonszenvét.

Durgan Horatio örömmel járult hozzá a tervhez, de megvalósítását attól tette függővé, hogy Drop tanítónője, Easterhouse, hajlandó lesz-e növendékét ily hosszú útra elkísérni?

Easterhouse Gladys néhány napi gondolkodási időt kért. Édesatyja, a »grál-lovag«, magas korára hivatkozott, akinek egyetlen gyermeke volt. De lehettek más aggályai is. Végül azonban mégis beleegyezett.

Már nagyban folytak az előkészületek, amikor

Walker kijelentette, hogy okvetlen segéderőre van szüksége, már a saját észleleteinek ellenőrzése szempontjából is. Így történt, hogy egy másik antropológus, a Yale-egyetem jónevű tanára, Morse, — ugyanaz, aki egyik tanúja volt Nikolájevics felélesztésének — szintén meghívót kapott a nevezetes expedícióra. De mivel ennek következtében a férfiak túlsúlyban voltak az expedíció hölgytagjaival szemben — Drop gyermekszámba ment még, hogy joggal, vagy helytelenül, azt a jövő hivatott kideríteni — Kenedy dr. kérésére a kormány hozzájárult ahhoz, hogy Anita Averys, az orvosnő meghitt barátnője, hatodiknak csatlakozzék a társasághoz.

A háromszáz év előtti feministák bizonyára a maguk javára könyvelnék el Kenedynek ezen vívmányát. De tévesen. Mert bizonyos igaz, hogy ennek a kérdésnek a feltevésénél kizárólag azon józan meggondolás vezette, hogy az ilyen úton jó, ha a társaság minden egyes tagjának megvan a másik nembeli partnere, vagy ha még nincsen, hogy találjon.

Igaz, hogy Anita Averys részvételét bajos volna mással indokolni, mint éppen a Kenedy dr.-hoz való benső barátsággal. Ez a sok bájjal megáldott, kedves teremtés tudvalevőleg a stagetowni színművészeti egyetem choreographiai tanára, tehát oly szaktudomány apostola volt, amelyre még a legjobb akarat mellett sem lehetett ráfogni, hogy valami köze is lehetne a szóbanlevő expedícióhoz. Ezt nem is állította senki. Valamikor az is másként történt volna, de mivel ebben az időben mindenki arra törekedett, hogy a kellemesét a hasznossal és megfordítva, a hasznosat a kellemessel kösse egybe, Anita Averys is elhatározta, hogy a többiektől függetlenül, a maga szakmájába vágó

dolgokat fogja ezen a világhörülő úton tanulmányozni és a föld legkülönbözőbb részein tapasztalható táncművészetet megörökíti, még pedig nem holmi vaskos, a kormány pénzén kiadandó kötetben, hanem a technika legtökéletesebb eszközeivel, szemléltetően, mulatságosan, híven az élethez. Ezt a szándékot be is jelentette az egyetemén, ahol tervét azzal honorálták, hogy nagyobb összeget utaltak ki számára és átengedték neki a szükséges gépeket.

A kormány mindenképpen és nagy előzékenységgel támogatta törekvésében a Nikolájevics-expedíciót. Nem is szólva az anyagiakról, rendelkezésre bocsátotta egyik gyönyörű repülőgépét is, a »Swift« nevű szalon-aeroyachtot, amely néhány évvel ezelőtt abból az alkalomból készült, hogy az újonnan megválasztott elnök beutazza rajta az Unióhoz tartozó államokat, úgy Észak-, mint Közép- és Dél-Amerikában.

A »Swift« még a maga nemében is páratlan alkotmány volt. Külsőjére nézve talán leginkább a háromszáz év előtti tengeralattjárókra emlékeztetett. A harminc méter hosszú, nyulánk teste nem több, mint három pár alacsony, szélesabroncsú keréken pihent, falai választékos szépen erezett, igen könnyű és mégis erős fából készültek, míg a számtalan, tágas ablaküregbe különös üvegféle volt beillesztve, amely belülről a legtisztább látást engedte az utasoknak, kívülről azonban átláthatatlan volt. Csodálatos szerkezetű »antionkán«-készülékek egyensúlyozták, illetve a minimumra szállították le a sebességgel járó és minden fogalmat felülmúló ellenszél hatását, de még ezenkívül légfogók is voltak felszerelve a fedélzeten, amelyek lehetővé tették a szabadban való tartózkodást. Belsejében nyolc, az elképzelhető legnagyobb ké-

nyelemmel berendezett hálófülkét, négy fürdőszobát, egy-egy ebédlőt és szalont, két dolgozószobát, konyhát, éléskamrát és egyéb mellékhelyiségeken kívül még néhány fülkét rejtett magában a kapitány, legénység és kísérszemélyzet részére. Legfontosabb alkatrészei: a degravitator és — az elemek bomlási elméletén alapuló — divider, nemkülönben a kormánykészülék, a repülő orrában voltak, aránylag csekély bel-űrrel bíró helyiségben elhelyezve, mely ezenkívül még többféle nagyfontosságú műszerrel rendelkezett, így többek között oly készülékkel is, amely önműködően feljegyezte a jármű mindenkori pontos tartózkodási helyét s ezáltal teljesen fölöslegessé tette a különben is már rég divatját mult, megbízhatatlan iránytűt. Egy másik műszer más légi járművek közeledtét, illetve irányát jelezte a legnagyobb pontossággal. A »Swift« egyébként — nagy tengeri utakra való tekintettel — arra is be volt rendezve, hogy leereszkedve, tetszés szerinti ideig a víz felszínén is tartózkodhasson. De figyelemmel arra, hogy az expedíció abba a helyzetbe is kerülhetne, hogy tagjai az egyes főállomásokról kisebb kirándulásokat is kívánnának tenni, teljes mozgószabadságuk biztosítására még két egész könnyű repülőt bocsátott rendelkezésükre a kormány, a »Wren«-t és a »Colibri«-t.

Volt valaki, aki meglehetősen rossz szemmel nézte a nagy készülődést: Feodorovics Dimitrij. Minden erőlködése, hogy őt is elvigyék, hiábavalónak bizonyult, mert maga Nikolájevics is, egészséges ösztönének engedve, ellenezte ezt. Most, hogy végre boldognak érezte magát szerelmében és a maga elé tűzött feladat gondolatában, úgy vélekedett, hogy rokona, állandó elégedetlenségével, felforgató eszméivel, legfeljebb csak megzavarhatná

a társaság hangulatát, egyetértését. Így tehát Feodorovics számára nem maradt hátra más, mint belenyugodni a megváltozhatatlanba és visszamenni Sycomoreba, amitől nem kevésbé írtózott, mint az ott űzött mesterségétől. Azért lelke mélyén nem adott fel minden reményt, hogy később valamikor mégis csak hatalmába keríti Ivánt. Bizonyos, hogy egyszer vissza is kell térni a társaságnak. És szerinte nagyobb szüksége volt talán Ivánnak őreá, mint neki Ivánra. Ezenkívül, ha éppen kedve tartja, mehet ő is világot nézni, például Oroszországba, mégpedig véletlenül ugyanakkor, amikor Iván is arra jár. Nem szorult rá sem a »Swift«-re, sem arra a másik két apróságra, amely már napok óta ott vesztegelt a lake-forsti »spot«-on, majdnem félénken oda símulva a nagy aeroyachihoz, mint kisdedek az anyjukhoz...

Minden keserűségét visszafojtotta, amikor be sem várva az expedíció indulását, Sycommoreba való visszatérése előtt búcsút vett Nikolájevicsstől.

Gúnyos megjegyzésekkel illette az egész vállalkozást és sok szerencsét kívánva az útra Ivánnak, bizonyos fölényvel megveregette a vállát:

— Egyre vigyázz: ne engedd, hogy bolondot csináljanak belőled ezek a fantaszták! Ha észreveszed, hogy holmi csodagyerek-szerepet szántak neked most is, mint ahogy ezt már tették azon a bizonyos híres előadáson, amelyen homunkuluszként mutattak be téged a világnak, akkor légy erős és értesd meg velük, hogy ki vagy: született úr.

— Köszönöm a jó tanácsot, — felelte Iván nevetve — meg vagyok róla győződve, hogy nem kerülök ilyen helyzetbe. Most már ismerem az embereket, elsősorban az útitársaimat. Nincs mitől tartanom.

— Jól van, jól! — mondta a másik. — Te most szerelmes vagy és egy nő személyén keresztül ítéled meg egész létedet. Szerencsére nemcsak ez az egy nő van a világon és ezért alapos a reményem, hogy lesz neked még több világnézeted is!

— Nem hinném — felelte Nikolájevics meggyőződéssel, majdnem ábrándosan. — Boldog vagyok és megelégedett! Tudod-e egyáltalában, hogy ez mi?

— Nem — jelentette ki habozás nélkül Dimitrij. Nem tudom, mert e két érzést tagadom. Én csak vágyat és élvezetet ismerek. Egyik szüli a másikat. Ez a mi életünk. Rendeltetésünk! Akl ellenük tesz, vagy lemond róluk: bolond...

Nikolájevics pillanatig gondolkozott.

— Nem akarok veled vitatkozni — mondta azután. — Nincsen semmi célja. De ilyen nézetek mellett valóban szerencse, hogy nem tartasz velünk és visszatérsz Sycomoreba.

— Ezt mondom én is. Örülök, hogy nem fogadtad el önzetlen ajánlatomat, hogy elkísérnélek. Idegeimre menne a társaságtok! Azért vedd tudomásul, hogy mindig számíthatsz reám. Sőt mi több, nem is lesz szükséged rá, hogy engem hívj, ha baj van. Meg fogom érezni, ha lejárt az idő, s ha befellegzett a »boldogságnak« és »megelégedettségnek«... S akkor ott leszek, ne félj...

Még egyszer megveregette a vállát, szúrósan a szemébe nézett és, elharapva valami orosz káromkodást, felkacagott.

Azután elindult. És néhány másodperc múlva az alakja eltűnt a Durgan-park sűrűjében.

— Vége az I. kötetnek —

OSZK

